

ДНЕВНИКЪ

(СТЕНОГРАФИЧЕСКИ)

НА

VIII^{ТО} ОБИКНОВЕННО НАРОДНО СЪБРАНИЕ,

(ВТОРА РЕДОВНА СЕСИЯ).

XVII заседание, Петъкъ, 17-й Ноемврий, 1895 година.

(Отворено въ 2 часа послѣ пладнѣ, подъ прѣдсѣдателството на прѣдсѣдателя г-нъ Теодоръ Теодоровъ.)

Прѣдсѣдатель: (Звъни.) Засѣданието се отваря.

Г-нъ секретарьтъ ще направи провѣрка на присѣтвующитѣ и отсъствающитѣ г-да прѣдставители, отъ днешното засѣдание.

Секретарь Мих. Такевъ: (Прочита списъка.) Отсъствуватъ г-да прѣдставителитѣ: Ангелъ Златевъ, Ангелъ Шоповъ, Ат. Мандаджиевъ, Бърни Г. Бърневъ, Веселинъ Котевъ, Влад. Недѣлевъ, Ганчо Гаврииловъ, Георги Стойчевъ, Георги Юруковъ, д-ръ Дим. Молловъ, д-ръ Минчо Цачевъ, Димитръ х. Ивановъ, Евл. Георгиевъ, Йови Воденчаровъ, Маринъ Стоиловъ, Никола Мариновъ, Петръ Папанчевъ, Петръ Горановъ, Стефанъ Калжповъ, Стефанъ Ивановъ, Стоянъ Петковъ, Илия Щърбановъ, Дананлъ Юруковъ и Филипъ Атанасовъ.

Прѣдсѣдатель: Отъ общото число на г-да прѣдставителитѣ отъ днешното засѣдание отсъствуватъ 24 души; има, значи, нуждното число прѣдставители за да се счете засѣданието за законно, и да се пристъпи къмъ разглеждане положенитѣ на дневния редъ въпроси.

Прѣди да се пристъпи къмъ дневния редъ, г-нъ секретарьтъ Цековъ ще прочете съкращения протоколъ отъ по-минжлото засѣдание.

Секретарь Дамянъ Цековъ: (Прочита съкращения протоколъ отъ XIV-то засѣдание.)

Прѣдсѣдатель: Има ли нѣкой да направи забѣлѣжка върху съкращения протоколъ? (Никой не иска думата.) Понеже никой не желае да говори, полагамъ на гласуване. Моля, ония г-да прѣдставители, които приематъ съкра-

тения протоколъ отъ XIV-то засѣдание, за вѣренъ и точенъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Приема се.

Г-нъ секретарьтъ Ангеловъ ще прочете съкращения протоколъ отъ минжлото засѣдание.

Секретарь Ал. П. Ангеловъ: (Прочита съкращения протоколъ отъ XVI-то засѣдание.)

Прѣдсѣдатель: Има ли нѣкой да направи забѣлѣжка върху съдържанието на прочетения съкратенъ протоколъ? (Никой не иска думата.) Полагамъ го на гласуване. Който приема прочетения съкратенъ протоколъ, за вѣренъ и точенъ, да си вдигне ржката. (Болшинство.) Приема се.

На дневния редъ за днешното засѣдание, г-да прѣдставители, има поставени слѣдующитѣ въпроси:

I. Докладъ отъ анкетна комисия по Конушкия изборъ.

II. Първо четение на законопроектитѣ: 1) застрахованіе земнитѣ произведения отъ градобитнина; 2) за мѣрkitѣ противъ филоксерната зараза и възобновлението на опустошенитѣ отъ нея лозя; 3) за допълнение закона за наслѣдството; 4) прѣдложението относително възлаганіето на Министерството на Финанситѣ прилаганіето закона за подобрене положението на поборницитѣ; 5) за кръчмарството и публичното пиянство.

III. Докладъ отъ комисията по проекто-правилника за вътрѣшния редъ на Народното Събрание.

IV. Докладъ отъ комисията по прѣгледвание и провѣряване пенсиятъ, отпускани отъ бившитѣ Народни Събрания до 18-й Май 1894 година.

V. Избиране комисия за прѣгледване смѣтките на първата редовна сессия отъ VIII-то Обикновено Народно Събрание.

VI. Прѣдложение отъ Йови Воденчаровъ относително начинътъ по който комисииѣ да се събиратъ редовно на засѣдания, и

VII. Прѣдложение отъ народния прѣдставителъ Петръ Пешевъ да се разиска въпросътъ — да ли е съвмѣстима длъжността на касиеръ при земледѣлческа касса съ прѣдставителския мандатъ.

На първо мѣсто стои: докладъ отъ анкетната комисия по Конушкия изборъ. Г-нъ докладчикътъ Велчевъ има думата. (Много отъ г-да прѣдставителитѣ искатъ думата.)

Докладчикъ Велчо Велчевъ: Г-да прѣдставители! Анкетната комисия по Конушкия изборъ за народни прѣдставители, състави своето заключение по тоя изборъ, съгласно изказаното ваше желание въ едно рѣшение, взето въ едно отъ послѣднитѣ засѣдания на Народното Събрание.

Вълко Нейчевъ: (Къмъ Прѣдсѣдателя.) Записахте ли ме?

Конст. Досевъ: Искамъ думата, г-не Прѣдсѣдателю, прѣди доклада, по единъ въпросъ.

Прѣдсѣдатель: Какво имате да кажете, г-нъ Досевъ?

Конст. Досевъ: Има да кажъ двѣ три думи, които трѣбва да се кажътъ прѣди доклада по избора.

Прѣдсѣдатель: Тогава, имате думата.

Конст. Досевъ: Г-да прѣдставители! Станъ нѣколко пѣти азъ повдигамъ въпроса за необходимото присѣствие на г-да министритѣ въ Нар. Събрание. (Шумъ. — Гласове отъ дѣсницата: Не искаме да го слушаме!) То е ваша работа; ако щете приемоте го, ако щѣте не дѣйте приема; но азъ искамъ да кажъ това, което.

Прѣдсѣдатель: Г-нъ Досевъ! Това зависи отъ г-да министритѣ, да дойдѣтъ или не, когато се касае до провѣрката на изборитѣ.

Конст. Досевъ: Именно това щѣхъ да кажъ, че не зависи отъ тѣхъ да дохождатъ или не, както Д-ръ Цачевъ, Дряновския народенъ прѣдставителъ, си позволи да въвежда Камарата въ заблуждение по тоя въпросъ. Той прочете единъ членъ отъ Конституцията. Нека ми бѣде позволено да прочетъ и азъ чл. чл. 91 и 92-й отъ Конституцията, за да видите, че г-да министритѣ сѣ длъжни. . .

Прѣдсѣдатель: Г-нъ Досевъ! Ако желаете да се рѣши тоя въпросъ принципиално, направете прѣдложение, да се тури на дневния редъ и да се разиска.

Сега ще се пристѣпи къмъ докладване Конушкия изборъ и г-да министритѣ ще дойдѣтъ сегичка.

Конст. Досевъ: Нѣма нужда отъ прѣдложение, г-не Прѣдсѣдателю, защото чл. 92-ий отъ Конституцията е ясенъ, той задължава министритѣ да присѣствуватъ въ засѣданията.

Прѣдсѣдатель: Г-нъ Досевъ! Направете прѣдложение.

Конст. Досевъ: Нѣма да направѣ прѣдложение, защото Конституцията е задължителна за васъ и за всички. Азъ искамъ г-да министритѣ да дойдѣтъ тукъ; това го искамъ по силата на чл. 92-ий отъ Конституцията.

Прѣдсѣдатель: Тѣ ще дойдѣтъ сега.

Стефанъ С. Бобчевъ: Искамъ думата по тоя въпросъ.

Прѣдсѣдатель: Не мож да дамъ думата по тоя въпросъ на друго, защото не е туренъ на дневния редъ.

Стефанъ С. Бобчевъ: Дадохте думата на одного; трѣбва да дадете и на друго.

Докладчикъ Велчо Велчевъ: Г-да прѣдставители! Казахъ, че анкетната комисия по Станимашкия изборъ направи своето заключение, съгласно вашето желание, изказано въ едно рѣшение взето отъ едно отъ послѣднитѣ засѣдания на Нар. Събрание, и азъ идъ да ви съобщѣ това нейно заключение. Отъ краткия рапортъ, който азъ направихъ, като докладчикъ на анкетната комисия, въ едно отъ минжлитѣ засѣдания тукъ, прѣдъ Нар. Събрание, (Гласове: Не се чува г-нъ Велчевъ.) вие видѣхте, г-да прѣдставители, че отъ всички закононарушения, на които се указва въ протеститѣ по тоя изборъ, комисията намира за основателни само двѣ, именно: че сѣ нарушени чл. чл. 43 и 54-й на Избирателния Законъ. Чл. 54-й е нарушенъ затова, защото при урнитѣ цѣль день сѣ стояли въоръжени войници съ пушки, когато казания членъ изрично запрѣщава това. Това е едното нарушение. (Ник. Габровски: Ами по Търновскитѣ и Ломскитѣ избори?) Азъ съмъ длъженъ, г-нъ Габровски, да констатирамъ нарушенията по Конушкия изборъ. Ние бѣхме пратени да видимъ какви закононарушения има по тоя изборъ, а пакъ ако нарушенията по Търновския и Ломския изборъ сѣ имали такава важность, да ги не приемахте.

Чл. 43-й е нарушенъ затова, защото въ 5 часа, въ прѣки заявлението на избирателитѣ отъ Станимашката община, бюрото е прѣкратило гласуването и не е допускало една голѣма частъ отъ избирателитѣ на тая община да подадѣтъ своитѣ бюлетини.

Анкетната комисия, като обсъди тия закононарушения по Станимашкия изборъ, намира че второто, именно, нарушение на чл. 43-й е твърдѣ сжщественно и такова, което е измѣнило резултата на тоя изборъ. Затова, комисията направи заключение, че тоя изборъ трѣбва да се касира и да се даде възможность на избирателитѣ отъ Конушката околия още единъ пѣтъ, свободно да упражнятъ своето избирателно право.

Единъ отъ нашитѣ другари, именно г-нъ Михаилъ Саввовъ, остана на особено мнѣние и той базира своето особно мнѣние на това, че не е съгласенъ съ комисията, че чл. 43-й отъ Избирателния Законъ е нарушенъ. За това, г-да народни прѣдставители, макаръ, че нѣма писмена мотивировка на особенното мнѣние на уважаемия г-нъ Саввовъ, азъ считамъ за добръ да кажъ на какво основание болшинството отъ членовѣтѣ на комисията намѣри, че чл. 43-й е нарушенъ. Когато докладвахъ минжлия пѣтъ по Конушкия изборъ, азъ ви казахъ, че ние черпихме своитѣ свѣдения по тоя изборъ отъ нѣколко источника:

1) повикахме извѣстно число граждани отъ подписавшитѣ, както протестътъ, така и контра-протестътъ, и ги распитахме върху избора;

2) направихме единъ списѣкъ на Станимашки граждани незаинтересувани въ борбата тамъ, които нарѣкохме незаинтересувани, и които тоже извикахме и распи-

тахме по този изборъ. Послѣ распитахме офицеритѣ, които сж били прѣзъ самия денъ на изборното мѣсто, като командующи полуротата, пратена тамъ да се възстанови реда. Азъ оставямъ на страна показанията, които събрахме отъ заинтересуванитѣ страни т. е. показанията, които ни дадохъ, както партизанитѣ на избранитѣ кандидати, тъй и тия на пропаднѣлитѣ, и ще ви кажж само, какви сж показанията на другитѣ свидѣтели, които ние поканихме. Тукъ азъ имамъ бѣлѣжки, които взехме въ Станимака, за показанията на разнитѣ тия свидѣтели. Сжщитѣ тия бѣлѣжки, г-да прѣдставители, които азъ имамъ прѣдъ очи, мислж, че ги има и г-нъ Саввовъ. Тия бѣлѣжки ние вземахме въ съгласие съ него. Испитахме единъ свидѣтель и се съгласявахме за онова, което трѣбваше да вземемъ отъ неговитѣ показания. И тъй, отъ тъй нарѣченитѣ отъ насъ незаинтересувани Станимашки граждани, Константинъ Цвѣттовъ каза, че дѣйствително въ 5 часа, когато бюрото искало да прѣкрати гласоподаването, имало извѣстно число Станимашки избиратели, които заявили, че не сж гласували и искатъ да гласуватъ. (Единъ Гласъ: Колко души сж били тѣ?) Така сжщо, Кръстю Стойчевъ, пакъ единъ отъ незаинтересуванитѣ, ни потвърди сжщия фактъ. Сжщото ни каза и нѣкой си Димитръ Сарафовъ. Тукъ азъ имамъ показанията на десетина отъ тия свидѣтели и както виждате, трима отъ тѣхъ свидѣтелствуватъ по честно слово, че знажтъ положително, че на 5 часа е прѣкратено гласуването, макаръ, че голѣма частъ отъ Станимашкитѣ граждани не били гласували и сж заявили да гласуватъ. Но, онова, което е по-важно, г-да прѣдставители, то сж показанията на заинтересуванитѣ отъ страна на г. г. Недѣлева и Шопова. Трима отъ свидѣлитѣ, които говорихъ въ полза на г. г. Шопова и Недѣлева и които сж, забѣлжжете, отъ най-първитѣ имъ агитатори въ Станимака, казахъ, че дѣйствително въ 5 часа е имало извѣстно число избиратели отъ Станимака, които сж чакали да гласуватъ прѣдъ изборното мѣсто и въпрѣки тѣхното заявление не имъ било допуснжто да гласуватъ. Тѣ сж именно: г. г. Филиппъ Тодоровъ, Даракчиевъ и Никола Тачковъ, и тѣ сж, както казахъ, едни отъ първитѣ агитатори на г. г. Шопова и Недѣлева и които сж подписали на първо мѣсто контра-протеститѣ и които сж събирали даже подписитѣ за контра-протести.

Третиятъ источникъ, отъ който извлѣкохме правото за да мислимъ, че чл. 43-й отъ Избирателния Законъ е нарушенъ, сж показанията на офицеритѣ, които, както казахъ, сж били на изборното мѣсто прѣзъ цѣлия денъ. Както ви казахъ минжлия пжтъ, поручикъ Кунчевъ ни разказа съ най-малки подробности тоя фактъ. Той ни каза: когато Станимашкитѣ избиратели прѣдъ изборното мѣсто сж заявили, че искатъ да гласуватъ, вжтрѣ въ бюрото е станжло споръ: да ли да се допуснжтъ да гласуватъ или не. Той казва даже, че прѣдсѣдателятъ на бюрото е билъ на мнѣние да се допусне да гласуватъ; но г-нъ Шоповъ, който се намиралъ тамъ, настояж, че не могло вече да се гласува и че трѣбвало да се явжтъ по-рано. Разбира се, че и болшинството отъ бюрото е било на сжщото мнѣние, че не

трѣбвало да се допуснжтъ и ги не е допуснжло. Особното мнѣние, слѣдователно на г-на Савцова, не почива на никакви сериозни основания. Азъ се надѣвамъ, че той ще даде своитѣ обяснения, своята мотивировка тукъ устно и вие ще видите, че той базира своето мнѣние само на това, че единъ отъ офицеритѣ, който се намиралъ прѣдъ изборното мѣсто, въ навалищата избиратели, каза, че той не е видѣлъ такова нѣщо; той не видѣлъ избиратели, които да заявяватъ въ 5 часа, че не били гласували и да искатъ да гласуватъ, и не можж да ни каже нищо. Както виждате, г-нъ Савцовъ гради своето заключение върху тоя фактъ, или върху негативнитѣ показания на единъ офицеръ, а прѣнебржва яснитѣ и категорически показания на толкова други свидѣтели, показания, които, споредъ мене, сж отъ голѣма важность.

Като считаше, че това закононарушение е отъ голѣма важность и ако не е било то станжло, възможно е било резултата на избора да е билъ съвсѣмъ другъ, болшинството на анкетната комисия намѣри, че Нар. Събрание е длжжно да касира тоя изборъ и да даде възможность на избирателитѣ отъ Станимашката околия да упражнжтъ втори пжтъ свободно избирателното си право.

Д-ръ Дим. Вачевъ: Отъ коя община не сж гласували, колко сж гласували и колко сж останжли да не гласуватъ?

Докладчикъ Велчо Велчевъ: За числото на гласувалитѣ отъ Станимашката община заключаваме тукъ само по единъ прѣброителенъ секционенъ списъкъ. Както ви е извѣстно, трѣбвало би да има 4 секции и при прѣброяването на бюлетинитѣ, трѣбвало би да има 4 секционни прѣброителни списъци. Тукъ имаме тия списъци, но не е отбѣлжжено върху тѣхъ, кой за коя секция е. Но, ние като знаемъ, че за г-на Пападопова и Гешева сж гласували повече отъ Станимашката община, мислимъ и заключаваме, че тоя списъкъ е за секцията, която е била опрѣдѣлена за Станимашката община и отъ тоя списъкъ, ние виждаме, че сж гласували около 700 души избиратели. А пакъ всичкитѣ избиратели въ Станимашката община, по свѣденията, които взехме отъ Окржжния Управителъ въ Пловдивъ, сж 2662. Разликата между гласовѣтъ на избранитѣ кандидати и тия на пропаднѣлитѣ е около 1400.

Георги Губидѣльниковъ: Тукъ се каза, че е нарушенъ чл. 54-й отъ Избирателния Законъ. Моля г-на докладчика да ми каже: имало ли е постановление отъ бюрото да се вика такава вжоржжена сила? Казано ли е това въ протокола.

Прѣдсѣдатель: По тоя начинъ, г-нъ Губидѣльниковъ не може да се разисква. Вие можете сами да направите справка въ дѣлото.

Велчо Велчевъ: Азъ ще отговорж на г-на Губидѣликова, че има забѣлжзано

Георги Губидѣльниковъ: Какво има?

Докладчикъ Велчо Велчевъ: Въ протокола между друго се казва и това, че били подадени заявления въ едно отъ които е казано: „че била повикана полиция и войска, която уплашила 3000 избиратели, и се оттеглили; че била била и гонила избирателитѣ. Тия заявления бюрото

ги остави безъ послѣдствие, защото всичкитѣ избиратели отъ всичкитѣ общини се привиквахъ прѣзъ цѣлото врѣме единъ по единъ, а само за улеснение влизашъ вжтрѣ въ помѣщението повече избиратели отведишъ, но гласоподавахъ поименно; защото, нито прѣдсѣдателятъ, нито бюрото не сж позволявали нѣкому да причинява буйства и смущения; защото, войската се повика и постави да пази именно вслѣдствие на смущение и сбиванне, които станахъ вѣнъ въ двора на училището, за прѣдпазване на нѣкои по-големѣ смущения и сбивания между избирателитѣ, която войска не само нѣмаше защо да плаши избирателитѣ, но наопаки запази и гарантира реда и свободата на гласоподаването.“

Ат. Краевъ: Моля г-на докладчика да ме освѣтли по единъ въпросъ.

Прѣдсѣдатель: Г-нъ Краевъ! По тоя начинъ не може да се разисква. Вземете дѣлото и направете справка. Тукъ докладчикъ нѣма да дава экзаменъ.

Ат. Краевъ: Това не е экзаменъ. (Докладчикъ Велчо Велчевъ: Азъ ще му отговорѣ.) Вие, г-нъ докладчикъ, казвате, че сте събрали свѣдения отъ Окржното Управление за числото на избирателитѣ отъ Станимака. Азъ моля да ми се отговори: нѣмахте ли на свое расположение избирателнитѣ списъци, които споредъ Избирателния Законъ, е трѣбвало да ги има?

Докладчикъ Велчо Велчевъ: Тия списъци сж изгорѣли заедно съ книгата на постоянната коммисия.

Ат. Краевъ: Направила ли е справка анкетната коммисия, да види въ по-напрѣжнитѣ избори, колко избиратели сж гласували?

Докладчикъ Велчо Велчевъ: Не е направила.

Ат. Краевъ: Трети въпросъ. Може ли да обясни г-нъ докладчикътъ, до колко избиратели отъ Станимашката община сж били лишени отъ възможността да гласуватъ? (Коста Ранковъ: Това е най-важното.)

Докладчикъ Велчо Велчевъ: Коммисията не може да каже точно, какво е числото на ония избиратели, които сж били лишени отъ правото да гласоподаватъ; но понеже г-нъ Краевъ повдига тоя въпросъ, азъ ще му кажѣ, че коммисията счита тоя въпросъ за маловаженъ. За коммисията е важно: да ли има нарушение на Закона и да ли извѣстно число избиратели сж лишени отъ правото да гласоподаватъ. Щомъ това е установено, коммисията намира, че трѣбва да се даде удовлетворение, както на закона, така и на онеправданитѣ избиратели.

Прѣдсѣдатель: Исканъ едноврѣменно доста г-да прѣдставители думата и може би да не съмъ записалъ нѣкого; за това ще прочетѣ списъка. Поискали сж думата, г. г. Петръ Пешевъ, Хр. Дограмаджиевъ, Георги Добриновичъ, Мих. Саввовъ, Маню Бояджиевъ, Иванъ Московъ, Пан. Чорбаджиевъ, Георги Губидѣльниковъ, Вълко Нейчевъ, Иванъ Абрашевъ, Ат. Краевъ, Савва Иванчовъ, Христо Топузановъ, и Петко Горбановъ.

Г-нъ Пешовъ има думата.

Ат. Краевъ: Азъ първъ поискахъ думата. Защо сте ме записали подиръ г-нъ Абрашева?

Петръ Пешевъ: Г-да народни прѣдставители! Благодарение на това, че до сега Нар. Събрание се е занимавало въ голѣма частъ отъ своитѣ засѣдания само съ провѣрката на изборитѣ; благодарение на това, че по тия избори отъ всевъзможни страни: отъ лѣвицата, дѣсницата и центра на Нар. Събрание, се искашъ мисли и съображения, по всичко онова, което се отнаси за свободата на изборитѣ, азъ считамъ за излишно да се спирамъ изново върху общитѣ сжждения по въпроса за значението на изборитѣ и за значението на провѣрките имъ въ Нар. Събрание, ще констатирамъ частно по избора на Конушката околия, че той е една тема, която, вѣрвамъ, не може да повдигне никакви страсти въ Нар. Събрание, благодарение на това обстоятелство, че въ тоя изборъ ни най-малко не е заинтересувана властѣта; ни най-малко въ тоя изборъ не е намѣсено Правителството. И за това, вѣрвамъ, че ония, които сж въ полза на избора, не ще зиматъ поводъ да говорѣтъ противъ намѣсата на правителството, и поради това не щѣ има раздражение у приятелитѣ на правителството, нито ще се породи въ тѣхъ подозрѣние, че това правителство се напада отъ ония, които защищаватъ избора. По тия причини, казвамъ, изборътъ на Конушката околия е турнатъ на една почва много по-спокойна и много по-безпристрастна и вѣрвамъ, че Нар. Събрание ще го оцѣни тѣй, както заслужава.

Когато минжлата година провѣрочната коммисия на Нар. Събрание докладва избора въ Конушката околия, тогазъ тя искаша мнѣние, да се проводи една анкетна коммисия на мѣстото за да провѣри нѣколко оплаквания, които имаше срещу тоя изборъ. Едното отъ тия оплаквания бѣ, че изборното мѣсто било промѣнено много кжсно, срещу деня на избора и то произволно. Второто отъ тия оплаквания бѣ, че въ деня на избора нѣкои членове отъ бюрото сж пуцали бюлетини повече, отъ колкото сж подавали самитѣ избиратели. Третето оплакване бѣ това, че въ деня на избора въ Конушката околия се е намѣсила войската, и че въоржжени войници и стражари пазили въ самото изборно мѣсто. Послѣдното оплакване, едничко, което споредъ уважаемия докладчикъ г-нъ Велчевъ било най-сжщественно, то е, че точно въ 5 часа изборътъ е билъ прѣкратенъ и по такъвъ начинъ, на една голѣма частъ отъ Станимашкитѣ градски избиратели не е било допуснжто да гласоподаватъ. Анкетната коммисия, която Нар. Събрание испрати въ Станимака да провѣри всички тия оплаквания, за които сж заявили избирателитѣ отъ Конушката околия, въ едно отъ по-минжитѣ засѣдания докладва резултата отъ своята провѣрка. Отъ тоя резултатъ се вижда, че повече отъ подписавшитѣ заявления, било въ полза, било въ вреда на изборътъ, отричатъ да сж подписали каквото и да е заявление; отричатъ сжщо тѣй да знажтъ, че сжществуватъ такива факти, които сж били заявени въ тѣхния протестъ. Поради това, коммисията се била обжрнжла твѣрдѣ справедливо до по-безпристрастни хора, за да изслуша тѣхъ и да направи своето заключение върху самитѣ факти. Отъ тая провѣрка, която ни бѣ докладвана отъ достоважаемия докладчикъ г-нъ Велчевъ, се вижда, че ни едно отъ

оплакванията не е вѣрно, освѣнѣ онова само, което се отнася до недопущанieto на една частъ отъ избирателитѣ на Станимашката околия да гласоподаватъ. Само на основание на тоя единъ фактъ, анкетната коммисия въ своето болшинство, заявява, че изборътъ трѣбва да се счита за незаконенъ и неправиленъ и трѣбва да се кассира.

Като е тъй, г-да прѣдставители, смѣтамъ, че е съвършено излишно да се спирамъ върху ония факти, на които самата коммисия не дава никакво значение за редовността или нередовността на избора и ще сж спрж само върху оня фактъ, който анкетната коммисия счита за доказателство и за толкова важенъ, щото той самъ по себе си опорочава избора въ Станимашката околия и, слѣдователно, давалъ право да се заключи, че избранитѣ въ Станимашката околия трѣбвало да се кассиратъ, като неправилно и нередовно избрани. Азъ ще се спрж да оцѣня тоя фактъ, до колкото е възможно. Отъ даннитѣ, които има при дѣлото, и които се докладвахъ минжлата година отъ провѣрочната коммисия на Нар. Събрание, се вижда, че въ Конушката околия сж гласували 3814 души избиратели, а отъ кутинитѣ сж били извадени 3754 бюлетини; слѣдователно намѣрени сж по-малко бюлетини, отъ колкото лица сж гласували. Въ самия день на избора е имало 3 кандидатури: едната на г. г. Шопова и Недѣлева, другата на достоуважаемия нашъ колежъ г-нъ Иванъ Ст. Гешевъ и г-нъ Пападопулу и 3-та на Теню Начевъ съ единъ мѣстенъ жителъ отъ Станимака Атанасъ Кишкильтъ. Първата кандидатура на г. г. Ангелъ Шоповъ и Владимиръ Недѣлевъ, на които избора днесъ се разглежда, е събрала 2228 гласа; кандидатурата на Иванъ Ст. Гешевъ и Пападопулу имала около 816 гласа; а третата кандидатура получила нѣщо по-малко отъ 800 гласа. Излиза, че въ Конушката околия при избора за Народни прѣдставители, е имало съвършено правилна е редовна избирателна борба, и защото ако такава борба не е имало, тия 3 кандидатури не щѣхъ да получатъ такова почтено число гласове. Отъ това може да се заключи, че никакви притѣснения върху избирателитѣ не сж станжали; че оплакването за привикването на военна сила е съвършено не основателно, защото самото това привикване на военната сила е станжло съгласно Избирателния Законъ, по прѣдизвикване отъ смущенията, които станжали около самия изборъ. Но тъй като на самия тоя фактъ не се дава значение отъ страна на анкетната коммисия, вѣрвамъ, че и върху него не трѣбва да се спирамъ, а трѣбва да се спрж само върху факта, за недопущанieto едно количество избиратели отъ г. Станимака да гласоподаватъ. Прѣди всичко, нека погледнемъ на въпроса отъ формална страна. Споредъ Избирателния Законъ, гласоподаването прѣзъ деня се допуска до 5 часа; но ако нѣкоя община въ тоя моментъ е била почнала да гласоподава, то бюрото може да постанови да се допустне продължението на гласоподаването, като за това се отбѣлжи въ протокола. Единъ отъ нашитѣ достоуважаеми колеги при провѣрката на изборитѣ въ Стара-Загора искаха едно много справедливо сжждение, а именно, че тая забѣлжка въ закона не може да има значение за централната община, гдѣто става избора; че допу-

щанieto да се гласува по-късно отъ 5 часа, не се отнася за избирателитѣ отъ централната община, а се отнася до ония общини, които сж на по-далечно разстояние отъ центра и, за които се прѣдполага, че сж дошли по-късно, поради дългия пътъ. Такъвъ е и случая въ г. Станимака. За изборната колегия въ Станимака имало е специална кутия — отдѣлно само за гражданетѣ. Въ тая кутия гражданетѣ отъ Станимака гласували и както се вижда, едно голѣмо количество гласове сж се дали за достоуважаемия нашъ колежъ Иванъ Ст. Гешевъ; защото почитаемия докладчикъ самъ каза, че всички гласове почти отъ г. Станимака сж дадени за него. Слѣдователно, азъ намирамъ, че да се яви отъ единъ градъ около 800 души избиратели, не е малко. А пакъ азъ прѣдполагамъ, че сж се явили и повече отъ 800 души, за това именно, защото е несъмнено, че сж дадени гласове отъ градътъ и за г. г. Недѣлева и Шопова; може би по-малко, но безспорно е, че сж дадени. Допущамъ да сж дадени гласове и за Кишкиля, който е гъркъ и вѣроятно има приятели въ Станимака, тъй като е родомъ отъ тамъ. (Дим. Ил. Стамболовъ: Той не е гъркъ.) Избирателитѣ на Станимака сж имали пълна възможность прѣзъ цѣлия день да гласоподаватъ и да дадатъ гласа си за тогова, за когото желажтъ. Но утвърдява се отъ коммисията единъ фактъ, че сж били прѣкъснати изборитѣ въ 5 часа. Тоя фактъ, разбира се, не съмъ азъ, който ще отрѣкж го гласовно, защото отъ докладътъ до негдѣ е ясно и очевидно, че на 5 часа е било прѣкъснато гласоподаването, и че въ тоя моментъ нѣкои Станимашки избиратели заявили, че желажтъ да се продължи гласоподаването, защото тѣ още не били подали гласа си. Тоя фактъ е билъ провѣренъ на мѣстото отъ анкетната коммисия и азъ не можъ да не вѣрвамъ на нейнитѣ заключения и на нейнитѣ издирвания. Като е тъй, г-да народни прѣдставители, поражда се единъ въпросъ: може ли самъ по себе си тоя фактъ, ако е вѣренъ, да опорочи избора; може ли самъ по себе си това недопущанieto на нѣколцина избиратели да гласуватъ, да измѣни резултата на избора. За да можемъ да дойдемъ до положително заключение, нужно е да съпоставимъ само тоя фактъ съ цифрата на гласоподавашиитѣ избиратели, съ цифрата на гласоветѣ, които противоположния кандидатъ е получилъ въ деня на избора. Ако се намѣри, че числото на недопустнатитѣ избиратели да гласоподаватъ е толкова значително, щото това съвършено да измѣнява резултата на избора въ полза на противния и пропадналия кандидатъ, не ще ни дума, че Нар. Събрание безъ всѣкакво двоумение трѣбва да кассира избора, защото въ такъвъ случай се прѣдполага, че други сж лицата, които сж имали довѣрието на избирателитѣ на тая избирателна колегия. Но въ дадения случай, фактитѣ говоржтъ съвършено противоположното. Прѣди всичко, не се знае какво число избиратели отъ г. Станимака не сж допуснати да гласоподаватъ. Това нѣщо не е заявено нито на бюрото, когато е произвожданъ изборътъ; това нѣщо не е удостоуверено, нито отъ констестаторитѣ, които сж подали заявлението до Нар. Събрание; нито пакъ е провѣрено и установено отъ анкетната коммисия, която ходи на мѣстото да изслѣдва правилността и редов-

ността на оплакванията. Не е било възможно да се установи тоя фактът отъ анкетната комисия, благодарение на това нещастно обстоятелство, че избирателнитѣ списъци на г. Станимака били изгорѣли. Ако не бѣхж изгорѣли тия списъци, отъ тѣхъ щеше да се види точното число на лицата, които сж гласували прѣзъ деня на избора, и щѣше чрѣзъ това да се направи едно правилно или приблизително достовѣрно исчисление и заключение. Веднѣжъ нѣма тая прѣвѣрка, веднѣжъ има данни да се мисли, че въ деня на избора повече отъ жителитѣ на Станимака сж гласували, то трѣбва да дойдемъ до заключение, че даже ако да се допусне, че едно голѣмо количество, 200, 300, 400, 500 даже и 1000 избиратели отъ Станимака да не сж гласували, пакъ това обстоятелство по никой начинъ не можеше да измѣни резултата и не можеше да прѣхвърли щастието на сполуката върху противницитѣ на г. г. Недѣлева и Шопова, защото резултата пакъ щеше да остане сжщия. Но азъ мислѣхъ, че числото на лицата, които не сж допуснати да гласоподаватъ, приблизително е забѣлѣзано отъ самитѣ избиратели, които сж контестирали избора. Анкетната комисия върху тоя фактъ не дава никакво заключение, но казва, че разни лица разни прѣдположения давали. Едни казвали, че не били допуснати да гласоподаватъ 400, други — 200 души, трети — 600 души избиратели. Тази е най-голѣмата цифра. Но, г-да народни прѣдставители, нека даже допуснемъ, че не сж били допуснати да гласуватъ 1000 избиратели отъ Станимака, пакъ тия 1000 избиратели, пакъ това число 1000, ако даже се притури къмъ 816 гласа, които е получилъ достоуважаемиятъ г-нъ Иванъ Ст. Гешевъ, не можѣтъ да достигнатъ до числото 2228 гласа, които сж получили г. г. Недѣлевъ и Шоповъ. Още въ самото начало на своята рѣчь казахъ, че многото прѣвѣрки, които сме имали до сега, до една голѣма степенъ улесняватъ задачата на Нар. Събрание при произнасянето му за днешния изборъ. Фактътъ по недопущанieto извѣстно количество избиратели да гласоподаватъ въ г. Станимака азъ съпоставямъ съ подобни факти и случаи, каквито имаме по много избори, които до сега сж приели нашето утвърждение и твърдѣхъ, че Нар. Събрание трѣбва да утвърди и Конушкия изборъ. Минѣлата година, а сжщо тѣй и сега, въ настоящата сессия, това ви е познато, и имаше много заявления, даже доста основателни и напълно прѣвѣрени, отъ които се виждаше, че дѣйствително на много мѣста, по тия или ония причини, голѣмо количество избиратели не сж били допускани да гласуватъ; Нар. Събрание винаги въ такива случаи е мислило и се е произнасяло, че изборътъ не може да бѣде опороченъ, защото се е приемало, че по никакъвъ начинъ избирателитѣ не е трѣбвало да се спиратъ прѣдъ никакви прѣчки, за да отидѣтъ и да пущатъ бюлетинитѣ си. Въ много случаи, Нар. Събрание е правило аритметически исчисления, прибавяло е числото на недопуснатитѣ избиратели къмъ числото на гласовѣтъ, които е получилъ пропадналия кандидатъ, и като е виждало, че ненадвигаша суммата, която е получилъ избрания кандидатъ, дохождало е до заключение, че изборътъ е правиленъ и редовенъ. Като е тѣй, азъ вѣрвамъ, г-да народни прѣдставители, че

и въ дания случай ще бѣдете толкова справедливи да оцѣните и тоя фактъ, тѣй безпристрастно и тѣй еднакво, както сте оцѣнявали подобни факти при другитѣ избори, които сме вече прѣвѣрили. Азъ мислѣхъ, че Нар. Събрание въ тоя случай трѣбва да мѣри съ еднакви мѣрки. Съ еднакви мѣрки то трѣбва да мѣри ония избори, които се контестиратъ било отъ тая, било отъ оная страна и да оцѣнява фактитѣ еднакво и тѣй безпристрастно, както тѣ заслужаватъ.

Г-да народни прѣдставители! Азъ не щѣ да допусна да има нѣкакви прѣдубѣждения у когото и да е по настоящия изборъ; нещъ да допусна никакви прѣдварителни заключения за правилността или неправилността на тоя изборъ, съставени у кого и да било; защото вѣрвамъ, че поне въ тоя случай никой отъ г-да народнитѣ прѣдставители не ще да има какво и да е основание по-подиръ да каже, че тоя изборъ е мѣренъ съ една мѣрка не такава, съ каквата сж мѣрени и всичкитѣ други избори. И по тоя случай, за да разясня мисльта си, ще си позволяхъ да приведа за иллюстрация единъ анегдотъ, който можахъ да чуя отъ единъ достоуважаемъ мой колега. Той ми расправи, че въ турско врѣме въ Пловдивския затворъ е билъ затворенъ нѣкой си българинъ отъ Сливенъ, повече отъ 6 мѣсеца. Когато пашата да си отива у дома, затворникътъ българинъ често се провиквалъ, колкото гласъ го държало: „Аманъ паша ефенди, освободете ме или ми кажете, защо съмъ затворенъ?“. Единъ денъ пашата се заинтересувалъ и поискалъ да изведѣтъ тоя човѣкъ да узнае защо вика. Извели българина, и пашата го попиталъ: кой си ти, какво искашъ и защо си затворенъ? — Българинътъ казалъ: Не знамъ вината си, кажи ми я! — Какъ ти е името, попиталъ пашата; той му казалъ: „Иванъ“. Тогазъ пашата се усмихналъ и му казалъ: „Името ти Иванъ, а ти питаешъ за вината си.“

Г-да народни прѣдставители! Азъ мислѣхъ, че съ едно справедливо рѣшение, което ще произнесе Нар. Събрание, не ще да допусне сега да се прави прѣтѣлкувание на неговитѣ рѣшения; не ще да допусне да се прѣтѣлкува, че когато е въпросъ за избора на единъ опозиционеръ, тогазъ той се кассира, защото не е приятель; не ще да допусне да се хортува, че когато е въпросъ за избора на единъ приятель отъ болшинството, каквито нарушения и да има, той ще се утвърди; защото, ако по такъвъ начинъ работимъ, ние ще убиемъ авторитета на Нар. Събрание въ страната и ще го унижимъ до такова ниско положение, въ каквото не е желателно да испадне. Ако се кассира Конушкия изборъ, ние ще допуснемъ да се мисли, че Нар. Събрание въ своитѣ рѣшения и сжждения е несправедливо, като е постѣпило като она паша, който е казалъ на затворника българинъ, че се наказва за това, защото името му било Иванъ.

Христо Дограмаджиевъ: Г-да избраници на народа! Азъ не можъ да знамъ вашето мнѣние по прѣдметътъ, който се разисква сега. Азъ не можъ да знамъ, какво най-сетѣ ще бѣде вашето убѣждение, слѣдъ като изслушате дебатитѣ по него. Туй, което азъ имамъ да ви кажа, г-да прѣдставители, е моето вътрѣшно убѣждение, основано на данни и факти, относително до това, какъ трѣбва ние да постѣпимъ въ дания случай: да ли да намѣримъ, че на-

родната воля въ тоя изборъ е свободно изказана; да ли избранитѣ народни прѣдставители г. г. Шоповъ и Недѣлевъ сж такива по законъ и съвѣсть, или пакъ би трѣбвало да намѣримъ, че изборътъ е опороченъ и като такъвъ да го кассираме. Азъ нѣма да говорѣмъ много. Азъ ще раскритикувамъ, ще се спрѣ само на двата факта, които анкетната коммисия е намѣрила, като установени, и като такива, които сж се поставили въ разрѣзъ съ прѣдписанията на закона.

Почитаемата анкетна коммисия, съ болшинство на своитѣ членове, намира, че по избора въ Станимака е нарушенъ чл. 43-й отъ Избирателния законъ. Съ що? — Съ туй, че гласуването е било спрѣно въ денътъ на избора, часътъ въ 5 вечерята, ако и да е имало още множество избиратели готови да подадѣтъ своя гласъ. Тя намира още, че е нарушенъ чл. 54-й отъ Избирателния законъ съ туй, че при урнитѣ сж били поставени стражари — нѣщо което е изрично въ конфликтъ, така да се каже, съ чл. 54-й отъ Избирателния законъ и съ неговитѣ распорѣждания, защото споредъ тоя членъ никаква въоръжена сила не може да се тури въ зданието, гдѣто става избора или въ сѣсѣднитѣ съ него здания. Тия два факта на лице — законни распорѣждания намъ извѣстни — да видимъ сега какъ трѣбва да се справимъ съ тоя многотруменъ изборъ, който минжлогодишната сессия ни отне едно засѣдание и тая година вече ни отнима второ засѣдание.

Азъ ще почна отъ втория пунктъ, г-да. Никой не може да оспори фактътъ, че вслѣдствие на едно сблъскване, между избирателитѣ въ Станимака, бюротъ е било принудено да вика войска, и че за по-нататѣшното произвеждане на избора, бюротъ е намѣрило за цѣлесъобразно да повика на помощъ военна сила. Тая сила дошла; тя въдворила порядъка, и гласуването, което било на нѣколко минути прѣкъснато, започнжло изново. Но какво виждаме? — Законътъ въ 54-й членъ нарушенъ. Порядъка въдворенъ, а между това ние виждаме прѣдъ всѣка избирателна кутия да се испрѣчва по единъ часовой. И справедливо може да се каже — като се гледа отъ една точка зрѣние — да; законътъ е нарушенъ. Но ние да ли диримъ идеалното? Да ли диримъ вѣчно правото, или искаме да знаемъ какъ се е отнесълъ тоя фактъ къмъ народната воля? Да ли той е побъркалъ, щото волята на народа да не може да се прояви свободно? Ето гдѣ е въпросътъ!

Прѣди всичко, г-да прѣдставители, трѣбва да се отбѣлѣжи единъ фактъ, който не се оспорва. Гласуването е почнжло въ 8 часътъ, продължавало е, ако не се лѣжж, единъ часъ врѣме мирно и тихо, никакъсь часовъ при урнитѣ не е имало — въ това г-нъ докладчикътъ може да ви удостовѣри. Но защо сж повикани тия часови подирѣ и каква роля сж играли? На тия двѣ питання може да се отговори, не друго яче, освѣнъ по даннитѣ на работа. — Часовитѣ сж повикани, защото бюротъ се бояло отъ безпорядъка. Бюротъ не трѣбваше да вика никаква сила, освѣнъ тогава, когато стане нужда.

Да отидемъ по-нататѣкъ. Каква роля сж играли тия часови? Да ли тѣ сж побъркали на свободата на Стани-

машкитѣ избиратели, които сж се повържили слѣдъ сборичкването пакъ да гласуватъ? Азъ не виждамъ никакво друго послѣдствие на туй поставяние часови, освѣнъ фактътъ, че гласуването би трѣбвало да отива мирно и тихо както е и отивало мирно до свършването му, или по-правилно да кажж, до прѣкъсването. Ще рѣче, че въоръжената сила не е спомогнжла ни на единъ кандидатъ и не е спланила народа. Но ще кажете: ама вие отивате далече въ своитѣ заключения. Може би да грѣшж. Но ако имаше избиратели, които да се оплакватъ отъ часовитѣ, то тия избиратели трѣбваше да кажѣтъ своята дума въ деня на избора, прѣди свършването на избора. Подобно нѣщо не се вижда. (Докладчикъ Велчо Велчевъ: Казажи сж го въ протестътъ си още минжлата година!) Кога е подаденъ протестътъ? (Докладчикъ Велчо Велчевъ: Още минжлата година сж се оплакали. Още въ денътъ на избора? (Велчо Велчевъ: Да.) Азъ знаж, че това го има само въ контестацията, която е дадена слѣдъ избора. Въ всѣки случай, г-нъ докладчикътъ има думата по това.

Прѣдсѣдателъ: Продължавайте г-нъ Дограмаджиевъ.

Христо Дограмаджиевъ: (Продължава.) Значи ние нѣмаме ни най-малка причина да се съмняваме въ туй, че присѣтствието на вооръжената сила е повлияло на умовитѣ на избирателитѣ и че тоя фактъ самъ по себе си не съставлява такова нарушение на избирателното право, щото само неговото констатиране да има фаталното послѣдствие — кассирането на избора. Искамъ да кажж, че ние сме свободни да размишляваме и да изказваме своитѣ убѣждения. Моето пълно убѣждение, на основание на фактитѣ, е туй, че въоръжената сила, като факторъ, не трѣбва да се намира въ изборното мѣсто; но ако по извѣстни съображения, било че бюротъ ж повика било че по незаконенъ начинъ тя се яви, трѣбва да сѣдимъ за нейното влияние, и ако има факти, отъ които да сме убѣдени, че съ сила е заставенъ избирателътъ да гласува, въ тая или оная смисълъ, тогава само може да приемемъ, че е побъркано на избора, а никакъ не трѣбва да се съгласяваме съ мнѣнието на анкетната коммисия и да казваме: имаше въоръжена сила, слѣдователно, изборътъ не е редовенъ.

Но най-сетнѣ, азъ не отдавамъ толкова значение на първото нарушение на избирателния законъ. Азъ ще се спрѣ на второто, което е най-важното, което е така да се каже взелътъ на работата и който взелъ трѣбва да развържемъ, но не по Александровски, като издигнемъ мечаси, но като се основаваме на разсѣдка като се опрѣмъ на нашата съвѣсть.

Фактътъ, че гласоподаването въ Конушкия изборъ е било спрѣно въ 5 часътъ, въпрѣки прѣдписанието на чл. 43-й отъ Избирателния законъ, е констатиранъ; защото е доказано, че е имало множество избиратели, които не сж имали възможность — защото тя имъ е била отнета — да упражнятъ своето священо право на избора, чрѣзъ което право се управлява нашата страна. Азъ казвамъ, че тоя фактъ е констатиранъ — като оставямъ на страна мнѣнието на одного отъ членовѣтъ на анкетната коммисия, което е свършено друго, и който мисли, че тоя фактъ не билъ до-

казанъ. И като тръгвамъ само отъ тая точка на гледане, намирамъ, че прѣдъ насъ стои като гранитна скала, като нѣщо неопровержимо и неизбежно обстоятелството, че дѣйствително изборътъ въ гр. Станимака бѣше прѣкъснатъ въ 5 часътъ, при всичко че имаше избиратели готови да гласуватъ. Ето още едно нарушение, се провиква г-нъ докладчикътъ на комисията. Туй нарушение е, казва той, съществено и, слѣдователно, изборътъ трѣбва да бѣде инвалидиранъ. Нарушения има, да; но никога нѣма да се съгласъ, че това нарушение е съществено, че то е отъ такова естество, щото да измѣни резултатътъ на избора; никога нѣма да кажъ, че ако имаше пълна свобода на избора т. е. ако не бѣше станжло тѣй гласуването, други хора щѣхъ да бѣдѣтъ избрани. Азъ ще ви наведъ нѣколко хипотези — защото, като е станжло прѣкъсването, не може да се говори съ пълна увѣренность, какво е щѣло да стане отъ подирѣ — и вие ще видите — като приемемъ или едната или другата хипотеза — че е било невъзможно ни единъ отъ пропадналитѣ кандидати да бѣде избранъ. За туй азъ нѣмамъ никакви други данни, освѣнъ тия, които сж най-краснорѣчиви — цифритѣ, статистиката по тоя изборъ.

Доказа се, че въ тая околия е имало 8844 души избиратели, че отъ тѣхъ сж гласоподавали 3754 — значи нѣщо по-малко отъ половината; че въ числото на тия гласувачи влизатъ 700 души отъ Станимака; че Станимашкитѣ избиратели възлизали на 2662 души, отъ които като извадимъ 700 души гласувавши, оставатъ 1962 души, които имахъ право и можехъ да гласуватъ, като смѣтаме и болнитѣ и отсъствающитѣ и всички, които сж имали физически прѣпятствия, за да не се явятъ на избора. Тия 1962 души, азъ прѣдполагамъ, че сж гласували всички, защото тѣ бѣхъ готови да гласуватъ и въ такъвъ случай искамъ да видѣ какъ щѣше да бѣде резултатътъ. Ще кажъ само: възможно ли е щото всички избиратели въ една околия непрѣменно да гласуватъ до единъ? Това е невъзможно, физически е невъзможно. Но азъ допускамъ невъзможното, азъ допускамъ, че всички тия хора сж гласували. И какъвъ резултатъ ще имаме ние? — Ще имаме тоя резултатъ: отъ 1962 души, които щѣхъ да бѣдѣтъ повикани да гласуватъ, не всички можехъ, не всички трѣбваше непрѣменно да дадѣтъ гласъ си за избранитѣ кандидати, защото имаме и други кандидати, които сж пропаднали и които иматъ гласове наполовина отъ тѣхнитѣ. Пропадналитѣ кандидати сж получили тия гласове: г-нъ В. Пападопуловъ — 823 гласа, Ив. Ст. Гешевъ — 816 гласа, Т. Начевъ — 555 гласа, Ат. Ташевъ — 465 гласа и Тодоръ Гечевъ 68 гласа. Тия гласове се отнасятъ съразмѣрно съ цифритѣ на гласовѣтъ, получени отъ пропадналитѣ кандидати, и ония, получени отъ спечелившитѣ така: Пападопуло и Гешевъ сж получили 1639 гласа, а другитѣ кандидати: Начевъ, Ташевъ и Гечевъ сж получили 1088 гласа. Ето каква е съразмѣрностьта. Ако допуснемъ, че всички други избиратели 1962 щѣхъ да гласуватъ не само за избранитѣ кандидати, но и за пропадналитѣ кандидати, то ние дохождаме до туй разпрѣдѣление, че щѣхъ да получѣтъ избранитѣ кандидати 795 гласа, а тия, които сж пропаднали, съ по-голѣмото число гласове, ще получѣтъ пропорционално

567 гласа. Или ако обичате, пропорцията е много ясна: 16 гласа щѣхъ да получѣтъ прѣвитѣ, а 10 гласа оставатъ за послѣднитѣ. Ще рече, че и 1962 гласа трѣбва да раздѣлимъ споредъ тая пропорция и тогазъ въ полза на прѣвитѣ сир. на спечелившитѣ и пропадналитѣ, които сж получили повече гласове $795 + 567 = 1362$ гласа, а на останалитѣ оставатъ около 600 гласа. Но разбира се, че това нѣщо не можеше да стане по силата на нѣщата. Но ако бѣше възможно да стане, въ такъвъ случай, трѣбваше да раздѣлимъ гласовѣтъ между пропадналитѣ кандидати, понеже другитѣ ги считамъ за афоресани, защото, като членове на бюрото, може би, не сж искали да гласуватъ за тѣхъ. Вие виждате, че тия кандидати нѣмаше по никой начинъ да иматъ повече отъ хиляда гласа. Добрѣ. Какво логическо заключение трѣбва да извадимъ отъ тоя фактъ? Избранитѣ кандидати сж получили по 2228 гласа; прѣвитѣ двама отъ пропадналитѣ кандидати сж получили по 823, а оставатъ въ полза на избранитѣ по 1405 гласа повече. И като прѣдположимъ, че всичкитѣ Станимашки жители, отъ 21 година на горѣ, щѣхъ да гласуватъ, ние виждаме, че въ такъвъ случай най-много 1000—1200 души щѣхъ да дадѣтъ гласъ си за Гешева и Пападопуло, които сж пропаднали. Ще рече, че и това пакъ нѣмаше да побърка за да бѣдѣтъ прогласени ония, които дѣйствително сж такива — Недѣлевъ и Шоповъ.

Но да не се спираме само на невъзможнитѣ работи, а да дойдемъ на ония, които сж по-близо до силата на нѣщата, по-близо до възможностьта. Вие ще видите, че стъ 3754 души избиратели има 700 души граждани; значи селата сж дали 3054 души избиратели, отъ което се вижда, че половина отъ избирателитѣ сж гласували; гласували сж половината и отъ селата. Може на това да се каже, че отъ градътъ е гласувано повече отъ половината. Признавамъ, че на избирателитѣ отъ града е по-близу, и прѣдполагамъ до $\frac{3}{4}$ да сж гласували — нѣщо, което нашата статистика по изборитѣ не оправдава, защото само Хасково е било мѣстото гдѣто въ врѣме на изборитѣ сж гласували половина отъ избирателитѣ — отъ 10.000 и нѣколко, гласували сж миналата година 5000 и нѣколко. Слѣдъ туй иде София, но и тя не дава таково едно стечение на избиратели прѣдъ избирателнитѣ урни. Отъ 16000 и нѣколко, около 5000 души сж гласували. Слѣдователно, азъ като казвамъ, че въ Станимака сж гласували само половината отъ селенитѣ, допускамъ, че щѣхъ да гласуватъ за пропадналитѣ кандидати $\frac{3}{4}$ отъ гражданѣтъ. И намирамъ тая цифра: понеже сж гласували 700 души оставатъ 1300; значи, че пакъ спечелившитѣ Шоповъ и Недѣлевъ прѣвъсходствуватъ пропадналитѣ кандидати съ 1005 гласа. И вие виждате, че ако и да е билъ прѣкъснатъ избора, но народната воля пакъ се е изказала справедливо и че, ако не бѣше прѣкъснатъ избора, пакъ сж щия резултатъ щѣше да се получи. Но ще кажете: отъ гдѣ произлиза това заключение? — Отъ туй, — защото единичкото нарушение на закона въ дадения случай не влѣче измѣнението на резултатътъ въ тоя изборъ. Ако ли пакъ приемемъ, че всѣко нарушение е фатално за единъ изборъ, тогава нѣма да намѣримъ нити единъ изборъ, който да е станжалъ съвършено правилно, понеже при всѣки изборъ има по нѣкое малко нарушение.

Напримѣръ, единъ избирателъ билъ вържтъ, — не вържтъ, но видѣлъ часовий на мѣстото на избора и се вържлъ. Азъ намирамъ много потвърждения на моитѣ думи и за това трѣбва въ дадения случай да видимъ, да ли нарушението на закона е фатално и да ли то е повлияло на свободното изказване волята на избирателитѣ. Азъ намирамъ подкрѣпление на това свое мнѣние въ едно распорѣждане на нашия Вжтрѣшенъ Правилникъ, именно, въ распорѣжданieto на забѣлжката къмъ чл. 31-й. Въ тая забѣлжка се осветява принципътъ, че макаръ нѣкои избиратели и да сж отсъствували, и така не сж гласоподавали, ако тѣхното число не влияе върху резултата на избора, второ гласоподаване не става; прѣдполага се, че доброволно сж се отказали отъ да гласоподаватъ. Тоя членъ не е изриченъ, но е аналогиченъ. Той гласи: „Ако се укажтъ въ урната повече бюлетини отъ числото на гласувавшитѣ прѣдставители, гласоподаването не се унищожава, освѣнъ ако повечето бюлетини сж въ таквъзъ число, което измѣнява резултата му“. Аналогически, ако се укаже, че сж били отстранени, вслѣдствие на една законно упражнена сила, извѣстно число избиратели отъ мѣстото на избирателнитѣ урни, гласоподаването не се разваля, освѣнъ ако се докаже, че това е повлияло за измѣнение резултата на избора. Ето защо, г-да прѣдставители, азъ мисля, че констатиранитѣ двѣ нарушения не сж сжщественни и слѣдователно, не може да иматъ такива послѣдствия, каквито се приписватъ на фаталнитѣ нарушения на закона.

Г-да народни прѣдставители! Азъ тая година прѣвъ пжтъ възлизамъ на трубуната. Минжлата година имахъ случай повече пжти да се искажъ по редовността или нередовността на изборитѣ; но азъ винаги давахъ да се разбере, че не признавахъ нищо друго, което да стои пд-горѣ отъ народната воля; че единъ суверенъ има и той е народътъ, и че неговата воля трѣбва да бжде почитана, когато е свободно изказана. Въ дадения случай, тоя народъ — избирателитѣ отъ Конушката околия е далъ своя гласъ. Тоя народъ да го заставимъ ние, негови избраници, да упражни повторно своето избирателно право, трѣбва, тѣй да се каже, да го бламираме. Трѣбва да признаемъ, че сж доказани такива факти, които ни заставятъ да отстѣпимъ прѣдъ натиска на съвѣстѣта и да признаемъ, че законътъ е нарушенъ, и че не може да се признае изборътъ за правилень. Прѣдъ тая гранитна скала, какво противопостави анкетната коммисия? — Тя ни противопостави двѣ нарушения, които не сж сжщественни. Азъ мисля, че она народенъ прѣдставитель, който се опита да строши тая скала, ще строши своето чело. Това е моето скромно мнѣние. Вие рѣшавайте както обичате.

Георги Добриновичъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ до сега по всички избори, които минжхъ, не съмъ зималъ думата, защото нѣмахъ прѣдъ себе си установени факти за да говорѣхъ. Едната страна, т. е. контестаторитѣ се оплакватъ за едно нѣщо, за извѣстни нарушения, а пакъ другата — твърди, че това не е истина. Слѣдователно, не се явяватъ никакви установени факти, по които да може да изгѣзе човѣкъ, по които и азъ да земъ думата и да изгѣзъ да твърджъ, или да отричамъ едно нѣщо. По на-

стоящия изборъ, както каза и почитаемия колега г-нъ Пешевъ, се прави едно исключение, и наистина; то е исключение отъ всичкитѣ избори, които до сега се разгледахъ и потвърдихъ. По настоящия изборъ нѣма една страна, която да утвърждава нѣщо, а друга да отрича, но има извѣстни факти установени. Ние минжлата годишна сессия избрахме една анкетна коммисия, която да отиде на самото мѣсто и на която довѣрихме да изслѣдва оплакванията и да ни прѣдстави това, което констатира. Тая анкетна коммисия е отъ нашата срѣда и се състои отъ трима души, които сж влѣзли въ тая священна ограда подъ клетва, тѣ сж отишли на мѣстото на избора, дѣто сж констатирани всички станкли нарушения и ни прѣдставятъ това, което сж намѣрили. Слѣдователно, трѣбва ли ние да върваме на това, което ни прѣдставя анкетната коммисия, или не? — Азъ съмъ отъ ония, които ще върватъ на това, което ни се прѣдстави отъ тая коммисия, защото тя нѣма причини да ни прѣдстави неистинни работи, нито пакъ има интересъ да ни прѣдстави работи несжществуващи. Какво ни прѣдставя анкетната коммисия? — Тя лично е констатирала и ни прѣдставя двѣ нарушения. Едното нарушение се състои въ това, че отъ сутринята, 9 часа, когато се захванжлъ изборътъ, бюрото, не извѣстно по какви съображения, распорѣдило се да има на своя страна въоружена сила, която е заела изборното мѣсто и така при урнитѣ сж стояли цѣлъ день въоружени солдати. Причини за това не е имало. Тогава, когато въоружената сила се намирала по край урнитѣ и е окупираа събранието, се случили нѣкои недоразумѣния между избирателитѣ въ двора, а пакъ въоружената сила се намирала въ това врѣме при урнитѣ, и ние не можемъ да прѣдполагаме, освѣнъ че повечето избиратели сж били не доволни отъ постѣпката на бюрото, което е прѣвишило властѣта си, злоупотрѣбило е съ своето право, защото не е имало причини да вика въоружена сила. (Коста Ранковъ: Тамъ не е билъ Мечковъ.) Не ме прѣкъсвайте. Когато ви дойде редъ, възразявайте.

По едно врѣме, когато селенитѣ имали спрѣчкване за тия беззакония на бюрото, и може да се каже за пристрастието на бюрото, то като видѣло безсилието си, че не ще може да искара отъ урнитѣ тия кандидати, които сж били по волята му, заповѣдало, и въ това спрѣчкване на избирателитѣ се намѣсила въоружената сила; вслѣдствие на това, повече отъ избирателитѣ, които сж били гонени, сж измокрили въ рѣката, която е близу до изборното мѣсто, и били принудени да си отиджтъ. Това нарушение, г-да прѣдставители, сжщественно ли е или не? — По моето мнѣние, вървамъ, че вие ще се съгласите, че това е нарушение сжщественно, защото бюрото може да вика въоружена сила на изборното мѣсто само, когато има причина и то врѣменно, до като се възстанови порядъкътъ и се отстранжтъ нападенията, които ставатъ между избирателитѣ, но прѣвъ цѣлото продължение на избора никое бюро не е въ правото си да държи вжтрѣ въоружена сила. Защо ще държи тая сила? Каква е била цѣльта? — Цѣльта е била да искара ония кандидати изъ урнитѣ, които сж били нему угодни, да плаши избирателитѣ — грамадното болшинство,

което ще гласоподава противъ неговитѣ кандидати. За-страшавало ли е то избирателитѣ, които сж били противни на тия кандидати или не? — Естествено, че ги е за-страшавало. Кой може да откаже това? Нека излѣзе да откаже, че тамъ, дѣто има въоружена сила, че при едно недоразумѣние, кжпжтъ ги въ рѣката, кой може да твърди, че не е застрашаване. То е застрашване и то такъво, при което ни единъ отъ ония, които искатъ да гласоподаватъ за противнитѣ кандидати, не смѣе да приближи до урнитѣ. Ето защо, казвамъ, че това нарушение е твърдѣ сжще-ственно. Да има въоружена сила при бюрото прѣзъ цѣлия день на избора; тамъ дѣто малко да се посочи, че еди-кой си прави нередовности, ще го гонжтъ съ щикове и така не може да упражни свободно волята си да се изрази споредъ желанието на избирателитѣ. Въ такъвъ случай, на избирателитѣ остава двѣ нѣща да направжтъ, или да се отеглжтъ на страна и да оставжтъ на произвола на из-вѣстно меншинство да избира, или да чакатъ да получатъ извѣстно удовлетворение. Защото, ако при това положение бихж упражнили избирателното си право, щѣхж да на-мѣржтъ щика. Това нарушение е сжщественно и слѣдова-телно анкетната коммисия много добрѣ е направила, като го е констатирала така положително.

Второто нарушение, казахме, е това, че въ 5 часа, когато единъ редъ избиратели, да допустнемъ даже, че тѣ сж били Станимашкитѣ, дошли да гласоподаватъ, тогава безъ да се чака да се изреджтъ всички, които сж се явили, отъ страна на бюрото било прѣкъснато гласоподаването, и така запрѣтено имъ било да упражнжтъ своето право на гласоподаватели. Нарушение ли е това или не? Сжще-ственно нарушение ли е или не е, и какво трѣбва да прѣд-полагаме за числото на тия, на които не е допуснжто да упражнжтъ своето право? — Не можемъ да прѣдполагаме, г-да прѣдставители, друго — отъ каквато щете точка зрѣ-ние да погледнемъ на въпроса — освѣнъ да вземемъ об-щото число, което се числи по списъцитѣ на Станимашкитѣ избиратели и да видимъ колко души сж гласоподавали. Кое е това общо число? (Единъ гласъ: Нѣма го.) Азъ чухъ, че има и трѣбва да вѣрваме анкетната коммисия. Каза се, че това число е 2662, а гласоподавали сж само 700 души. Така поне се прѣдполага. На никого отъ останж-литѣ избиратели не било допуснжто по-нататѣкъ да гласо-подава. Какъ трѣбва ние да прѣдполагаме? Че тѣ сами сж се отказали отъ правото си да гласоподаватъ, или въ-спрѣпятствувало имъ е бюрото? Ние не можемъ да прѣд-полагаме, че сами сж се отказали, защото по-рано сж били гонени отъ въоружена сила; освѣнъ това, тѣ сж дали про-тестъ въ Събранието, съ който протестиратъ, че не ги до-пустяжли да упражнжтъ своето избирателно право. Слѣдо-вателно, не можемъ да прѣдполагаме и на това основание, защото контестаторитѣ не сж отъ извѣстни села, или отъ далечни разстояния, но сж отъ центра, дѣто е ставалъ избора. Щомъ сж отъ центра, трѣбва да прѣдполагаме, че всички тия избиратели сж били готови да гласоподаватъ, ако не имъ е било въспрѣпятствувано отъ страна на бю-рото. Ето, казвамъ, на колко души избиратели бюрото е

въспрѣпятствувало и не ги е допустяжло да гласоподаватъ: отъ 2662 избиратели, като се изваджтъ 700 души, които сж гласоподавали, намирамъ едно число отъ 1962 души, които сж били лишени отъ правото да гласоподаватъ. Това число измѣнява ли резултата на избора, г-да прѣдставители, или не? — Азъ вѣрвамъ, че никой не може да каже про-тивното. Слѣдователно, измѣнява тоя резултатъ. Освѣнъ това, ние можемъ да погледнемъ и отъ друга страна на въпроса. Началото на Закона не е, щото да се гледа, дали на 1000 или на повече души е отнето правото. Началото на закона е, да се гарантира избирателното право на изби-рателитѣ, па били тѣ 100, 1000 или сто хиляди души. Ако щжтъ да бжджтъ и 10 души, не можемъ да ги ли-шаваме отъ правото да гласоподаватъ, защото и тѣ сж данѣкоплатци и тѣ прѣнасятъ всичкитѣ тегоби на Държа-вата; за това трѣбва се ползуватъ и отъ нейнитѣ блага — гражданскитѣ и политически права. Трѣбва да имъ се даде възможность да упражнжтъ избирателното свое право и оня, който въспрѣпятствува да си упражнжтъ това право, той прави прѣстжпление, и това, което е прѣстжпление, то е нарушение на закона, а, което е нарушение на закона, не можемъ ние да го утвѣрдимъ тукъ, като народни прѣд-ставители. Каза се отъ г-на Дограмаджиева, че и Вътрѣш-ниятъ Правилникъ ималъ извѣстно такова прѣдписане, че ако не влиие за резултата на избора числото на избира-телитѣ, които сж били лишени отъ правото, да упражнжтъ своето избирателно право, не трѣбва да се взема подъ внимание. Забравяше г-нъ Дограмаджиевъ въ този случай, че на 1962 души избиратели е отнето правото да гласо-подаватъ. Азъ отивамъ още по-надолу; да бѣхж само 100 души, и на тѣхъ нѣмаше право бюрото да отказва, защото се ползуватъ съ своитѣ политически права. Като изключимъ всички до сега разгледани избори, настоящиятъ изборъ, г-да прѣдставители, ни прѣдставлява извѣстни установени факти и установени отъ една анкетна коммисия, която про-излиза отъ нашата срѣда, и на която не може да не вѣр-ваме; слѣдователно, като сж констатирани така тия факти, ние не можемъ да вземемъ да ги прѣнебрѣгнемъ и да дой-демъ да утвѣрдимъ единъ изборъ, който е така опороченъ. Така прѣдставени, казвамъ, фактитѣ, ние не можемъ да се не съгласимъ съ мнѣнието на анкетната коммисия и да не вдигнемъ своята ржка прѣспокойно, за касиранieto на тоя изборъ. Ако анкетната коммисия идва да ни донася и да ни утвѣрждава неистински работи, то остава на нейната съвѣсть, тя да отговаря тамъ, гдѣто трѣбва; но ние нѣмаше право. Събранието никакъ нѣма право да отказва това, което тя ни утвѣрждава. Ако откажемъ да ѝ вѣрваме, то трѣбва да кажемъ, че утвѣрждаваме противното и тогава, всѣки единъ ще има право, да си не вдигне ржката за този изборъ. Азъ съмъ, слѣдователно, за приемане заклю-чението на коммисия, за касиранieto на избора.

Мих. Саввовъ: Г-да прѣдставители! Отъ изложението, което уважаемиятъ г-нъ докладчикъ на анкетната коммисия по Конушкия изборъ направи, вие чухте, че азъ, въ ка-чество на членъ на тази коммисия, по въпроса: да ли да се касира този изборъ или да се утвѣрди, съмъ останжлъ

на особено мѣние. Споредъ менъ, г-да прѣдставители, при тоя изборъ не сѣществува никакво нарушение на Избирателния Законъ и, слѣдователно, нѣма никакво основание да се касира тоя изборъ. Отъ разслѣдваніята, които анкетната коммисия направи на мѣстото, наистина, установи се фактътъ, че въ деня на избора е имало часови, поставени при урнитѣ; но наедно съ това, установи се и фактътъ, че тия часови сѣ били поставени послѣ сѣлѣскването между селенитѣ и гражданетѣ, и което сѣлѣскване е било прѣдизвикано отъ самитѣ граждани. Слѣдъ сѣлѣскването, ротниятъ командиръ билъ принудилъ избирателитѣ да се отдалечатъ отъ изборното мѣсто — нѣщо около стотина крачки — между изборното мѣсто и избирателитѣ, поставилъ единъ кордонъ отъ войници, и послѣ това, били пропусчали по 6—10 души избиратели да гласоподаватъ. Слѣдователно, имало е пълно основание да се поставятъ на това мѣсто часови; защото, ако нѣмаше такива, имаше опасността да бѣдѣтъ нападатъ урнитѣ отъ множеството. Не можеше прочее, властѣта да вземе други мѣрки, освѣнъ да не пропусча всички да гласоподаватъ отъ еднажъ а трѣбваше да постави воененъ кордонъ, та да пуца, както казахъ, по 6—10 души.

Колкото се отнася до втория фактъ, че чл. 43-й отъ Избирателния Законъ е нарушенъ, този фактъ, споредъ менъ, не е установенъ; това нарушение не е установено, защото, при отсъствието на избирателнитѣ списъци, една провѣрка, поне що-годѣ близка до самата истина не можеше да стане. Единственното срдѣство, което оставаше за да направи коммисията провѣрка по отношение нарушенията на тоя членъ, бѣ, да си послужи чрѣзъ распитване. Обаче отъ распитванията, както сами чухте отъ уважаемия докладчикъ, не може да се дойде до другъ резултатъ, не може да се получи друго слѣдствие, поради крайно противорѣчивитѣ показания. Така, коммисията распита, както каза и г-нъ Велчевъ, десетина лица, които тя повика и изслуша, лица, които тя считаше като незаинтересовани. Трѣбва да се признае, че болшинството отъ тия хора дадохъ показания въ полза на този фактъ; но имаше и хора, които дадохъ противоположни показания. Освѣнъ това, трѣбва да вземемъ подъ внимание още, че при изслѣдване нарушенията, коммисията, при пълната невъзможностъ да опрѣдѣли, кои лица не сѣ заинтересовани и кои заинтересовани, кои не принадлежатъ нито на едната нито другата партия, съ други думи, кои сѣ неприятели ни къмъ една отъ тѣхъ, коммисията бѣ длъжна да се обърне къмъ властѣта, и тѣзи лица бѣхъ показани, бѣхъ прѣдставени отъ самата властъ. До колко тѣхнитѣ показания сѣ показания на хора незаинтересовани или на хора заинтересовани, остава на почитаемото Събрание, тѣ да опрѣдѣли това. Колкото се отнася до втората категория хора, викани и распитвани — то тѣ сѣ хора заинтересовани и тѣхнитѣ показания сѣ напълно противорѣчиви. Тѣ се отказватъ отъ това, да сѣ подписали и даже да сѣ знаели нѣщо за констатации по избора, за или противъ. Показанията на г-да офицеритѣ, които дѣйствително трѣбваше да се смѣтатъ като лица незаинтересовани, тоже не сѣ вѣрни. Поручикъ Кжичевъ е дѣйствително билъ

въ 5 часа на изборното мѣсто, и показа, че въ бюрото къмъ 5 часа е станѣлъ въпросъ, даже се повдигна прѣспирия между членовѣтѣ, че нѣкои избиратели заявявали, че не сѣ ги допушчали да се приближатъ до урнитѣ, за да си подадѣтъ бюлетинитѣ и че трѣбвало да се допустѣтъ да гласоподаватъ; но за това пакъ ротниятъ командиръ, който е билъ вънъ, между тая тѣла, и който е ималъ възможностъ да знае по-добрѣ всичко, което се е случило, отъ колкото поручика, който не е могълъ да чуетъ и види всичко до толкова, колкото ротния командиръ, като находящъ се между тѣлата, — тоя послѣдниятъ отказа това, и каза, че не чулъ да се оплаквали избирателитѣ, че не били допушчани да гласоподаватъ. Той добави, че е щѣлъ да чуетъ, ако е имало такъво нѣщо, защото не е могълъ да се отдалечи отъ мѣстото ни на една крачка. Затова, при отсъствието на избирателнитѣ списъци, да се говори или да се допуша такъва нѣщо — че фактътъ е установенъ, че избирателитѣ или частъ отъ избирателитѣ на Станимашката избирателна околия, слѣдъ петъ часа, не сѣ били допуснати да гласоподаватъ, — не може да бѣде вѣрно. Показанията по тоя фактъ сѣ напълно противорѣчиви; а веднажъ това така, то никой човѣкъ не може съ чиста съвѣсть да се произнесе, че тоя фактъ сѣществува и, слѣдователно, на основание на него да набѣга, че въ дадения случай има нарушение на Избирателния Законъ. Споредъ мене, отъ тия два факта, първиятъ т. е. присѣствието на войска, на въоръжена сила, въ изборното мѣсто, се оправдава отъ самото положение на работата; а вториятъ фактъ не е установенъ и, като е така, не може да се счита че има нарушение на Избирателния Законъ. Ето защо, г-да, азъ не съмъ съгласенъ да се касира тоя изборъ и моля да се утвърди. Даже ако за една минута се съгласимъ, че сѣществува такъво нарушение, пакъ не можемъ да се произнесемъ за касиране на тоя изборъ; защото тия, които твърдѣтъ, че е нарушенъ чл. 43-й, казватъ, че сѣ били лишени само 400—600 души избиратели да гласоподаватъ. Ако вземемъ числото на гласовѣтѣ на пропадѣлитѣ кандидати и прибавимъ къмъ тѣхъ това число 700 ще видимъ, че има една разлика отъ 1000 гласа въ помалко между тѣхнитѣ и гласовѣтѣ на избранитѣ кандидати. Веднажъ това така, азъ мисля, че въ случая ще бѣде и по духа на самия законъ, ако ние се произнесемъ не за касирането на избора, и за неговото утвърдяване.

Маню Вояджиевъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Прѣди нѣколко минути, отъ тая трибуна г-нъ Дограмаджиевъ ни каза едно много вѣрно начало; той каза единъ многознаменателенъ принципъ и азъ мисля, че отъ тая трибуна, колкото повече се повтѣри тоя принципъ, толкова повече ще бѣде на мѣсто и толкова повече ние ще извлечемъ отъ него добри уроци. Той каза, че камарата, срдѣтата, която се съпротивопоставя срдѣцу едно народно течение, което той оприличи на гранитна скала, по-скоро рискува да си разбие главата и челото, отъ колкото да се добие до единъ резултатъ, противъ който е това народно течение. Г-нъ Дограмаджиевъ, за да искаже тая истина, бѣше заставенъ отъ обстоятелството, че той иска

да вижда, че, както по форма, така и отъ добититѣ резултати отъ анкетната комисия, не се виждало, не се намѣрвало, щото изборътъ да е билъ изнасяванъ и, слѣдователно, иска да искара едно заключение, че заключението на анкетната комисия, въ дадения случай, не е на мѣстото си. Въ тая сѣща форма, по въпроса за даннитѣ, съ които располага камарата, както и самата анкетна парламентарна комисия, по тоя изборъ, се произнесе и г-нъ Пешевъ. Г-нъ Пешевъ ни каза, че по тоя изборъ ние можемъ да гледаме и оцѣняваме фактитѣ и работитѣ съ много по-голѣмо спокойствие, отъ колкото при други избори, заради това, защото въ тоя изборъ не се виждало намѣсата на правителството, и като е така, тоя изборъ, по самото си естество, билъ такъвъ, че не се затрогвали интереситѣ нито на правителството нито на партизанството. И азъ съмъ готовъ, наедно съ тия достоуважаеми г-да, да признамъ, че, дѣйствително, по тоя изборъ липсва, както едното, така и другото. И менъ ми се струва, че щомъ като не може да има други причини, за да бждемъ прѣдубѣдени въ иманието на факти и данни за касиране на избора, не подлежи на никакво съмнѣние, че ако не бихъ били тия причини, не трѣбваше да погледнемъ друго-яче, не трѣбва да се произнесемъ и ние по тоя изборъ друго-яче, освѣнъ както се произнесохъ г. г. Пешевъ и Дограмаджиевъ. Но да видимъ, да ли е аджеба така работата, както ъмъ тѣ прѣдставляватъ, или не е така. Г-нъ Пешевъ и г-нъ Саввовъ, а малко по-прѣди, и г-нъ Дограмаджиевъ твърдѣхъ, че ако се сѣди отъ даннитѣ на анкетната комисия; ако се сѣди отъ това, което има при изборното дѣло; ако се сѣди отъ контестацията, подадена по тоя изборъ, не могло да се дойде до друго заключение, освѣнъ, че оплакването по тоя изборъ не е било съ нищо установено. Признаватъ, че е имало нѣщо установено, но това нѣщо не трѣбвало да служи въ никакъвъ случай за претекстъ за касиране на тоя изборъ; защото, това малко нарушение, даже ако да не бѣ се случило, пакъ не би имало измѣнение резултата който е ималъ изборътъ. Ще ми позволѣтъ тия достоуважаеми г-да, да се не съглася съ тия тѣхни възгледи по тоя въпросъ. Казватъ тѣ, че най-напрѣдъ въоръжената сила, която дѣшла на изборното мѣсто прѣзъ деня, е била викана поради суматохата, едно недоразумение между самитѣ избиратели, и че на прѣдсѣдателя, както и на останалитѣ членове отъ бюрото се вмѣнявало въ длъжностъ да повикатъ тая сила. (Мих. Саввовъ: Нападнати сж били!) И азъ оня день, отъ тая сѣща трибуна, при другъ единъ изборъ, поддържахъ това начало, че, когато има случаи на стълкновение между избирателитѣ на двѣ или повече фракции, властта, за да отстрани неприятнитѣ послѣдствия, които могатъ да произлѣзнятъ, не само има право, но даже и длъжностъ ѝ е да се намѣси. По тоя изборъ, азъ нѣма да говорѣмъ противното. Азъ нѣма да говорѣмъ противното затова, защото, както казахъ, не прѣди повече отъ 3—4 дни, отъ тая сѣща трибуна азъ говорихъ именно въ смисълъ на това, че въ такива случаи, кога има нужда, и властта е въ правото си да повика такъва въоръжена сила. Но да видимъ сега, тукъ случаятъ такъвъ ли е? Да

видимъ бюрото съгласявало ли се на такова нѣщо? И да видимъ още, установява ли се отъ книгата на избора, че дѣйствително е имало такъва безредица, за да се вика полицейска помощ или военна сила? Казахъ г-да прѣждеговорившитѣ, че имало такова нѣщо, установявало се подобно, нѣщо и въ избирателнитѣ книги, отъ протокола, въ който фигурирало такъво нѣщо. Г-да прѣдставители! Не е само днесъ, гдѣто чухъ четението на тоя протоколъ, нъ и по-рано менъ се падна случая да го прочетѣ. Ако се сѣди отъ протокола, дѣйствително трѣбва да се дойде до заключение, че тамъ, както е изложено, отъ прѣдсѣдателя на бюрото и отъ тия, които сж подписали тоя протоколъ, прѣзъ деня е имало едно малко недоразумѣние между избирателитѣ; но да ли това недоразумѣние е стигнало до точката на единъ митежъ, на едно наежвание на страститѣ до такъва степенъ, щото да е станало нужда да се вика военна сила? — Отъ протокола не се вижда, не се доказва да е имало такова нѣщо. Независимо отъ това, въ случая, азъ намирамъ, че бюрото не се е съобразявало напълно съ прѣдписанието на Закона. Азъ мисля, че когато има въпросъ за такива случаи, само такова едно упоминание, въ едни много общи фрази, не трѣбва да фигурира въ протокола, но трѣбва, споредъ прѣдписанията на Закона, да има специаленъ за това актъ.

Д-ръ Дим. Вачевъ: Въ другитѣ избори така ли бѣше? Имаше ли по тѣхъ такова нѣщо.

Маню Бояджиевъ: Да, при другитѣ избори, независимо отъ вписването въ дневницитѣ на всичкитѣ инциденти, които сж се случили въ деня на избора, имаше и актове, както що бѣше по Шуменския и други избори. По Шуменския изборъ, до колкото помня, и по другитѣ избори това нѣщо го имаше въ дѣлата на изборътъ. Сега, при нѣманието на такъвъ актъ при изборното дѣло по Конушкия изборъ, азъ мисля, че само заблѣжката въ тия общи изражения въ дневника, не може да послужи, като доказателство, че настроението и раздражението, между разнитѣ партизани, е дошло до тая точка на развитие, щото да е имало право бюрото да повика войска.

А пакъ щомъ нѣмаме тия доказателства, както казахъ, въ единъ специаленъ протоколъ, азъ мисля, че ще бжде справедливо да приемемъ, че бюрото въ случая не е спазило формата и духа на Закона и че има едно съществено нарушение на Избирателния законъ. (Янко Чучарковъ: Браво, браво!) Азъ мисля, че къмъ тая точка азъ имамъ особено право и основание да се искажъ въ тая смисълъ, защото лицата, които поддържатъ противното, когато се срѣщнахъ прѣдъ такава перспектива по други избори, тѣ отъ тая трибуна не само не испуствахъ отъ да заблѣжатъ зарадъ това, ами даже правѣхъ отъ мѣстата си, когато не бѣхъ взели думата, разни демонстрации, които най-осязателно, най-чувствително клонѣхъ да установятъ това, че тѣ прѣдъ такива случаи не могатъ да не се възмущаватъ. (Янко Чучарковъ: Както вие се възмущавате сега.) Струва ми се, че ще бжде много на мѣсто казано отъ моя страна въ данния случай, къмъ тия достоуважаеми г-да, че когато е случай да се говори за такива нѣща, ние

не трѣбва да мѣримъ само съ оня аршинъ, който ни изнася, не трѣбва да говоримъ само за случаи гдѣто ни изнася.

Въ миѣнието, искавано отъ анкетната коммисия, до колкото помнѣхъ, въ първи пунктъ, се вижда, че анкетната коммисия незначителна за сжщественно нарушение измѣнението на изборното мѣсто, защото е установила факта, че туй измѣнение станѣло вслѣдствие на нѣкое прѣдписаніе на Министерството. По тоя изборъ до сега говорихъ 4 или 5 души, отъ които четирма бѣхъ за валидиране му и искахаъ миѣние, че собствено тукъ нѣма никакви сжщественни причини за неговото касиране. И тѣ всички, до единъ, слушахаъ заключението на анкетната коммисия, и констатирахаъ го съ съжаление, че тѣ не обърнахаъ внимание на тая точка, когато оня день по Ловчанския изборъ по сжщата точка тѣ отъ тая трибуна говорихъ по цѣли часове: че за да се изгуби изборътъ въ Ловечъ, причината било гдѣто день, два или три дня прѣди избора, по прѣдписаніе на Министерството, било промѣнено изборното мѣсто. (Янко Чучарковъ: Пакъ ги утвърдихте.). Както щете, г-да, но за да бждете послѣдователни, трѣбваше да забѣлѣжите сжщото нѣщо и тукъ (Прѣдсѣдателъ: Не се обръщайте само къмъ едната страна на Събранието.) Азъ самъ не съмъ сторонникъ, не съмъ партизанинъ на това, че промѣнението на изборното мѣсто може да измѣни резултата на избора, ако би това да е станѣло макаръ и прѣди избора. Туй, ако го казвамъ, не го казвамъ зарадъ това, че намирамъ въ това коммисията неправа, но го казвамъ за това, че оня день по тая точка г-нъ Д-ръ Вачевъ и други нѣкои оратори говорихъ цѣли часове, и цѣли часове се въртѣхъ върху това *soi-disant* нарушение, за да докажатъ, че Ловчанскитѣ избори, вслѣдствие на туй промѣнение на изборното мѣсто, нѣмали тоя резултатъ, който трѣбвало да иматъ, ами съвсѣмъ другъ резултатъ.

Каза ни г-нъ Саввовъ, па и г-нъ Пешевъ, че ние не трѣбвало да обръщаме внимание на установения фактъ, че изборътъ се прѣкратилъ около 5 часа, защото, казахъ тѣ, отъ факта, че сж се явили да гласоподаватъ 3700 души; отъ факта, че кандидатитѣ избрани сж добили по двѣ хиляди и двѣстѣ и толкова гласа; отъ факта, че противницитѣ не сж имали повече отъ 800—900 гласа, установява се, че даже и да бѣше се допустило на тия негласоподавали избиратели да гласоподаватъ, пакъ резултатътъ на избора не щѣше да бжде измѣненъ. Посочватъ ни нѣкои, въ туй число и г-нъ Дограмаджиевъ, че даже въ нашия правилникъ имало едно указание, отъ гдѣто могли сме да черпимъ по аналогия, че въ такъвъ случай не трѣбва да се гледа само на факта на нарушението, ами на туй, дали отъ добититѣ по-насетнѣ гласове щѣше да бжде измѣненъ резултатътъ на избора или не. Посочихъ ни още нѣкои прецеденти отъ минѣлото и казахъ, че като имаме всички тия нѣща прѣдъ видъ и даже ако признаемъ че е имало такова нѣщо, това все таки не трѣбва да ни плаши, а трѣбва да утвърдимъ избора. И тия сжждения, г-да прѣдставители, не сж вѣрни. Най-напрѣдъ тѣ не сж вѣрни заради това, защото тия, които ни говорихъ въ тая смисълъ, съ нищо не дохождатъ да установятъ, че числото на тия, които сж

останѣли безъ да гласоподаватъ, е било 50, 100 или 200 души, и съ нищо не могатъ да ни докажатъ, че резултатътъ не щѣше да бжде измѣненъ, ако бѣхъ гласоподавали. Ами че въ саяия градъ Станимака, както справедливо забѣлѣжи г-нъ Добриновичъ, имало 2600 души избиратели, а отъ избирателнитѣ списъци се констатираше, че не сж гласоподавали освѣтъ 700 души. Щомъ само отъ градъ Станимака сж останѣли 1600 души негласоподавали, може ли да има споръ за това, че не сж останѣли сума хора, лишени отъ правото да гласоподаватъ? Нѣ независимо отъ гражданетѣ въ Станимака, имало и много други отъ селата, които не сж гласоподавали. Тѣ сж: избирателитѣ отъ селата Кукленъ и Яворово (Единъ гласъ отъ лѣвицата: Кой го казва това?) и грѣцитѣ отъ селото Воденъ. Подписитѣ въ контестациитѣ на тия селени избиратели сж за вѣрени съ печатитѣ на кметоветѣ. (Ат. Краевъ: Нѣ имаше и по други избори контестации тоже за вѣрени съ печатитѣ отъ кметоветѣ.) Ако се сжди отъ контестациитѣ, които сж даже провѣрени, контестаторитѣ сж били партизани на противната листа. Сега, щомъ като имате прѣдъ видъ че 6—7 села, които иматъ повече отъ 1500—2000 избиратели, сж подписани не по-малко отъ 1000 души, които контестиратъ избора, може ли да има въпросъ, може ли да има споръ и да се казва, че е имало само 500—600 души избиратели негласоподавали? Па даже само толкова да бѣхъ, азъ за себе си, и сега, и всѣки други пътъ, ще поддържамъ, че единъ пътъ установи ли се фактътъ, че на едно какво да е число избиратели не е било прѣдоставено правото да гласоподаватъ, зарадъ мене всѣки пътъ има основание да искамъ касираніето на избора. Имамъ основание заради това, защото туй подиръ себе си води презумцията, че тия, които по една или друга причина сж насилили правата на гражданетѣ, не сж могли да иматъ други съображения, освѣтъ страха, че ако гласуватъ тия граждани, — на които тѣ не позволяватъ да гласоподаватъ, — непременно иматъ риска да изгубятъ избора, защото не може да има други причини за лицата, които съставляватъ бюрото, да не позволяватъ на Петка, Стояна или Драгана да гласоподава. Тѣй че, щомъ като единъ пътъ това е установено, азъ казвамъ, че даже 100 души да бѣхъ тия, на които е запрѣтено да гласоподаватъ, има мѣсто да се касира изборътъ. Въ закона, истина, това нарушение не е прѣдвидено *sous peine de nullité*, — подъ угрозата на нищожеството, но трѣбва да го подразбираме, защото иначе, отъ гдѣ на кждѣ да има тия клаузи въ самия законъ, ако тѣ не трѣбваше да иматъ своя ефектъ и своя резултатъ?

Нѣ само това ли е по тоя изборъ? (Янко Сакъзовъ: Има още.) Има още даже много сериозни работи, прѣдъ които ние ще трѣбва да се спремъ прѣди да кажемъ, че изборътъ е редовенъ. Въ третия пунктъ отъ сжжденията на анкетната коммисия, г-да прѣдставители, има и друго едно сжщественно нѣщо, на което ние не може да не обърнемъ внимание; това сжщественно нѣщо е, че анкетната коммисия е установила, че независимо отъ прѣкъсването на гласоуваданіето, прѣзъ врѣмето на прѣкъсването или малко по-рано, на одного отъ прѣдсѣдателитѣ на секцията,

по оплакването на нѣкого си, било му обѣрнато вниманието, защо въ урнитѣ е тъпкалъ бюлетини съ ржѣѣ. Азъ ще помоля г-на докладчика да го прочете още единъ пътъ. (Йови Воденчаровъ: Не трѣбва да се повтаря.) Азъ не само чухъ г-на докладчика, но и четохъ самия тоя пунктъ. Въ тоя пунктъ, г-да народни прѣдставители, дѣйствително комисията казва, че туй тя не го счита за установено, защото по тоя въпросъ имало противорѣчия. Но комисията казва, че поручика, когато билъ попитанъ по тая точка, билъ казалъ, че той наистина не видѣлъ да се пускатъ бюлетини, но забѣлѣжилъ, че когато се отворили урнитѣ, бюлетинитѣ вжтрѣ били до такава степенъ набучкани, щото, щомъ като отворили урнитѣ, бюлетинитѣ взели да исхвърчатъ на горѣ. Това е изрично констатирано въ миѣнието на комисията и можете да накарате докладчика да го прочете. При иманието на тоя фактъ, констатиранъ отъ анкетната комисия, при иманието на данни въ протокола на анкетната комисия, че е имало и лица, които сж казвали, че сж видѣли — може ли да има въпросъ, че туй обстоятелство не е доказано, безразлично жѣкво е миѣнието на комисията въ случая. За менъ е по-важно, въ такъвъ случай, какво е констатирала анкетната комисия, а не това, какво е нейното миѣние. Миѣнието на анкетната комисия, въ такъвъ случай, зарадъ насъ е незадължително, но когато дойдемъ до фактитѣ, които е открилъ, колкото тѣ и да подлежатъ на нашата оцѣнка, обаче въ оцѣнението ние не можемъ, на извѣстни факти, да гледаме съ по-други очи, отъ колкото съ тия, съ които е най-естественно да се гледа. Напримѣръ, ако анкетната комисия ни каже, че извѣстенъ прѣдметъ тя е намѣрила въ бѣлъ колоритъ, ние не можемъ каза, че тоя колоритъ е черъ. Тѣй е и въ тоя случай. За да се искаже комисията, въ тая смисль, причината е била тая, че тя е била въведена въ заблуждение, защото нѣкои отъ противницитѣ сж излѣзли и сж казали, че не е тѣй. Но азъ мисля, че туй не трѣбва да ни послужи за основа да мислимъ, че имаме право да считаме че извѣстни доказателства, ако не бжджтъ подкрѣпени отъ извѣстни лица, които може да сж отъ противния лагеръ, сж доказателства безъ значение. Прѣди всичко, правото на доказателство — туй е общъ принципъ въ доказателствата — е всѣки пътъ задължително за страната, която оспорява едно нѣщо. И единъ пътъ тая страна, съ срѣдства, които съставляватъ доказателства, докаже едно нѣщо, че е тѣй — противната ней страна, поне до тогава, до когато отъ прѣдставенитѣ други доказателства не дойдемъ да установимъ, че тия доказателства сж невѣроятни, счита се, че не е могла да комбатирала доказателствата на страната, която е била длъжна да докаже това, което е оспорявала. Заради менъ, въ случая, трѣбваше да важжтъ доказателствата на тия лица, които се оплакватъ, че изборътъ е опороченъ. Даже азъ отивамъ по-нататѣкъ; азъ казвамъ, че комисията не трѣбваше да распитва никакви други лица отъ противната страна, защото както за избранитѣ така и за тѣхнитѣ хора нѣма никакво основание, никакъвъ интересъ да се испитва който и да би билъ. Ние сме прѣдъ факта, че тѣ сж избрани. Щомъ като е тѣй, нѣма защо отъ тѣхна страна да

се прѣдставятъ нито доказателства, нито да се испитватъ лица, ако съ извѣстни обстоятелства, прѣдставени отъ противната страна се твърди, че нѣкои работи сж станали тѣй или инѣкъ. (Янко Чучарковъ: Много сте прави.) Тѣй е г-нъ Чучарковъ. Вземемъ ли да се придържаме о теорията, о която се придържжтъ нѣколко души, почитаеми г-да отъ лѣвицата, ще излѣзе, че каквито анкети и да назначаваме по разни избори, щомъ ще се допуска при тия анкети да се испитватъ хора показани и отъ едната и отъ другата страна, ние всѣки пътъ ще имаме за резултатъ, че единъ ще каже едно, другъ — друго и въ заключение ще излезе, че нито анкетната комисия, нито Събранието ще можжтъ да дойджтъ до една справедлива точка; защото ще се намѣржтъ прѣдъ трудната перспектива — да се мжжжтъ кои доказателства да приематъ. Исканъ да кажъ, г-да народни прѣдставители, че при протокола на комисията има доказателства — туй комисията го е остановила — че бюлетини сж били тургани. Тия доказателства сж показани на поручика, който е билъ тамъ и който е констатиралъ това съ очитѣ си. Сврхъ това има и доказателства, че нѣколко души, распитани отъ комисията, сж утвърдили, че дѣйствително сж видѣли: единъ отъ прѣдсѣдателитѣ на секциитѣ и други външни лица да турятъ бюлетини въ урнитѣ. Сега, при иманието на тия доказателства, азъ питамъ: може ли да се твърди, може ли да се поддържа сериозно, че изборътъ е правиленъ; може ли да се поддържа, че изборътъ е неопороченъ; може ли да се твърди сериозно и да се иска неговото утвърждение? Споредъ мене, би трѣбвало чловѣкъ или много своеобразно да гледа на тия работи, или би трѣбвало да има много широка съвѣсть. (Петръ Пешевъ: Да, много широка. — Прѣдсѣдателъ: Моля, не обиждайте никого.) Азъ, г-не Прѣдсѣдателю, не обиждамъ никого. Това е мой възгледъ. Прѣди малко тукъ се хоротувахъ по-други работи. Ние слушахме тия работи и по други избори, исказани даже въ много по-арогантенъ изразъ, та ми се чини, че туй не е нищо. (Конст. Досевъ: Вашата съвѣсть е широка.) Азъ мисля, че чловѣкъ за да поддържа такъвъ възгледъ, трѣбва да гледа на работитѣ твърдѣ на широко. Азъ не съмъ партизанинъ на тая идея, на тоя начинъ на гледание и заради това намирамъ, че анкетната комисия ни е прѣдставила купъ данни, купъ доказателства, които напълно установяватъ, че изборътъ е колкото нередовенъ, толкова неправиленъ, толкова и опороченъ. Заради туй, моето миѣние е, въ случая, да се уважи миѣнието, изказано отъ анкетната парламентарна комисия по касирането на избора.

Г-нъ Саввовъ, който говори прѣди мене, като членъ отъ тая комисия, казва, че нѣкои отъ доводитѣ на анкетната парламентарна комисия по тоя изборъ били невѣрни. Не били вѣрни, каза той, и нѣкои отъ фактитѣ, които тя казва, че установила. Наистина, менъ ми се вижда много странно, какъ така г-нъ Саввовъ да казва сега това нѣщо, а да не го е казалъ още тогава въ протокола на комисията и да се е подписалъ на края като каже, че не е съгласенъ за това, което се отнася до обстоятелството, че ужъ не било установено, че билъ прѣкратенъ избора. Прѣди

петия пункт има и други 4 пункта и въ тѣхъ се говори зарадъ тия нѣща, за които г-нъ Саввовъ е подписалъ, безъ да е направилъ никъкво възражение. Наистина, г-нъ Саввовъ е направилъ една забѣлѣжка въ протокола подъ подписа си, но тя се касае до обстоятелството, което е констатираа комисията и за което се говори въ пунктъ 5-й, който съдържа съображението, че било установено, че избора е билъ прѣкратенъ въ 5 часътъ, когато имало още толкова много избиратели да гласуватъ. Сега щомъ като това е така, азъ мисля, че не трѣбва да се обръща внимание на туй, което казва г-нъ Саввовъ, макаръ той да е членъ на анкетната комисия, тъй като туй, което твърди сега, самъ по-напрѣдъ го е опровергалъ съ подписа си. Поне съ факта, че той е подписанъ и че не е направилъ уговорка на първитѣ пунктове, се установява, че прѣдъ другаритѣ си той не е ималъ куража да каже, че тия нѣща не се установяватъ, а иде да го казва чакъ днесъ. Зарадъ туй, азъ мисля, г-да народни прѣдставители, че на изказанитѣ възрѣнии отъ страна на г-нъ Саввовъ, не трѣбва да се обръща никъкво внимание. Въ заключение ще кажъ, че азъ поддържамъ възгледитѣ, изказани отъ анкетната парламентарна комисия за касиране на избора.

Иванъ Московъ: Г-да народни прѣдставители! Като членъ отъ анкетната комисия и азъ считамъ за своя длъжностъ да дамъ нѣкои обяснения по тоя изборъ, освѣтъ онова, което сме изказали въ протокола си. Отъ распитванията, както на едната, тъй и на другата страна, ние разбрахме, че до надвечерието на избора е имало само една кандидатура, която е била на Владимиръ Недѣлевъ и на единъ грѣкъ. Прѣзъ нощта обаче, г-нъ Шоповъ макаръ и самъ да е билъ по-рано на заседание съ грѣцкитѣ избиратели и е билъ съгласенъ на сжщата кандидатура, но въпрѣки това прѣзъ нощта той е направилъ едно ново събрание и е измѣнилъ листата, като е турналъ двама българи. Вслѣдствие на това грѣцитѣ се раздразнили много, защото града Станимака, както знаете, е почти грѣцки. Сутринята обаче, като се отворило бюрото, и се започнало гласоподаването, грѣцитѣ като узнали, че кандидатурата е измѣнена, взели да се групиратъ. Г-нъ Шоповъ, като видѣлъ тѣхното болшинство, уплашилъ се и, за да може да направи нѣщо, той самъ макаръ и да е билъ прѣдседателъ на една секция, напусналъ бюрото като даже и ударилъ единъ шамаръ на единъ свой противникъ. Въ туй врѣме защото нѣкой викналъ: „тукъ биѣтъ!“ и другъ нѣкой пакъ хвърлилъ една керемида, Шоповъ извиква ротата, която е била приготвена задъ училищното здание за да се намѣси. Ротния командиръ на тая рота, запитанъ по това каза: азъ дадохъ заповѣдъ да биѣтъ съ прикладитѣ и да изгонѣтъ смутителитѣ. Улицата е била много тѣсна, гдѣто сж щѣли да минѣтъ повече отъ 1000 души избиратели и тѣ принудени — гонени отъ войската — се нахвърляли въ водата, която тече до улицата. Слѣдъ тоя инцидентъ турили, както признава самъ Саввовъ, войска да варди прикутитѣ. Грѣцитѣ и другитѣ тѣхни приятели — избиратели като видѣли, че тукъ може тѣхната свобода при гласоподаването да не бѣде гарантирана, повели агитация да не

взиматъ участие въ избора. Това е вървяло така до 2—3 часътъ слѣдъ пладиѣ; но като видѣли, че по тоя начинъ нѣма да сполучѣтъ нищо, повеждатъ нова агитация да гласоподаватъ и почнали да викатъ своитѣ другари да гласуватъ. Вслѣдствие на това, когато дошълъ 5 часътъ, вънъ е имало избиратели, които дѣйствително сж искали да гласоподаватъ, защото по-рано не сж могли. Много хора, които разпитвахме, казвахъ: „ние не ходихме вече на избора, като ни изгонихъ.“ Туй нѣщо, г-нъ Саввовъ казва, че не го признава. Твърдѣ е възможно да е забравилъ г-нъ Саввовъ това нѣщо, но азъ знамъ, че той самъ казваше на Шопова па и въ Пловдивъ на г-на Владимира Недѣлева и неговитѣ другари, че анкетната комисия не е крива, ако избора се касира, защото сж криви хората на Шопова, които не знаѣтъ какво говорѣтъ, защото отъ тѣхъ можехме да констатираме, че е имало избиратели, на които е отнето правото да гласуватъ.

Всичкитѣ контестации може да се раздѣлѣтъ на двѣ категории. Едни отъ тѣхъ, и повечето сж подадени отъ селата, които се оплакватъ, че нѣкои селени отъ с. Пранга били окупирали бюрото, още отъ сутринята и гласували повторно, като си мѣнявали калпацитѣ и антеринитѣ. Тия хора гласували и за тѣзи, които не били ходили на избора. Но туй не можехме да констатираме, понеже изборнитѣ списъци сж били изгорени въ Пловдивската окръжна постоянна комисия. Другитѣ оплаквания бѣхъ насочени къмъ това, че били изгонени избирателитѣ и, че не имъ дали да гласуватъ като дошли въ 5 часътъ. Дѣйствително, щомъ сж се сбили, явила се е войска, въстановила е реда и подиръ вече никой не е прѣчилъ на избирателитѣ да гласуватъ. Съ послѣдния пунктъ, отъ нашия протоколъ, ние установихме, че около 5 часътъ избиратели сж дошли и сж искали да гласуватъ. Както ви казахъ, имало е една агитация да не взиматъ участие, а послѣ друга — да взиматъ. Ние не можехме да установимъ, кои хора не сж могли да гласуватъ и колко сж били тѣ, 1000-ли, 800-ли или 200. Тѣй шото на численность не можемъ да се установимъ; но ако е работата на прѣдположение, колко избиратели сж щѣли да бѣдѣтъ, защо да не допуснемъ, че тия които сж продължавали агитацията и послѣ пладиѣ да гласоподаватъ, сж могли да доведѣтъ едно голѣмо число тѣхнитѣ поддржатели-избиратели да гласуватъ? Тѣй шото азъ не обръщамъ внимание на численность на избирателитѣ. Ние констатирахме тоя фактъ и не можеше да не кажемъ, че на основание на тоя фактъ искаме да се касира избора. Защото, прѣдставете си, ако кажехме, че тоя фактъ не е важенъ. . . . (Не се чуе.) и да го утвърдѣхме, тогава щѣхе да ни кажете: какъ може да се утвърди такъвъ изборъ? За това се считаме за прави, като искаме да се касира избора, а сждинтъ сте вие, можете нашето казване по тоя изборъ да не вземете прѣдъ видъ, а да прѣгледате и приложениѣтъ къмъ тоя изборъ книжа и да се произнесете за него.

Панайотъ Чорбаджиевъ: Г-да народни прѣдставители! Ако помните, още миналата година гостоящиятъ изборъ отне на Нар. Събрание едно заседание, вслѣдствие на една контестация и тогава се отреди една анкетна комисия да отиде

на самото място и да провери фактите изложени въ самата контестация. Днесъ отъ трибуната докладчикътъ на комисията достоуважаемиятъ нашъ другаръ г-нъ Велчевъ каза, че между другитѣ оплаквания, които съществуватъ съ самата контестация, тѣ сж могли да установятъ само двѣ оплаквания, които сж намѣрени за съществени, а останалитѣ оплаквания не могли да установятъ, изоставили ги и даже дума не направихъ за тѣхъ въ днешното заседание.

Азъ ще разгледамъ тия оплаквания, г-да прѣдставители, които почитаемота комисия е намѣрила за основателни, да ли тѣ могатъ да бждатъ признати за такива и да ли може да съставляватъ такова нарушение, което дѣйствително, споредъ Избирателния законъ да бжде нарушение съществено, и да опорочва самия изборъ тѣй, както се изказа отъ нѣкои г-да оратори.

Достоуважаемиятъ нашъ другаръ г-нъ Пешевъ много обстоятелствено и много на място каза, че изборътъ както е прѣдставенъ отъ уважаемиа колега г-нъ Велчевъ, именно: че били нарушени членове 43-й и 54-й отъ Избирателния законъ, това нарушение не може да се счита за съществено, затова, защото много на място забѣлѣжи г-нъ Пешевъ, че повикването на войската е станжло по голѣма необходимостъ. Въ самия Избирателенъ законъ е прѣдоставено правото на бюрото, когато намѣри за нужно, да повиква военна или полицейска сила да прѣдпази скандалитѣ или да потуши тия, които сж станжли. Не оспоримъ фактъ е, г-да прѣдставители, че въ деня, когато се е произвеждалъ изборътъ, е станжлъ единъ скандалъ, който за да се потуши, било е необходимо да се повика военна сила; слѣдователно много справедливо и много законно прѣдсѣдателътъ на бюрото съвмѣстно съ членоветѣ на бюрото сж изпълнили прѣдписанието на закона, като сж повикали военна сила. Инакъ не може да бжде, защото, ако не е била повикана военната сила, скандалътъ можеше да се увеличи и изборътъ можеше да не се състои.

Каза ни се, че членъ 54-й отъ Избирателния законъ билъ нарушенъ, защото никаква въоръжена сила не можла да се тури въ зданието, гдѣто става изборътъ. Менъ ми се чини, че не е сега прѣви пѣтъ, гдѣто се е приспособявалъ тоя членъ 54-й, и послѣдующия чл. 56-й. Членъ 56-й прѣдоставя право на бюрото, и прѣдоставя това право исклучително на негово усмотрение, слѣдователно то е въ правото си да види, да ли има нужда за повикване на военна или административна сила за прѣдпазване на скандалитѣ и за потушаванieto имъ. За доказателство, че това нарушение не може да бжде съществено, и че то не може да повлече кассиранieto на избора, азъ ще напомнѣ единъ прѣсенъ фактъ, който не можете да откажете. Вие помните много добръ по Шуменския изборъ, че тамъ отъ сутринята и до свръшването му е имало не само военна сила, но и полицейска. Установи се и факта, че между стражаритѣ и подъ тѣхнитѣ щикове избирателитѣ сж минавали и подавали бюлетинитѣ си. И отъ тая трибуна г-нъ Тодоровъ призна, че е било необходимо да се взематъ такива мѣрки, защото имало опасностъ, която могла да повлияе както на унищожението на изборътъ, така и на нѣкомъ

неприятности, които сж могли да станжт. Недѣйте забравя, г-да, че въ протокола по самия изборъ не бѣше казано, че е било необходимо нужно да се повика въоръжена сила. Щомъ тогава приехме, че това не може да бжде нарушение на закона по Шуменския изборъ, азъ мислѣхъ ще бждемъ непослѣдователни, ако не приемемъ, че и въ настоящия случай нарушението не може да бжде съществено и да повлече кассиранieto на избора.

Второто съществено нарушение, на което най-много наблѣга почитаемота анкетна комисия, въ лицето на докладчика, е нарушението на чл. 43-й отъ Избирателния Законъ. Какво се каза, г-да прѣдставители, за нарушението на тоя членъ? Каза се, че дѣйствително, когато дошълъ часа 5, бюрото било приустановило, прѣкратило понататъшното гласуване, вслѣдствие на което то лишило грамадно число избиратели отъ правото да подаджтъ гласа си. Най-много се наблѣга на това, че войската, като била дошла, разгонила избирателитѣ отъ Станимака, вслѣдствие на което най-много избиратели отъ Станимака били лишени отъ избирателното си право. Нека ми се позволи да не се съглася съ това твърдѣние. Защото, въ чл. 43-й е казано (Чете:): „Гласуването се почнува отъ 8 часа заранята и се свършва въ 5 часа слѣдъ пладнѣ“ — но забѣлѣжете, г-да прѣдставители това — „но ако се случи по това врѣме избирателитѣ отъ нѣкоя община да сж почнжли да гласуватъ, избиранието се продължава, докль гласуватъ всичкитѣ присѣствующи избиратели отъ сжщата община. Всѣко подобно продължение на гласуването се забѣлѣжава въ дневника на избора.“ Г-да прѣдставители! Вие знаете много добръ, че въ всѣки единъ изборъ, особено за градоветѣ, има особена секция, както и въ данния случай е имало особена секция, исклучително за избирателитѣ отъ Станимака. Одѣдователно, избирателитѣ отъ Станимака сж имали възможностъ отъ 8 до 5 часа вечерята да подаджтъ бюлетинитѣ си. При такъвъ голѣмъ срокъ, тѣ сж имали възможностъ не 700 души както казва докладчикътъ, но можехъ тъкмо колкото сж избиратели въ списъка да отиджтъ и да гласоподаватъ — ако това е позволено да се мисли, че могатъ да отиджтъ всичкитѣ. Менъ ми се чини, г-да, че въ данния случай не може да се допустне, че всичкитѣ избиратели може да се явжтъ на избора и да гласоподаватъ, защото не е да не знаемъ, какъ ставатъ тия работи, понеже всички сме произвеждали избори. Имали сме опити, и знаемъ, че ако една община има повече отъ 4—5000 избиратели, най-много ще се явжтъ 1000—1500 души или 2000. Това, струва ми се, може сами да знаете по вашитѣ избори и по изборитѣ на градскитѣ и селски общини. Когато самия докладчикъ казва, че въ Станимака около 800 души избиратели се явили, позволете ми да не се съглася, че не могатъ да се явжтъ 2662 души, които претендиратъ да сж избиратели на Станимака, защото има хора стари, има хора болни, измрѣли, има хора отишли вънъ отъ града, по своята работа, и не могатъ да се явжтъ на избора. Вземете статистиката на изборитѣ и ще видите, че както въ минжлия, така и въ настоящия режимъ избирателитѣ не се явяватъ на изборитѣ. Много справедливо каза г-нъ Дограмаджиевъ,

че градът София и околията, гдѣто има най-много избиратели — около 16.000 души, най-много сж се явявали да гласоподаватъ на избора 4000 души, Допуснете 5000, но гдѣ сж другитѣ 11.000 души. Допущамъ 6—7—8000 даже. Тукъ какво виждаме? Отъ 2662 души избиратели гласували сж около 800. Каза ни г-нъ Маню Бяджиевъ, че не е съществено, колко души сж гласоподавали, а съществено е, да ли е отнето правото, да ли е въспрѣпятствувано на тия хора да гласоподаватъ. Много хубаво. Съ какво се установява, г-да народни прѣдставители, че имъ е отнето правото да гласоподаватъ? Дѣйствително, въ протокола се казва, че като дошълъ 5 часа, имало избиратели, които казали, че искатъ да гласоподаватъ, но бюрото недопуснало това! Съ какво се доказва, че тѣ не сж гласували, а сж дошли на изборното мѣсто само за шашармалжкъ? Това е единъ фактъ, на който трѣбва да се обърне внимание и който трѣбва да се провѣри.

Каза се, че изборитѣ на всѣкъдѣ, повече отъ $\frac{3}{4}$ отъ тѣхъ се прѣкрятвали на 5 часа, съ исклучение на нѣкои мѣста, гдѣто сж продължавали до 6—8 часа вечерта. Но това правило можеше да прѣтърпи исклучение, ако бѣше установено прѣдъ васъ, че не на Станимашкитѣ избиратели бѣше отнето правото да гласоподаватъ, а на нѣкои други общини, защото, не можъ да допуснъ, че избиратели, които сж имали право и възможностъ, отъ 8 часа до 5 часа да не отиджтъ и даджтъ гласътъ си. Допущамъ само за другитѣ общини, които не сж гласоподавали да имъ е било въспрѣпятствувано съ прѣкращение на гласоподаването, но и това въ данния случай не се установи.

Г-нъ Болджиевъ намекнъ за едно село Кукленъ и за друго едно село, които се оплакватъ, че имъ било отнето правото да гласоподаватъ. Обаче, нека ми позволи г-нъ Болджиевъ да не се съгласъ съ него, защото прочетохъ протокола на избора, въ който се казва, че тия села Кукленъ и другото село сж гласували. Кое е сега истината? Само по себе се разбира, че трѣбва да признаемъ за истина казаното въ протокола на бюрото. Естествено, протоколътъ на бюрото, както не единъжъ самото народно прѣдставителство е признало до като не се установи ясно и положително, че е не вѣренъ и изопаченъ, той служи за неоспоримъ документъ. Въ самия протоколъ се вижда, че дѣйствително бюрото е било прѣкратило гласоподаването въ 5 часа, обаче не се установява, че е имало заявления, че сж лишени хора отъ избирателното право и бюрото да се е произнесло по това. Отъ протокола трѣбва да се разбере, че такъвъ протестъ не е имало. Колкото се касае до самия протоколъ на бюрото, виждаме само че има двѣ заявления. Тия двѣ заявления, съ които се оплакватъ нѣкои избиратели, казватъ, че имъ било отнето правото да гласоподаватъ не слѣдъ 5 часа, а за това защото се явила войска, която турила кордонъ и тѣ нѣмали възможностъ да се явжтъ и гласуватъ. Хубаво! Въ такъвъ случай, г-да прѣдставители, самото бюро, което е най-блиско до истината и което може да провѣри самия фактъ, то единичкото е компетентно да каже истината. Какво казва бюрото? То казва, че всичкитѣ оплаквания на кон-

тестаторитѣ сж неоснователни. Сега, кого трѣбва да повѣрваме, да ли трѣбва да повѣрваме бюрото, което на законно основание е поставено тамъ — това бюро, на което сме признали правата отъ трибуната тукъ, че дѣйствиата му сж законни и неопровергнати до като не се установи противното, което да ни убѣди въ несправедливостта му?

Може да се възрази: какво доказателство искате повече отъ това, което е намѣрила анкетната комисия? Хубаво! Азъ виждамъ, че анкетната комисия, която се е състояла отъ трима уважаеми наши колеги, излиза и чрѣзъ докладчика си казва, че не намѣрила друго нарушение, освѣнъ на чл. чл. 43-й и 54-й, а най-много, г-да прѣдставители, нарушение на чл. 43-й. Поне до колкото можяхъ да схванъ, такова е заключението на комисията. Но въпрѣки всичко това, ние видѣхме тукъ, че се яви и втория членъ отъ анкетната комисия и казва: азъ не можъ да се съгласъ съ другаритѣ си, защото и азъ бѣхъ на самото мѣсто, провѣрвахъ истината и видѣхъ, че това, за което се оплакватъ хората, не е вѣрно. Явява се най-сетнѣ и третия членъ отъ комисията и той въ съвсѣмъ друга форма исказа мнѣнието си. Той започнъ да расправа за нѣкакви си побоища, за нѣкакво си заприщювание на нѣкоя си рѣка и т. н. Позволете ми да попитамъ, г-да прѣдставители: на кого да вѣрваме? Единътъ казва едно, втория друго и третия друго. Най-блиску стожтъ казванията на Велчева и Савцова взети заедно. Г-нъ Велчевъ бѣше много мекъ въ своето казване. Той каза: това нарушение да ли е съществено или не, оставямъ на Събранието да рѣши. Незабравяйте, г-да прѣдставители, че имаме законъ, по който ставатъ изборитѣ. Позволете ми да си послужъ съ тоя законъ, съ който винаги си служимъ и възъ основание на който трѣбва да се произнесемъ за сждбата на тоя изборъ. Кждѣ е казано въ тоя законъ, че ако бюрото си допусне такива дѣйствиа, може да се касира изборътъ? Ако допуснемъ, че е вѣрно това, може ли да влече опорочването на избора? Щомъ това не е казано, не може да бжде дѣйствие, което да се вземе за основа, че изборътъ е опороченъ. Разбирамъ, ако признаемъ за минута дѣйствиата на членоветѣ на бюрото за истински, не остава освѣнъ да се даде бюрото подъ сждъ и да се осжджтъ тия хора, които сж извѣршили това. Но да видимъ, да ли това е повлияло на избора. Вамъ се доказва математически отъ г-на Дограмаджиева, че съ такъвъ начинъ на гласуване не може да се повлияе на резултата на избора, като се сравнжтъ гласоветѣ, които сж получили кандидатитѣ. Вие виждате, че борбата е била доста сериозна, борбата е била съ всичката свобода. Вие виждате, г-да прѣдставители, че е имало три кандидатури и тритѣ сж получили доста огромно количество гласове; вие виждате, че нашиятъ уважаемъ другаръ г-нъ Гешевъ е получилъ 816 гласа, Панадополу 823, Начевъ 555, Ташовъ 465 и Гечовъ 68 гласа. Позволете ми, г-да прѣдставители, да попитамъ: при това положение на работата, тѣй както ти се прѣдства, можемъ ли да допуснемъ за минута, че е имало насилие и заплашване отъ страна на войска, или на нѣкои избиратели да е въспрѣпятствувано да си искажжтъ

своята воля? Вие виждате тукъ, че самитѣ кандидати сж се борили доста усилено и това е цѣла истина.

Г-нъ Маню Бояджиевъ каза, че трѣбваше даже да се съжелява, защото почитаемата анкетна коммисия е допустяла да се распитватъ лица отъ противната страна, чрѣзъ което се установява непорочността на избора. Нека г-нъ Бояджиевъ ми позволи да не съмъ съгласенъ съ него, защото и двѣтѣ страни иматъ право на доказателства. Когато едната страна има право да казва, че изборътъ е опороченъ, защо да лишимъ другата страна отъ правото да доказва противното. Именно, за тая цѣль е била опрѣдѣлена анкетна коммисия, да отиде на мѣстото и да събере свѣдения отъ еднитѣ и другитѣ, и да ни докладва. За това, именно, и коммисията е оставила на Нар. Събрание, да се произнесе по тоя въпросъ, кой отъ тѣхъ е правъ.

Не може, г-да прѣдставители, да се допустне, че при такова положение се е отнело правото на гласоподаване на жителитѣ отъ гр. Станимака. Много справедливо каза г-нъ Саввовъ, че за да можемъ да се произнесемъ, да ли е отнето това право на избирателитѣ, за да видимъ колко избиратели сж гласоподавали отъ Станимака и колко отъ другитѣ села, бѣше необходимо, г-да прѣдставители, да има списъкъ на избирателитѣ, за да може да се провѣри това. За съжаление, каза той, списъкътъ изгорѣлъ и ние сме лишени отъ възможността да можемъ да провѣримъ, колко души сж гласоподавали. Но и при такова положение на работата, пакъ е ясно и се установява, че болшинството сж получили двамата кандидати Недѣлевъ и Шоповъ.

Г-да прѣдставители! позволете ми да кажъ още нѣколко думи. Прѣди всичко казвамъ, трѣбва да бждемъ послѣдователни и, ако въ много избори ние приехме, че е имало по едни малки нарушения, които впрочемъ сж били нещщественни и като такива, не сж могли да хвърлятъ сѣнка за опорочването на избора, то и въ дадения случай трѣбва да бждемъ послѣдователни. Ако не допуснхте анкета за Ломскитѣ, Вѣлослатинскитѣ и Ловчанскитѣ избори, защо въ дадения случай да не утвърдите единъ изборъ, който сравненъ съ другитѣ, ако не е по правиленъ отъ тѣхъ, поне е на равна почва. Менъ ми се струва, че едно болшинство, г-да прѣдставители, не може да бжде силно, не може да бжде справедливо, освѣнъ по своитѣ дѣла, и по своята послѣдователность. Азъ апелирамъ къмъ всички васъ, г-да прѣдставители, да бждемъ послѣдователни и да се произнесемъ за утвърждението на тоя изборъ, който е изборъ отъ най-справедливитѣ и законнитѣ.

Георги Губидѣльниковъ: Г-да народни прѣдставители! Явява се тукъ единъ въпросъ, който почитаемитѣ оратори, които говорихъ по-напрѣдъ, се стараеха да обсъждатъ или по-добрѣ да искажатъ своето мнѣние по него. Тоя въпросъ състои въ това: дали нарушенията, които сж станжали по Конушкия изборъ, сж нарушения нещщественни, нарушения важни, които да влѣкнатъ слѣдъ себе си непрѣменно недѣйствителността на самия изборъ, а слѣдователно и самото му касиране или пакъ тия нарушения сж толкова маловажни, щото да не могатъ да измѣнятъ дѣйствителния резултатъ и мнѣнието на Конушкитѣ избиратели върху

своитѣ избраници, та по тоя начинъ да се прѣминатъ безъ забѣлѣжка и да се потвърди избора.

Азъ мисля, г-да прѣдставители, че тоя въпросъ е прѣдрѣшенъ и щомъ е така, излишно е да го разрѣшаваме и днесъ, и то зарадъ туй, защото бѣше рѣшенъ на 2-й Декемврий 1894 г. когато почитаемото народно прѣдставителство бѣше сезирано съ въпроса по избора въ Конушката околия. Тогава още бѣхъ указани въпроснитѣ пунктове и бѣхъ изброени въ протокола на провѣрочната коммисия и въ контестациитѣ направени отъ избирателитѣ. Тогава още народното прѣдставителство съ своето рѣшение, да се назначи една анкетна коммисия, допуща да стане едно ислѣдование на самото мѣсто, за да се констатира: да ли допустнатитѣ нарушения сж нещщественни или не и да ли тѣ иматъ важно и рѣшающе значение за тоя изборъ или не. Но заедно съ това явяваше се тогава и другъ единъ въпросъ, въпросъ на съмнѣние, а именно да ли дѣйствително въпроснитѣ нарушения сж станжали тѣй, както избирателитѣ отъ Конушката околия ги излагатъ и контестирайтъ и както нѣкои отъ членоветѣ на бюрото заявяватъ. И вслѣдствие на това и тогава народното прѣдставителство, като желаше да върви въ пѣтя на справедливостта, не се рѣши още тогава да тури край и да разрѣши окончателно въпроса за оплакванията на тия избиратели, но опрѣдѣли или по-добрѣ нареди една анкетна коммисия, на която задачата и длъжността е била да провѣри оплакванията изказани въ контестациитѣ на избирателитѣ и въ декларациитѣ на нѣкои членове отъ бюрото, които сж вземали участие въ тоя изборъ. Единъ пѣтъ това е истина, единъ пѣтъ има протоколъ отъ миналогодишнитѣ засѣдания на Нар. Събрание, единъ пѣтъ има рѣшение, съ което се назначава анкетна коммисия, за да провѣри истинността или неистинността на оплакванитѣ, то въпросътъ: да ли има неправилность е въпросъ, прѣдварително разрѣшенъ отъ васъ, защото никога не може да се допустне, че едно народно прѣдставителство, ще назначи анкетна коммисия за маловажни и незначителни работи и по тоя начинъ да обременява бюджета на Нар. Събрание съ излишни разноски. Рѣководимъ отъ тия съображения, азъ нѣма да занимавамъ народното прѣдставителство съ важността или не важността на въпроса, а ще се спрѣ да кажъ нѣколко думи, върху това: има ли направени нѣкои нарушения по избора и какви сж тѣ.

Прѣди всичко, г-да народни прѣдставители, почитаемиятъ Севлиевски народенъ прѣдставителъ, г-нъ Пешевъ, апелираше къмъ народното прѣдставителство и искаше, поне сега, да се рѣши тоя въпросъ справедливо, още повече, казваше той, защото въ тия избори правителството и властта не били замѣсени. Позволете ми, г-да прѣдставители, да искажъ своето съжаление върху това мнѣние на г-на Пешева, зарадъ туй, защото азъ мисля поне, че народното прѣдставителство всѣкога е рѣшавало въпроситѣ като се е рѣководило отъ принципа на справедливостта, а не отъ принципа да угажда на тогосъ или на онгосъ. Ето защо, съ факта дали правителството е замѣсено или не, не може нито да се умалява нито да се увеличи значението на

Конушкия изборъ. Ние по тоя изборъ така сжщо ще се произнесемъ, безъ да държимъ смѣтка, кому ще угодимъ и кому не.

Указва ни се, г-да, че при избора въ Станимака били станъли четири нарушения, и че въобще отъ дѣлото се забѣлявало, именно това, че избирателното мѣсто, вопрѣки чл. 36-й отъ Избирателния законъ, е било промѣнено едвамъ въ 8 часа, т. е. прѣди откриванieto на бюрото. Второ, оплакватъ се, че били пускани повече бюлетини отъ колкото сж гласоподавачитѣ. Трето, че се намѣсила полицията и войската въ избора; и четвърто, че гласоподаването било сирено въ 5 часа, вопрѣки това, че имало още лица да гласоподаватъ, и по тоя начинъ не били допуснати да упражнятъ своето избирателно право. Не ще съмнѣние, че минжлата година ние казахме да бжджтъ провѣрени тия нѣща и за това е била назначена анкетна коммисия, която съ единъ рапортъ си изпълнява миссията, възложена ней отъ Народното Събрание. Протоколътъ на анкетната коммисия има дѣйствително петъ пункта. Въ четеритѣ пункта коммисията, състояща се отъ трима народни прѣдставители, е рѣшила въпроса едногласно, а само по пунктъ петий уважаемий г-нъ Саввовъ е останжлъ при особено мнѣние. Въ протокола нѣма мотивитѣ за това особено мнѣние. Нѣма ги изложени както обикновенно бива, когато се остава при особено мнѣние. Въ таквъ случай, членътъ на една коммисия, който остава при особено мнѣние, трѣбва да напише и основанията и аргументитѣ, по които мисли, че това заключение на неговитѣ другари е не вѣрно. Трѣбваше прочее уважаемий г-нъ Саввовъ да каже, е ли дѣйствително констатирано, че не е нарушенъ извѣстенъ законъ, че не е сжщественъ извѣстенъ фактъ, та вслѣдствие на туй да трѣбва да го считаме, че нѣма значение върху резултата на избора, или пакъ че мисли, че тоя аргументъ въ петия пунктъ на протокола на анкетната коммисия е непълненъ и невѣренъ. Това той трѣбваше да направи, защото единъ членъ на една коммисия може да остане при особено мнѣние не само върху заключението на сжщата коммисия, нъ и върху събранитѣ отъ нея данни съ единственната цѣль да уличи своитѣ другари, въ неоснователността на констатиранитѣ и представенитѣ отъ тѣхъ факти. Сега азъ ще разгледамъ много на бърже и само съ нѣколко думи, пунктовѣтъ, които сж констатирани отъ г-да комисаритѣ по четиритѣ пункта на оплакванията и по които нѣма никаквъ споръ, понеже тоя въпросъ е рѣшенъ едногласно.

Фактътъ за промѣняване избирателното мѣсто, което съгласно чл. 36-й отъ Избирателния Законъ трѣбвало да бжде опрѣдѣлено поне 10 денье прѣди деня на избора, се установява и признава отъ всичкитѣ г-да комисари, които на мѣстото сж го провѣрили. Второ, по втория пунктъ. За намѣсата на полицията и войската г-да комисаритѣ намиратъ, че таа намѣса била необходима, вслѣдствие сбиванията между двѣтъ споращи се страни. Обаче коммисията установява, че по исканieto на прѣдсѣдателя на бюрото за да се прѣдпазжтъ било урнитѣ било дневницитѣ отъ прѣдполагаеми нападатели, били повикани и турени въорж-

жени войници вътрѣ въ зданието, гдѣто сж били урнитѣ, мимо прѣдписанието на чл. 54-й отъ Избирателния Законъ. По тоя пунктъ и тримата г-да комисари изявяватъ своето съгласие. Не прави никой никаква контестация и нѣма никакво особено мнѣние. Вамъ, г-да прѣдставители, подлѣжи да видите, така констатиранъ тоя фактъ, е ли нарушение на Избирателния Законъ или не. Дѣйствително въ Избирателния Законъ а именно въ чл. 54-й, е казано, така: (Чете.) „Никаква въоружена сила не може да се туря въ зданието, гдѣто става изборътъ, или въ съсѣднитѣ съ него здания“. А чл. 56-й отъ сжщия Законъ казва: (Чете): „Прѣдсѣдательтъ на бюрото бди върху реда и тишината въ избирателното събрание. Той може въ случай на голѣми безредици и слѣдъ като вземе мнѣнието на членовѣтъ отъ бюрото, да поиска полицейска или военна помощъ. Надлѣжнитѣ административни и военни власти сж длѣжни да даватъ на часа исканата помощъ“. Какво казватъ тия членове? Станжло ли е нѣкой скандалъ, станжло ли е нѣкакво сбивание въ онова избирателно събрание, за което говори чл. 56-й, който дава право на прѣдсѣдателя на бюрото да повиква военна и полицейска помощъ? Отговарямъ на тоя въпросъ, не. Освѣнъ мнѣнията на контестаторитѣ, ние ще се ссилаемъ и на самия протоколъ на бюрото, който е съставенъ въ врѣме на избора. Въ протокола е казано само туй, какъ е вървалъ избора. Протоколътъ наистина има за задача, съгласно Избирателния Законъ, да установи подробно всички събития, които сж станжли прѣзъ деня, но вопрѣки това въ него нищо не се говори за ония инциденти, които сж станжли. Само когато се е касало да се оборжжтъ мотивитѣ, изложени въ подаденитѣ контестации отъ страна на избирателитѣ, само тогава се е споменжло за причината на повикването полицейска и военна сила. Така щото, по тоя въпросъ се казва слѣдующето: (Чете): „Защото нито прѣдсѣдательтъ нито бюрото сж позволявали нѣкому да причиняватъ буйство и смущения, защото войската се повика и постави да пази именно вслѣдствие на смущение и сбивание, които станахж вжнъ въ двора на училището“. Вамъ прѣдлѣжи, г-да народни прѣдставители, да обясните сега единъ въпросъ: вжнъ на двора на улицата е ли избирателно събрание или не? Ако признаете, че мегданитѣ сж избирателни събрания, ще признаете че съ повикването на полицейска и военна сила прѣдсѣдателя на бюрото е упражнилъ своитѣ права; но ако дадете по-опрѣдѣлено значение, че само тамъ, гдѣто сж урнитѣ и гдѣто се викатъ и явяватъ избирателитѣ да гласоподаватъ, е мѣстото за което е дадено правото на прѣдсѣдателя да повиква такава сила, тогава не ще съмнѣние, че правото което се дава на прѣдсѣдателя е упражнено безъ да е имало безредици, и че тогава той е нарушилъ прѣдписанието на чл. 56-й отъ Избирателния Законъ, като не е ималъ законно основание да повиква въоржжена сила. (Гласове отъ лѣвицата: Ами при Вѣлослатинскитѣ и при Шуменскитѣ избори?!). Въ тоя случай, това мнѣние е вѣрно, защото се подкрѣпя отъ слѣдующия членъ на Избирателния Законъ, а именно отъ чл. 57-й. Въ тоя членъ ако не толкова явно, но до колкото се обяснява, излиза, че всички

избиратели които не се намират около избирателните събрания, за които се говори въ чл. 56-й, се намират подъ распореджанието на административните и полицейски закони. Ако на една площадка прѣдъ избирателното мѣсто станѣтъ сбивания, то никакъвъ прѣдсѣдател на избирателно бюро не може да се распореджа, а просто полицейскитѣ власти сж длѣжни да възстановѣтъ редѣтъ, безъ никакво разрѣшение на какъвто да е прѣдсѣдател. Явяването на полицейскитѣ власти на оная площадка да възстановѣтъ реда, не се намира въ свръзка съ избирателно събрание. Зарадъ туй, въ чл. 57 отъ Избирателния Законъ се казва: (Чете): „Властѣта не може да извади никого отъ избирателното събрание, нито да го арестува прѣди той да е гласувалъ, но слѣдъ като излѣзе отъ зданието“. Както виждате тукъ се казва: „но слѣдъ като излѣзе отъ зданието“. Съ тия думи закона обяснява, че подъ властѣта на прѣдсѣдателя на бюрото се намира само онова здание и двора му въ което става изборѣтъ. Вънъ отъ това здание, всичкитѣ граждани се намѣрватъ подъ защитата на полицейскитѣ и административните власти и всѣки единъ непочитател на тия власти ще бѣде спиранъ на общо основание. Полицията нѣма право да влиза въ избирателното мѣсто, освѣнъ когато бѣде повикана отъ прѣдсѣдателя на бюрото, а за да бѣде повикана отъ прѣдсѣдателя, трѣбва да сж станѣли безредици, факти, които се опрѣдѣлятъ въ самия протоколъ, който се съставя по избора. За туй именно е казано въ протокола по настоящия изборъ, че безредици не сж станѣли, защото тѣ сж станѣли вънъ а не въ самото мѣсто на избора, обстоятелство, което бюрото не може да знае, ако то е стояло на мѣстото си.

Поднататѣкъ въ пунктъ 3-й отъ сжщия протоколъ има констатирано слѣдующето обстоятелство: (Чете.) „По обвинението, че единъ отъ прѣдсѣдателитѣ на секциитѣ отъ бюрото турялъ въ урнитѣ бюлетини, неподадени отъ избиратели, комисията останѣ въ неопрѣдѣленность, по причина на противорѣчущитѣ показания; обаче поручикъ Кунчевъ отъ 21-й Сръдногорски полкъ засвидѣтелствува, че видѣлъ при провѣрѣването на урнитѣ единъ отъ прѣдсѣдателитѣ на секциитѣ да е тѣпкалъ съ рѣката си бюлетинитѣ въ урната, на което му обърналъ внимание единъ избирателъ, безъ да е забѣлѣжилъ, да ли той е тѣпкалъ находящитѣ се вече бюлетини въ урната или е турялъ нови; обаче той забѣлѣзалъ, че бюлетинитѣ били толкова много, щото като ги тѣпкалъ казанния прѣдсѣдател на секцията, тѣ (бюлетинитѣ) пакъ испѣквади на вънъ.“ По поводъ на тоя фактъ, пунктъ 3-й не може освѣнъ всинца, както и почитаемитѣ г-да прѣдговоривши оратори, да го признаемъ за фактъ положителенъ, защото и г-нъ Саввовъ не е посмѣялъ да остане по тоя пунктъ на особенно мнѣние. Единъ пѣтъ трима комисари санкциониратъ като единъ безспоренъ фактъ, че такова едно тѣпкане въ кутиитѣ е ставало и въпрѣки усиленото тѣпкане, пакъ испѣквади бюлетинитѣ на вънъ, остава на всѣки единъ отъ почитаемитѣ народни прѣдставители да си обясни, какъ може въ една затворена кутия, на която прѣзъ отверстието сж пускани бюлетини, какъ може, казвамъ,

да се пуснатъ бюлетини тѣй, щото да испѣкватъ така на горѣ. (Коста Ранковъ: Съ лѣво е била кутията.) Съ лѣво въроятнo трѣбва да били кутиитѣ. Виждамъ, че нѣкои отъ почитаемата лѣвица недоумѣватъ. Азъ искамъ да признаѣ факта тѣй, както г-да комисаритѣ го констатиратъ, защото е подписанъ и отъ тримата — тѣхъ безъ особенно мнѣние. Г-нъ Мих. Саввовъ е по-близу къмъ лѣвицата, нека обясни това. (Мих. Саввовъ: А вие какъ ще го обясните?) Азъ го обяснявамъ тѣй, както сте го подписали вие, г-нъ Саввовъ. (Мих. Саввовъ: Не може да обясните иначе, освѣнъ, ако извратите съвѣстѣта си.) Вие сте подписали, че не сте си извратили съвѣстѣта, че азъ ли защото говорѣ?

По поводъ на тоя въпросъ ще дойдѣ на извѣстни обяснения констатирани въ протокола на бюрото. Протоколѣтъ на бюрото ще обясни нѣкои работи, които сж много важни. Въ тоя протоколъ, г-да народни прѣдставители, има установенъ слѣдующия фактъ. Слѣдъ като се свѣршилъ въ пѣтъ часа избора, ставѣла провѣрка по списѣцитѣ и се е указало отбѣлѣжени съ нужднитѣ отмѣтки и съ нужднитѣ забѣлѣжки, че сж гласували 3814 души. Отворили кутиитѣ провѣрили бюлетинитѣ и указало се е, че сж гласували или сж подали бюлетини 3754 души, съ други думи, между отбѣлѣженитѣ въ списѣка за гласували и ония бюлетини, които сж се указали въ кутията, излѣзли сж 60 бюлетини по-малко. Отбѣлѣжени сж въ списѣцитѣ, че сж гласоподавали 2814 души, а намѣрени сж въ кутията 3754 бюлетини. Наистина, че нѣма споръ по тоя въпросъ, но не е обяснено, какъ е станѣло това. Нито почитаемото бюро е обѣлило жбѣ да каже, какъ е станѣло това, нито пакъ имаме други нѣкои данни, освѣнъ изложението въ протокола на анкетната комисия, а именно пунктъ 3-й, който ви прочетохъ. Не ще съмнѣние, различни прѣдположения може да станѣтъ по тоя въпросъ. Може да се каже: добрѣ, значи не може да се счита, че има злоупотрѣбление съ бюлетинитѣ, защото, ако тия хора отбѣлѣзвахъ така умишленно тѣ щѣхъ да турѣтъ нуждното количество бюлетини и щѣхъ да уравниѣтъ едниѣ съ другитѣ. Но се явява другъ единъ въпросъ; какъ е възможно да стане, щото цѣли 60 души гласоподавачи да бѣдѣтъ отбѣлѣзани въ списѣка, че сж гласоподавали, когато тѣ не сж гласоподавали? — Ето какъ въроятнo. Тоя въпросъ може да се разисква на дълго и широко, но азъ не желѣмъ да занимавамъ почитаемитѣ г-да прѣдставители съ едно заявление, може би, съ хиляди подписи, въ което хората казватъ: „ние въ него день на избора не ходихме.“ Другитѣ казватъ: „ходихме, но не ни се позволи да гласоподаваме, защото ни испѣдихъ.“ Обаче, и едниѣ, които испѣдили, и другитѣ асѣ и не ходили, намѣрили въ списѣцитѣ отбѣлѣжено, че били гласували и се оплакватъ. Почитаемото народно прѣдставителство, което е имало въроятнo прѣдъ видъ всичкитѣ оплаквания и контестації, които носѣтъ подписитѣ на различни хора и общини, на значило е анкетна комисия за да провѣри това нѣщо, да се испитатъ лицата, които съ подписитѣ си утвърждаватъ, че тѣ не сж били на избора него день и не гласоподавали, когато въ съответствующитѣ списѣци се намѣрили тѣхъ-

нитѣ имена като гласоподаватели. По тоя въпросъ комисията ни казва, че не е могла да изпълни нейната миссия, заради това, защото избирателнитѣ списъци, които бѣхж толкова съществени и толкова важни за разрѣшението на тоя въпросъ, по единъ нещастенъ случай, станалъ въ Пловдивъ, били изгорѣли. Така щото, комисията нѣмала на рѣцѣтъ си тия избирателни списъци, за да провѣри обстоятелствено работата по тоя пунктъ. Но явява се сега въпросъ; какъ трѣбва да погледнемъ на тоя въпросъ, който не е могълъ да бѣде провѣренъ по причина на нѣмание тия списъци? Да признаемъ ли оплакванията на тия хора за бездоказателни и да ги отхвърлимъ, или же трѣбва да ги приемемъ за истински, като имаме прѣдъ видъ пунктъ 3-й отъ акта на анкетната комисия, въ който е помѣстено заявлението на оня поручикъ г-нъ Кунчевъ, който е незаинтересувано лице, и който вѣроятно, прѣвъ пжтъ е видѣлъ кутии на изборитѣ, като казва, че е видѣлъ какъ се тъпкали бюлетини и въпрѣки туй, тѣ исхвърквали на нагорѣ. Какво означава това? Значи, — злоупотреба съ правата на избирателитѣ, но това злоупотреба, не е дошло въ гармония съ лицата, които сж били отбѣлжени въ списъцитѣ и съ бюлетинитѣ, които сж намѣрени въ кутинитѣ. Ето защо се явява една грѣшка отъ цѣли 60 души прѣдполагаеми, че сж гласували, а пакъ тѣхнитѣ бюлетини нѣма. Или пакъ, ако допуснемъ, че нѣма такова вѣщо, ще трѣбва тогачъ да допуснемъ друго, а именно, че тия 60 души съществуватъ, но че тѣхнитѣ бюлетини сж унищожени. Ние непрѣмѣнно трѣбва да намѣримъ единъ исходъ и да обяснимъ това недоразумѣние, произлѣзло между избирателнитѣ списъци и между числото на бюлетинитѣ, които сж се намѣрили въ кутинитѣ. Тѣй или инакъ, г-да народни прѣдставители, фактътъ, че има 60 гласоподаватели повече безъ да има бюлетини въ кутинитѣ, показва че е имало въ тоя случай злоупотреба съ избирателното право на избирателитѣ отъ Конушката околия. Единъ пжтъ тѣй очевидно, тѣй положително установенъ факта, не остава съмнѣние, че на васъ се налага длѣжността да признаете, че това злоупотреба е съществено и важно, щото трѣбвало би на Конушкитѣ избиратели да се даде изново право, да даджтъ гласа си свободно за оня избранникъ, когото тѣ желажтъ.

Остава, г-да народни прѣдставители, още единъ пунктъ, а именно по въпроса за прѣкрятването избора въ 5 часа. Говорихж много оратори по тоя въпросъ и исказахж различни мнѣния; направихж се математически исчисления, че прѣдполагаемото число, колкото и да бѣде то, нѣма да стигне онова число, което сж получили г. г. Владимиръ Недѣлевъ и Шоповъ. Азъ мислѣхъ, че тѣй направена смѣтката, е неправилна. Тая смѣтка — да прѣдполагаме числото на избирателитѣ, които били лишени отъ правото да гласоподаватъ, и да го прилагаме къмъ онова, което били получили кандидатитѣ при гласоподаването, — е смѣтка домашна, е смѣтка, която си правимъ въ къщи, безъ да получимъ мнѣнието на хората, които ще гласуватъ. Ако можемъ да прѣдположимъ 800, то може да прѣдположимъ и 1000, може да прѣдположимъ и 2000 гласа и къмъ 2000

като се прибавятъ 800 и толкова гласа, се получава уравновѣсяване на гласовѣтъ, и даже съ 600 гласа повече. За това, пита се: отъ кждѣ всѣки единъ отъ г-да ораторитѣ намираше, каква бѣше оная норма, по която тѣ опрѣдѣлявахж, че нѣмало повече отъ 1000 души избиратели, които били лишени отъ правото да гласоподаватъ? Това го каза уважаемиятъ Севлиевски народенъ прѣдставитель г-нъ Петръ Пешевъ. Ако той, по негово мнѣние и впечатление, които му е направила оная контестация съ хилядитѣ подписи по избора; ако, казвамъ, по това негово непосредствено впечатление, което е получилъ, било отъ доклада, било отъ даннитѣ по дѣлото, той допуца подобно заключение, то нещѣ съмнѣние, че това мнѣние е субективно. И ако г-нъ Пешевъ приема, че сж били не повече отъ 1000 души, то нѣма никакви основания, щото другъ единъ прѣдставитель, при сжщитѣ данни да не получи друго субективно впечатление и да каже, че сж били 2000 души. А щомъ е така неопрѣдѣлено, и щомъ имате опрѣдѣленъ факта, че една масса отъ 3000 избиратели е била върхъта отъ избирателното мѣсто, натирени и не имъ е било дадено право да гласоподаватъ, питамъ: да ли ще удовлетворимъ чувството на справедливостта, или чувството на произвола, ако признаемъ избора за правиленъ и редовенъ? Азъ мислѣхъ, че почитаемата лѣвица, на която задачата въ всѣки единъ случай е да бди и де се бори за правда и за законность, поне, въ тоя случай — ако не въ други случаи — трѣбваше да ржкоплѣщи, ако ние искаме кассиранието на избора, за туй, защото има извършени безобразия и беззакония. Лѣвицата трѣбваше да ржкоплѣщи въ минутата, когато ние апелирахме къмъ каммарата, да се съедини съ мнѣнието на комисията за кассиранието на избора. Но не; послѣдователността у лѣвицата отстапва. Тѣ вмѣсто да дойджтъ да искатъ кассиранието на избора, понеже има нарушения, провѣрени отъ наши другари, иджтъ да искатъ потвърждението на избора, за да сме били въ гармония съ не знажъ какви си прѣдишни нѣкои наши рѣшения.

По тия съображения, азъ мислѣхъ, г-да народни прѣдставители, че ни най-малко колебание, ни най-малко съмнѣние нѣма да остане върху когото и да е, за съществуването на цѣлъ единъ редъ неправилности и нередовности; че тия неправилности и нередовности сж важни, защото, вие помните, че единъ пжтъ, а именно на 2-й Декемврий 1894 год. сте рѣшили да се пратѣтъ ваши другари да ги провѣрѣжтъ, и че, слѣдователно, вие сте турили печата на тѣхната важность и на тѣхното голѣмо значение, които ще игражтъ роль при тѣхното рѣшение. И като нѣмаме други положителни данни, освѣнъ ония, които сж изложени писмено отъ почитаемата анкетна комисия, на менъ, г-да народни прѣдставители, не остава друго, освѣнъ да се присѣдинѣжъ къмъ мнѣнието на комисията и да поискамъ кассиранието на тоя изборъ. (Гласове: Исчерпанъ е въпросътъ!) Мислѣхъ, че повече отъ 7 души сж говорили, за това прѣдлагамъ да се прѣкратѣтъ дебатитѣ.

Прѣдсѣдатель: Има прѣдложение за прѣкращение на дебатитѣ . . .

Петръ Пешевъ: Понеже нѣма тия депутати, за които въпросътъ е на разискване, и понеже правило е, щото да се дава на тѣхъ послѣдния дума, азъ моля Нар. Събрание да бѣде справедливо да даде думата на одного отъ тѣхнитѣ приятели, именно на г-на Иванчева, да каже нѣколко думи. (Гласове: Исчерпанъ е въпросътъ! Други гласове: Да си даде пълномощието!)

Д-ръ Савва Иванчевъ: Г-да прѣдставители! Азъ ви моля да ми позволите да кажъ само двѣ думи по тоя въпросъ.

Прѣдсѣдателъ: Г-да прѣдставители! До сегашната практика е била, че слѣдъ като се прѣкратятъ дебатитѣ, ако лицата, на които изборитѣ се прѣврѣватъ, би поискали думата, да имъ се дава. Сега, азъ, прѣди всичко, ще положъ на гласуване прѣдложението за прѣкращение на дебатитѣ, и ако се приеме да се прѣкратятъ дебатитѣ, може да се положи на гласуване въпроса: да ли може да се допусне на други лица да говорятъ. Защото г-нъ Иванчевъ е записанъ и възможно е, ако се продължатъ дебатитѣ, да вземе думата по реда си.

Полагамъ на гласуване прѣдложението за прѣкращението на дебатитѣ. Ония, които искатъ да се прѣкратятъ дебатитѣ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Прѣкращаватъ се дебатитѣ.

Сега дохожда въпросътъ намѣсто г-да Недѣлева и Шопова да се даде думата на г-на Д-ра Савва Иванчевъ. Желаетъ ли Нар. Събрание да се даде думата на г-на Иванчева? (Гласове: Нѣма нужда.)

Д-ръ Минчо Цачевъ: Има ли г-нъ Иванчевъ пълномощно отъ г-да Недѣлева и Шопова? Ако самитѣ тѣ бѣхъ тукъ, щѣхме да имъ дадемъ думата.

Д-ръ Савва Иванчевъ: Ще кажъ само двѣ думи на Нар. Събрание. Може да констатира, че съмъ записанъ да говоря, по реда ми е по-късно. Моитѣ приятели ме помолихъ да взема участие въ дебатитѣ по тоя изборъ. (Гласове: Не може!) Отъ друга страна ще помоля почитаемото Нар. Събрание да си припомни случката съ г-на Димитра Марковъ. (Шумъ.) Г-да прѣдставители! Не отдавна бѣше, когато се позволи на г-на Маркова да говори по Ловченския изборъ, слѣдъ като се прѣкратихъ дебатитѣ. (Гласове: Не е вѣрно!) Моля да бѣдете тѣй снисходителни да изслушате и мене. (Шумъ. — Гласове: Да се гласува!) Пакъ заявявамъ, че на г-на Маркова се позволи да говори по извѣстенъ изборъ, слѣдъ като се прѣкратихъ дебатитѣ.

Прѣдсѣдателъ: Ще положъ на гласуване изказаното желание отъ г. г. Пешева и Д-ра Иванчева, за да се даде възможность да се говори вмѣсто отсъствающитѣ народни прѣдставители г. г. Недѣлевъ и Шоповъ. Моля ония, които сж съгласни да говори г-нъ Д-ръ Иванчевъ вмѣсто г. г. Недѣлева и Шопова, да си вдигнатъ ржката.

Квесторъ Дим. Ионовъ: (Слѣдъ прѣброяванието). Меншинство е. 39 души гласуватъ.

Прѣдсѣдателъ: Значи, исканието на г-на Иванчева се отхвърля.

Слѣдъ това полагамъ на гласуване прѣдложението на анкетната комисия по Конушкитѣ избори, което, е да се

признае тоя изборъ, извършенъ на 11-й Септемврий миналата година, за неправиленъ и нередовенъ и да се кассира, и моля ония, които приематъ това прѣдложение, да станатъ на крака. — Болшинство. (Д-ръ Дим. Вачевъ: Да се прѣчетъ! — Шумъ. — Гласове: Нѣма нужда! — Д-ръ Дим. Вачевъ: Протестирамъ. — Движение.)

Прѣдсѣдателъ: Очевидно болшинство е. Давамъ 5 минути отиди.

(Слѣдъ отпущъ.)

Прѣдсѣдателъ: (Звъни.) Засѣданието се продължава.

По-рано станахъ нѣкои протестации, и се изказваше желание да се четатъ гласовѣ при гласуването на Конушкитѣ избори, което азъ счетохъ за излишно, тѣй като констатирахъ, че бѣше болшинство и заявленията на лѣвцата нѣмахъ смисълъ. Азъ, разбрахъ, че тия протести бѣхъ само едно просто желание да се прѣчете отъ колко гласове е болшинството. Но ако има нѣкой отъ г-да прѣдставителитѣ да оспорва, че да е било болшинство, нека заяви, за да стане второ гласуване. Има ли нѣкой, който да оспорва.... Г-нъ Каравеловъ има думата.

Петко Каравеловъ: Азъ бихъ помолилъ Нар. Събрание отъ моя страна, да не прави такъвъ прецедентъ. Нѣма нужда да се гласува втори пътъ за единъ прѣдметъ, който е вече гласуванъ. Отъ друга страна, когато ставатъ прѣпирни по подобни въпроси, желателно е г-нъ Прѣдсѣдателъ да отдѣля единитѣ прѣдставители отъ другитѣ. Тукъ има голѣмо мѣсто и могатъ да се турятъ единитѣ на дѣсната страна а другитѣ на лѣвата страна. Но за сега намѣрвамъ, че е по-добрѣ, да не става второ гласуване (Гласове: Вѣрно!)

Прѣдсѣдателъ: Азъ не разбрахъ, че има контестация, за че нѣмало болшинство, а разбрахъ, че се иска прѣброяванието на гласовѣ. Азъ неудовлетворихъ това желание, понеже бѣше очевидно болшинството.

Д-ръ Дим. Вачевъ: По-рано азъ заявихъ нѣколко пъти, че нѣма болшинство; че не е болшинство, което се произнася за кассирането на избора. Зарадъ това, заявихъ, да се прочетатъ гласовѣ.

Прѣдсѣдателъ: Вие не казахте, че нѣма болшинство, а само искахте да стане прѣброяване на гласующитѣ.

Петръ Пешевъ: Отъ гдѣ се знаеше, че е болшинство? Трѣбва точно да се каже колко души гласуватъ.

Прѣдсѣдателъ: То се виждаше ясно, че бѣ болшинство.

Петръ Пешевъ: Отъ гдѣ се знае?

Д-ръ Дим. Вачевъ: Щомъ има съмнѣние отъ единъ народенъ прѣдставителъ, трѣбваше да се прѣври. Исказахъ съмнѣние по-напрѣдъ и пакъ го исказвамъ.

Прѣдсѣдателъ: Понеже се изказва съмнѣние върху добития резултатъ отъ гласуването по Конушкитѣ изборъ, турямъ на гласуване втори пътъ... (Гласове: Нѣма нужда! Сега е късно вече!)

Конст. Досевъ: Азъ съ собственитѣ си очи видѣхъ, че бѣше меншинство, защото бѣхъ задъ гърбоветѣ на тия прѣдставители (Гласове: А! А!) Защото само въ онуй къшенце станаха. Сега нѣма да настоявамъ за ново прѣврѣване, защото тукъ е ангажирана вашата честъ. По-

напрѣдъ мнозина отъ вашето болшинство се въздържахъ, но сега, ако се иска да се повтори гласуването, тѣ ще ставатъ. (Шумъ.) Обаче констатирамъ, че вие съзнателно или несъзнателно направихте меншинството на болшинство. (Гласове отъ лѣвицата: Вѣрно! Гласове отъ дѣсницата: Лъжешъ. Не е истина! — Шумъ голѣмъ.) Вие съзнателно или несъзнателно извършихте едно насилие. За единъ Прѣдсѣдателъ това не е достойно! (Шумъ.)

Прѣдсѣдателъ: (Звъни.) Моля, тишина пазете. Понеже г-нъ Вачевъ искава желание за второ гласуване . . . (Гласове отъ лѣвицата: Нѣма нужда! Не желаемъ! Конст. Досевъ и Хр. Конкилевъ: Честито да ви е!)

Д-ръ Дим. Вачевъ: Това искавахъ по-рано, но сега не желая. (Шумъ.)

Д-ръ Минчо Цачевъ: Нека ставатъ на крака, за да се констатира колко сж.

Прѣдсѣдателъ: Бъдете спокойни, г-да!

Понеже казвате, че не е било болшинство и ако вашето желание е да се констатира това, трѣбва сега да се съгласите да стане второ гласуване . . . (Гласове отъ лѣвицата: Не желаемъ!) Щомъ не желаете тогазъ (Гласове: Искаме да се гласува втори път!)

Д-ръ Минчо Цачевъ: Искаме да гласуваме, за да видятъ, да ли е болшинство или не е.

Прѣдсѣдателъ: Г-да прѣдставители! Азъ констатирахъ, че имаше болшинство и понеже Правилникътъ ми дава право, обявихъ, че е болшинство; обаче признавамъ, че ако имаше контестация тогава, че не е било болшинство, даже и сега, ако се направи контестация, азъ съмъ готовъ да повторѣ гласуването. Но понеже никой не заявява такова нѣщо, то минаваме къмъ дневния редъ. (Гласове отъ лѣвицата: Искане за жаление!)

На дневния редъ подиръ това иде: четението на законопроекта за застрахуване земнитѣ произведения отъ градобитнина. Г-нъ секретарьтъ Такевъ ще го прочете. (Гласове: Часътъ е 6! Нѣма министритѣ, г-не Прѣдсѣдателю! — Други гласове: Ще работимъ до 8 часътъ!)

Конст. Досевъ: Викайте министритѣ!

Ник. Габровски: Викайте министритѣ, които, съгласно чл. 90-й отъ Конституцията, трѣбва да бждатъ тукъ при четението на закони.

Прѣдсѣдателъ: Сега ще дойдятъ.

Коста Ранковъ: Вие казахте още отъ началото, че ще дойдятъ, па ги нѣма още.

Янко Чучарковъ: Цѣлъ скандалъ. Не почитаме сами...

Д-ръ Минчо Цачевъ: Нѣмате право да прѣкъсвате четението.

Ив. Абрашевъ: Да се направи забѣлѣжка на Чучаркова. (Шумъ.)

Секретарь Мих. Такевъ: (Започва да чете.) (Единъ прѣдставителъ: Имаше прѣдложение да се вдигне засѣданieto, г-не Прѣдсѣдателю, понеже часътъ е вече 6!)

Прѣдсѣдателъ: Почакайте малко, г-нъ секретарь.

Д-ръ Георги Янколовъ: Нека чете секретарьтъ!

Секретарь Михаилъ Такевъ: Нека ми заповѣда г-нъ Прѣдсѣдателъ. (Министритѣ на Финанситѣ и Управляющъ

Министерството на Земледѣлнето и Търговията Ив. Ев. Гешовъ влиза въ залата.)

Прѣдсѣдателъ: Четете, г-нъ Такевъ!

Секретарь Мих. Такевъ: (Чете.)

„Изложение на мотивитѣ

по законопроекта за застрахуване земнитѣ произведения отъ градобитнина.

Г-да прѣдставители!

Мѣжду многото нещастия, на които е изложено земледѣлческото население, най-важна, може да се каже, е загубата, що прѣтърпява то отъ внезапното и нечакано опустошение посѣвитѣ му отъ градобитнината, което се докосва до благосъстоянието му повечето пѣти, когато надѣждитѣ му за добра жетва и охолна година сж се считали почти осигурени. Ужаснитѣ послѣдствия отъ градобитнината сж извѣстни на всѣки земледѣлецъ. Ако нѣма възможность да се спрѣ това стихийно нѣщастие, все има срѣдство да се облегчи пострадалия отъ тежкитѣ му послѣдствия, Това срѣдство именно е: застрахуването посѣвитѣ отъ градобитнината, което съществува отъ много години въ всички по-напрѣднали държави.

За да се прѣдварди земледѣлческата класа отъ ужаснитѣ послѣдствия на тоя неумолимъ бичъ, града, имамъ честь да Ви прѣдставя за разглеждане, г-да прѣдставители, приложения при това законопроектъ, съ който не само ще се осигури до една степенъ плода, що съ пълно право очаква земледѣлеца отъ труда си, нъ чрѣзъ него, съ застрахуването на посѣвитѣ, ще се улесни кредитна на земледѣлцитѣ; защото кредитора ще има на какво да расчита за събиране взиманието си, а длѣжника за исплащане дълга си.

Принципа, на който е основанъ законопроекта, както се вижда отъ чл. 1 е *взаимно задължително застрахуване*. Принципа на взаимността е признатъ всждѣ като най-добрия и колкото по широкъ е кръга на застрахуванитѣ посѣви и по-голѣмо е числото на застрахуванитѣ, толкозъ риска на загубитѣ се расхвърля върху повече имоти и лица, и премията за осигуряването е по малка. Тамъ, гдѣто застрахуването е оставено на добрата воля на земледѣлцитѣ, не само, че премиятѣ сж много високи (отъ 2 до 6% отъ стойността на произведението), нъ малцина се ползуватъ отъ благотворното му влияние.

Въ интереса на цѣлото население, ний намираме за необходимо, щото застрахуването да бжде задължително за всѣки земледѣлецъ; защото, прострено върху цѣлото Княжество, дава ни възможность да намалимъ премията за застрахуване до минимумъ, а въ сжщото врѣме да гарантираме до извѣстенъ процентъ посѣвитѣ на всички.

Споредъ чл. 2-й на законопроекта застрахуването се простира върху всички земни произведения. Исклучение се прави за тютюнитѣ, защото не само описването посѣванитѣ съ тютюнъ земи ще е съпряжено съ значителни разноси, понеже сж свободни отъ поземелний налогъ; нъ

и констатирането на причиняванитѣ отъ градобитнината поврѣди е много трудно, тъй като слѣдъ убиванieto отъ града никнатъ въ повечето случаи филизи, които даватъ новъ плодъ. Споредъ втората алинея на сѣщия членъ, загубитѣ отъ градобитнината се плащатъ само въ случаитѣ, гдѣто поврѣдитѣ сѣ повече отъ 30%, като се оставя по-малкитѣ загуби да понасятъ сами притежателитѣ. Основанието за това ограничение е: 1-во, че всѣки земеделецъ може да понесе прѣзъ нѣколко години наредъ подобна загуба, безъ да се излага на опасностъ за окончателно сѣсипване; а 2-ро и най-главно, защото сѣ исплащанieto на цѣлата загуба, причинена отъ градобитнината, ще е нужно да се облага населението съ врѣхнина не 5% отъ поземелний налогъ, а може би и повече отъ 20%.

Отъ събранитѣ въ Финансовото Министерство статистически данни излиза, че общата сума на опростения поземеленъ налогъ, вслѣдствие градобитнината, прѣзъ деветъ години (1886 до 1894) възлиза на 2,855.000 лева; а като се смѣтне, че тоя поземеленъ налогъ е добитъ съ облаганie приблизително 10% отъ произведенията, излиза, че причиненитѣ загуби отъ градобитнината прѣзъ поменатия периодъ се въскачватъ на 28,550.000 лева, или срѣдне ежегодно по 3,172.000 лева.

Ако поменатитѣ статистически данни сѣ върни и градобитнината продължава за напредъ по сѣщия законъ, за исплащанie всички загуби ще е нуженъ ежегодно фондъ отъ 3,172.000 лева, когато врѣхнината 5% отъ поземелний налогъ ще принася максимумъ 935.000 лева. А заедно съ внесената отъ правителството субвенция 200.000 лева, общата сума достига 1,135.000 лева.

Тоя фондъ може да се увеличава съ 25% отъ запасния фондъ, който ще се образува отъ излишѣцитѣ на нѣкои години, когато градобитнината е въ по малкъ размѣръ; нѣ едва ли и съ това увеличение ще може всѣкога да се попълни суммата, която е необходима за исплащанie 70% отъ причиненитѣ загуби на оние земледѣлци, посѣвитѣ на които сѣ пострадали съ повече отъ 30%. Ето защо въ чл. 13 на законопроекта е постановено, че ако събираната врѣхнина 5% съ прибавление 25% отъ запасний фондъ не е достатѣчна да покаже всичкитѣ констатирани за исплащанie загуби, то длѣжитѣ обезщетения се намаляватъ пропорционално съ толѣкъ процента, колѣто недостигнатъ за покриванie обезщетението.

Цитиранитѣ членове: 1, 2 и 13-й съдържатъ главнитѣ принципи, върху които е основанъ законопроектътъ. Всичкитѣ други членове опрѣдѣлятъ начина, по който ще се констатиратъ и исплащатъ загубитѣ отъ градобитнината.

Гр. София 30 Октоврий 1895 година.

Управляющий Министерството на Търговията и Земледѣлието,

Министръ на Финанситѣ: Ив. Евс. Гешовъ.

Законопроектъ

за застрахуване земнитѣ произведения отъ градобитнина.

Чл. 1. Въвежда се взаимно задължително застрахуване отъ градобитнина въ цѣлото Княжество.

Застрахователното дѣло се завежда отъ специално бюро при Министерството на Търговията и Земледѣлието.

Чл. 2. Застрахованието се простира върху всички земни произведения, освѣнъ тютюня, и то догдѣ сѣ още на кореня и стеблото, или въ редове, купчинки и снопи не прибрани отъ полето.

Застрахованието се ограничава само за повечето отъ тридесетъ на сто отъ произведението на всякой отдѣленъ имотъ, така щото повреда до 30% включително оставя въ тяжестъ на притежателя на пострадалото отъ градъ произведение.

Чл. 3. Застрахованието се прѣкръпява:

- а) за лозята, гюловетѣ и градинитѣ щомъ се оберахъ: гроздето, цвѣтитѣ и плодетѣ;
- б) за бобоветѣ слѣдъ обиранието имъ, и
- в) за останалитѣ растения — слѣдъ вдиганieto имъ отъ полето.

Въ всѣки случай, застрахованието прѣстава въ полунощъ (12 часа) на 26 Октоврий всѣка година.

Чл. 4. Загубитѣ отъ градобитнина се констатираатъ отъ коммисия състояща отъ финансовия агентъ, общинския кметъ и двама незаинтересувани земледѣлци, избрани чрѣзъ жребий измѣжду вѣщитѣ земледѣлци отъ околнитѣ непострадали общини. Ако повредитѣ сѣ значителни, въ коммисията взема участие и Околийския Началникъ.

Чл. 5. Всякой пътъ, когато падне градъ въ нѣкоя община, потърпѣвшитѣ лица, или тѣхнитѣ прѣдставители, сѣ длѣжни най-късно въ 5 дни, слѣдъ деня на градобитнината, да заявжтъ на мѣстний кметъ, какви тѣхни произведения и въ кои мѣстности сѣ поврѣдени отъ града. Мине ли тоя срокъ, потърпѣвшии губи правото си за обезщетение, освѣнъ ако удостовѣри, че по причина на отсѣствие или болестъ, не е могълъ да направи заявлението си въ казаный срокъ.

Щомъ му се направи подобно заявление, кметътъ, или въ негово отсѣствие помощникътъ му, вписва заявлението въ една особена книга и незабавно заедно съ двама членове отъ общинский сѣбѣтъ отива на мѣстноститѣ, въ които се намиратъ убититѣ отъ градъ имоти, за да провѣри приблизително пространството на тѣзи имоти и размѣра на поврѣдитѣ отъ градобитнината. Слѣдъ като извърши това, кметътъ, или помощникътъ му, е длѣженъ веднага, и то най-късно въ три дни отъ деня на получаванie заявленията на потърпѣвшитѣ, да извѣсти писмено главний бирникъ, като изложи какви изобщо поврѣди приблизително сѣ причинени отъ градобитнината въ общината му.

Чл. 6. Щомъ получи писменното заявление на кмета, главниятъ бирникъ се распорѣжда незабавно, щото комми-

сията да отиде най-късно въ продължение на 10 дни, да констатира съ протоколъ загубитѣ причинени отъ града.

Ако повредитѣ сж отъ естество да се поправятъ съ истичанието на нѣколко врѣме, проверката имъ трѣбва да стане тогазъ, когато загубитѣ ще можѣтъ точно да се опрѣдѣлятъ.

Чл. 7. За всѣко невѣрно донесение, ако се констатира, че не е падналъ градъ въ показаната мѣстность, заявителя плаща всички разноси по отиванieto на комисията, а кметътъ подлѣжи на глоба отъ 20 до 100 л.

Чл. 8. Ако ли пакъ при проверката, комисията умишлено е прѣдставила загубитѣ повече отъ колкото сж, виновнитѣ се прѣслѣдватъ като фалшификатори на официални документи.

Чл. 9. До като не се констатиратъ загубитѣ отъ комисията, не е позволено да се вдигатъ пострадалиятъ произведения, и пострадалий отъ градъ имотъ трѣбва да се запази въ положението, въ което е билъ слѣдъ градобитнината, безъ да се вдига обрулений отъ градъ плодъ.

Чл. 10. При опрѣдѣление загубитѣ гледа се, какъвъ би билъ сборътъ, ако нѣмаше градъ, и каква часть отъ очаквания плодъ е унищожена, безъ да се счита въ оцѣнката стойността на сламата.

Загубата се оцѣнява споредъ мѣстнитѣ пазарни цѣни.

Чл. 11. Рѣшението на комисията по оцѣнката на повредитѣ, трѣбва да се съобщава устно на потърпѣвший, или неговий прѣдставителъ, за което трѣбва да се споменува въ протокола.

Ако нѣкой потърпѣвшъ е недоволенъ отъ оцѣнката поврѣдитѣ, той може да обжалва прѣдъ мировий сѣдия рѣшението на комисията въ три дневенъ срокъ отъ деня на съобщението му. Сжщото право и въ сжщия срокъ има и финансовий агентъ.

Рекламациитѣ противъ оцѣнката на комисията, се испращатъ чрѣзъ кмета, или направо на главний бирникъ, който незабавно ги прѣпраща заедно съ протоколитѣ по оцѣнката на повредитѣ до мировия сѣдия за разглеждане.

Такива дѣла прѣреждатъ другитѣ и мировия сѣдия е длъженъ да рѣши всички подобни дѣла въ разстояние на единъ мѣсецъ отъ постѣпването имъ.

Рѣшенията на мировитѣ сѣдии по подобни дѣла сж окончателни и неподлѣжатъ на обжалване, нито по въззивенъ, нито по кассационенъ редъ.

Ако нѣкоя рекламация се признае за неоснователна, припадающитѣ се на нея разноси оставатъ за смѣтка на обжалователя, а ако рекламацията се уважи, припадающитѣ ѝ се разноси ще се исплащатъ отъ фонда за взаимно застрахуване.

Чл. 12. Обезщетението за загубитѣ отъ градобитнината се плаща отъ държавното съкровище най-късно два мѣсеци, слѣдъ свършването на градобитний сезонъ. Загуби по малки отъ 30% отъ оцѣнката на очакваното произведение оставатъ за смѣтка на потърпѣвший, а за повече отъ 30% се плаща останалата сума, слѣдъ спадане размѣра 30%.

Чл. 13. Исплащанieto причиняванитѣ отъ градъ загуби става отъ фонда, който се образува чрѣзъ ежегодна врѣхнина съ максимумъ 5% отъ поземелния налогъ.

Горитѣ, пасищата и пастушкитѣ земи се искпачаватъ отъ плащанie врѣхнина въ полза на фонда за взаимно застрахуване.

Земитѣ на държавата, на училища, болници и благотворителни заведения, както и на Рилския манастиръ въ Рилската манастирска община, които съгласно съ чл. 2, п. а) б) и г) отъ закона за поземелния налогъ се освобождаватъ отъ поземеленъ налогъ, ще плащатъ за право на застрахуване по една опрѣдѣлена сума, която да отговаря на 5% върху поземелния налогъ, ако бихж се облага и съ такѣвъ.

Ако слѣдъ исплащанieto на длѣжимитѣ обезщетения остане излишѣкъ отъ събраната врѣхнина, той се употребява за образуване запасенъ фондъ, който ще служи за попълване суммата въ случай, че врѣхнината 5% не е достатѣчна да покрие всички обезщетения. Отъ запасний фондъ може да се взема ежегодно най-много 25%.

Ако ежегодната врѣхнина слѣдъ прибавление 25% отъ запасния фондъ не бѣде достатѣчна да покрие всички констатирани за плащанie загуби отъ града, то длѣжимитѣ обезщетения се намаляватъ пропорционално съ толкозъ процента, колкото недостигатъ за покриванie обезщетенията.

Чл. 14. Врѣхнината за право застрахуване се събира отъ държавнитѣ бирници, съгласно съ закона за бирницитѣ.

Чл. 15. Всички книжа и прѣписки относящи се до застрахователното дѣло, се освобождаватъ отъ каквито и да било държавни даждия мита и берии.

Чл. 16. Опрощавания, които на основание чл. 30 отъ закона за поземелний налогъ се правятъ за поврѣди отъ градобитнина, се прѣкръщаватъ съ влизанieto въ сила на настоящий законъ. Правителството обаче се задѣлжава да внася ежегодно една сума отъ лева 200.000, за подпомаганie на фонда за взаимно застрахуване отъ градобитнина.

Чл. 17. Единъ правилникъ издаденъ отъ Министерството на Търговията и Земледѣлието, ще уреди подробноститѣ за прилаганieto на тоя законъ.

Ник. Габровски: (Отъ трубунта.) Г-да народни прѣдставители! Менъ ми се струва, че никой отъ насъ тукъ не може да бѣде противъ тоя законъ, който има за цѣль да покровителствува селенитѣ отъ природнитѣ стихийни нещастия, които ги постигатъ. А най малко можемъ да бѣдемъ противъ, ний, социалиститѣ, които по принципъ сме убѣдни, че държавата трѣбва да се намѣси въ живота на хората до толкова, до колкото е необходимо за да ги покровителствува не само отъ природнитѣ стихии но тѣй сжщо и отъ общественитѣ нещастия, които се създаватъ и поддържатъ отъ законитѣ въ страната. Настоящиятъ законъ, както е указано и въ изложението на мотивитѣ му, има за цѣль да закрили селенина отъ стихийнитѣ нещастия, които го постигатъ всѣка година, именно градобитнината, и които нещастия му на-

насят много голѣми врѣди. Г-нъ Министрътъ ни избрѣява тѣзи врѣди до какви размѣри достигатъ всѣка година; той казва, че отъ 1886—1894 г. смѣтнато едно на друго, всяка година нашитѣ селени иматъ загуба отъ градобитнина 3,172.000 лева, или всичко за тия 9 години 28,550.000 лева. Не ще съмнѣние, че това е извънредно голѣма загуба за едно население, което съ кървавъ трудъ искарава нуждната си прѣхрана и което, днесъ за днесъ, носи държавата на плѣщитѣ си. Казвамъ, тая загуба е много голѣма и отдавна нашитѣ правителства трѣбваше да се загрижатъ за създаването на такъвъ законъ. Трѣбва да съжаляваме, гдѣто до сега не е билъ изработенъ такъвъ законъ, който отдавна съществува въ другитѣ страни. Законътъ има за цѣль да закриля селенитѣ отъ природнитѣ стихийни поврѣди; така щото азъ, по принципъ не съмъ противъ настоящиятъ законопроектъ. Отъ сега заявявамъ, че не мож да бѣдѣмъ противъ; нъ не мож да не обърнѣмъ вниманието ви на нѣкои принципи, които сѣ прокарани въ него и къмъ които трѣбва да се отнесемъ по-сериозно, защото отъ тѣхъ ще зависи, както сами ще видите, да ли закона ще постигне цѣльта си. Основниятъ принципъ е взаимно задължителното осигуряване. За да се постигне това, правителството ще разхвърля една върхнина отъ 5% върху селенитѣ данъкоплатци, ще обложи съ 5% поземелния налогъ, за да се образува единъ фондъ, който ще послужи за покриване разноснитѣ по загубитѣ, които прѣтърпяватъ селенитѣ отъ градобитнината. Значи, съ настоящия законъ ще трѣбва да се наложи единъ новъ данѣкъ, и то само върху селенитѣ, върху едно само сѣловие отъ цѣлия народъ. Менъ ми се струва, г-да прѣдставители, че това е твърдѣ несправедливо. Ако искаме сериозно да покровителствуваме най-голѣмата частъ отъ народа, именно селенитѣ, трѣбва и къмъ тѣхъ да бѣдете тѣй щедри, както минѣлата година бѣхте такива къмъ една шепа хора, които се казватъ фабриканти, които се казватъ капиталисти. Минѣлата година, помнете, тукъ се прие Законъ за покровителствование индустрията, а споредъ насъ то значи: Законъ за покровителствование чрѣзъ разни привилегии джобовитѣ на нѣколко души капиталисти и фабриканти. Този законъ освобождава фабрикантитѣ отъ всѣкакви даждия, позволява имъ и още да прѣнасятъ стокитѣ си по държавнитѣ желѣзници съ едно намаление 35%. Този законъ, забѣлжете, задѣлжаваше държавата да купува произведенията на фабрикантитѣ съ извѣстна за тѣхъ печалба и да ги прѣдпочита прѣдъ чуждестраннитѣ. Съ една рѣчь, той ги благодѣтелствува, поощрѣва и насърдчава тѣхнитѣ апетити за смѣтка и въ врѣда на най-голѣмата частъ отъ народа, на смѣтка на работното население. Е добръ, менъ ми се струва, че ако е нужно да се насърдчатъ апетити, то трѣбва, прѣди всичко, да се насърдчи апетитътъ на гладнитѣ, на немощнитѣ, на ония, които иматъ най-голѣма нужда отъ това. (Георги Даскаловъ: На социалиститѣ. — Единъ гласъ: На васъ пенсионеритѣ ли?) А това сѣ днесъ за днесъ селенитѣ земледѣлци, защото тѣ плащатъ най-тежкиятъ данѣкъ, работятъ най-много, а най-малко тѣ се ползватъ отъ богатата, които прави държавата съ тѣх-

нитѣ пари. Менъ ми се струва, че въ дадения случай Министрътъ на Търговията и Земледѣлието би трѣбвало да бѣде още по щедъръ къмъ земледѣлческото население, което съставлява близо 90 процента отъ цѣлия народъ. И какъ именно? На мѣсто тоя новъ данѣкъ 5% да се разхвърля само върху селенитѣ, върху поземелния данѣкъ не може ли да се расхвърли върху всички данъкоплатци съразмѣрно? (Смѣхъ.) Да, вие се смѣете, защото това не ви иде на смѣтката. Но бѣдете справедливи, защото когато разхвърляте данѣкъ върху селенитѣ, за училища, за болници и други такива заведения, отъ които най-малко тѣ се ползватъ, (Гласове: Какъ така най-малко?) тогава вие не се смѣете, а много строго и сериозно събирате данѣцитѣ. Когато гласувахте „Законътъ за покровителствование на индустрията“, вие пакъ не се смѣхте, а сериозно гласувахте.

Прѣдсѣдателъ: Моля, г-нъ Габровски, не се отстранявайте отъ въпроса.

Ник. Габровски: Сега когато е работата, да се разхвърли данѣкъ и върху капиталиститѣ, върху голѣмитѣ търговци и върху богатата частъ отъ населението, които е тѣй сѣщо заинтересована въ нещастията на селенитѣ, защото тѣхнитѣ печалби зависятъ отъ това, да ли селенитѣ ще могатъ да искарать достатъчно храна или не ще могатъ, — сега казвамъ, вие се отнасяте къмъ въпроса твърдѣ несъчувствено и несериозно. Азъ мисля, че по тоя въпросъ ние трѣбва да бѣдемъ много справедливи, ако искаме да защищаваме интереситѣ на народа. Не бива до забравяме, че повечето сме избраници на селенитѣ, понеже тѣ сѣ болшинството въ народътъ. Тукъ е случаятъ да покажемъ до колко защищаваме искрено тѣхнитѣ интереси. Заради това именно, азъ моля комисията, която ще разглежда настоящия законопроектъ, да обърне сериозно внимание на тоя членъ, въ който е казано, че данѣкътъ 5% ще се разхвърля само върху поземелния налогъ, който плащатъ селенитѣ. Менъ ми се струва, че ще бѣдемъ справедливи, ако съразмѣрно споредъ печалбитѣ на данъкоплатцитѣ разхвърляме тоя данѣкъ, а не само върху селенитѣ. Съ тѣзи стихийни нещастия, които сполетяватъ селенитѣ, сѣ заинтересовани не само тѣ, нъ цѣлиятъ народъ: ние всички имаме нужда отъ храна, която селенитѣ ни доставятъ съ своя трудъ; въ случай на неурожай, на гладни години, гладуватъ не само селенитѣ, а всички. Това се отразява не малко и въ положението на търговцитѣ, занаятчиитѣ и т. н. Ако оставимъ да се разхвърли тоя данѣкъ само върху плѣщитѣ на селенитѣ, съ това ний още повече ще ги натоваримъ; наистина въ случая ще имъ направимъ една услуга, но срѣщу неж искаме да имъ вземемъ това, което едва могатъ да. Прѣдъ васъ г-нъ Министрътъ на Финанситѣ лани призна, а и сега вѣрвамъ ще признае, че нашитѣ селени сѣ дошли до положение на просешка торба; тѣ сѣ паднали до толкова, щото нѣматъ вече средства да проживѣватъ. Ако вие се признавате и се придържате о принципа на политическата икономия, то не трѣбва да отказваме нейното начало за existence minimum-а, сир. необходимото за живѣние. Искате ли да покровителствувате селенина отъ природнитѣ сти-

хийни нещастия, то направете това, за да се разбере, че го правите не като взимате голѣмъ данѣкъ; не се явявайте тукъ като мащеха, а се явете къмъ селенина, както се явяватъ къмъ капиталиститѣ, като истинска майка. Ето защо азъ съмъ на мнѣние, че тоя законъ за покровителствование населението отъ природнитѣ стихийни нещастия, по начало, колкото и да е добър, пакъ трѣбва да се прѣработи и да се даде на селенитѣ да разбержтъ, че имъ правимъ истинско добро; защото, признайте, че ние имъ правимъ добро, по срѣшу това добро имъ вземаме всичко. (Гласове: Какво добро да имъ направимъ? Други гласове: Какво прѣдлагате?)

Христо Топузановъ: Г-да прѣдставители! Позволете ми да се искажъ противъ приеманieto по принципъ на тоя законопроектъ, и то по слѣдующитѣ основания. Азъ съглеждамъ, че земледѣлческото население, къмъ което се показватъ така жарки защитници тукъ, и на което миналата година вие свехте отъ десетока, сега съ тоя законопроектъ искате да го обложите съ единъ новъ данѣкъ, подъ благовидната форма, че щели сме били да го прѣдпазимъ отъ нѣкакви природни стихийни нещастия — отъ градобитнината. Дѣйствително, случавало се е много пкти нѣкои села или части отъ села да страдатъ отъ градобитнина, но трѣбва да се забѣлжи, че това не се случавата година на едно село, а много рѣдко. Така напр. има села, които въ расстояние на 20 и 30 години не сж виждали градобитнина, и сега щомъ имъ наложите тоя законъ, по свѣка вѣроятность тѣ ще викнжтъ като ще посочатъ на своето положение, че сж достигнали до степенъ такава на опадналость, щото едва могатъ да исплащатъ сегашнитѣ данаци, а не и новъ данѣкъ да плащатъ. За това, недѣйте иска тождова да защищавате еди кои си отъ такива нещастия, отъ градобитнина. Оставете това земледѣлческото население, оставете всѣки одного, който мисли, че може да пострада, било отъ такива стихийни или отъ други нещастия, да си търси самъ срѣдствата; имаме застрахувателни дружества, имаме други, къмъ които може да се обърне, всѣки, който би пожелалъ, който мисли че има нужда да застрахува своитѣ произведения. Но така да сжществува за това законъ, да налагаме и да събираме данѣкъ отъ земледѣлческото население, и да вземеме найсетитѣ всичко отъ гърба, заради това, че щели сме да го застрахуваме, да му усигоримъ труда, такъвъ законъ споредъ мене не може да постигне цѣльта си. Вмѣсто да испишемъ вѣжди, ние ще извадимъ очи. Имамъ случая да знажъ, че тоя законопроектъ бѣше распратенъ още по рано на окржжитѣ свѣти за да се произнесжтъ върху него; окржжитѣ свѣти, обаче, на които въ състава влизатъ много селени земледѣлци, знажъ, че сами се искавахъ противъ въвежданieto на тоя законъ въ страната, защото тѣ казахъ: ако имаме нужда, ако искаме да застрахуваме произведенията си, отъ еди или други нещастия, ние знаемъ какво да правимъ; не трѣбва държавата да ни налага данѣци за да застрахува нашитѣ произведения; ние сами можемъ да направимъ това, ако желаемъ. На тия основания, повтарямъ да кажъ, позволете ми да се произнесжъ противъ настоящия

законопроектъ. Остава на васъ, както щете, да го приемете или отхвърлите.

Тоне Радевъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ като истински селенинъ и земледѣлецъ, не можъ да се поставжъ противъ тоя законопроектъ, защото, по основата си, той е отъ налѣжаща пужда и отъ голѣма важность, че се касае до ония нещастия, именно по градобитнината, отъ която така често и много страдатъ земленитѣ произведения. Г-нъ Топузановъ каза, че нѣкои отъ членоветѣ на тѣхния окр. свѣтъ, или окр. свѣти на други мѣста, сж се произнесли и били казали, че селенитѣ, когато искали да застрахуватъ своитѣ произведения, тѣ сами знаели, че има дружества, и че могатъ тамъ да ги застрахуватъ. Азъ ще кажъ противното. Селенинѣтъ, за да застрахува имота, своего жито, на дружество, трѣбва му да прави заявления, да прави разноси, да води комисии и т. н. Имаше нѣкои селени отъ селата на нашия окржгъ, които пожелажъ да застрахуватъ произведенията си на едно такова дружество, но видѣхъ, че е невъзможно; защото, за да може да бжджтъ застрахувани тамъ, трѣбваше да даватъ заявления, да събиратъ комисии, да плащатъ извѣстно количество разноси и т. н. Заради това ще кажъ, че по принципъ тоя законопроектъ трѣбва да се приеме, защото е отъ голѣма важность и полезность за земледѣлческото население. Едно само. Нашето население, като още невѣже, отъ първо ще погледне криво на закона, защото не ще може да разбере значението му; но отпослѣ, увѣренъ съмъ, ще съзнае неговата добрина. Има едно нѣщо само, което не е помѣстено тукъ въ проекта и върху което искамъ да обърнжъ вниманието на почитаемата комисия по Министерството на Търговията и Земледѣлието, на която ще се възложи изучаванieto на законопроекта да има прѣдъ видъ и по сериозно да се занимае, именно да вземе въ внимание и да постави единъ членъ, който да казва и за нещастия отъ наводнение; защото, извѣстно е, че често пкти става наводнение слѣдъ като е имало градобитнина. Ако едно село е бито отъ градобитнина, друго село е бивало наводнявано. Въ 1892 година имаше градобитнина въ еди мѣста отъ нашата околия и селата: Ендже, Текеръ, Имрихоръ, Сюютли и др. бѣхъ се свѣсѣмъ наводнили и отъ това наводнение 10,000 снопа отъ полето бидохъ отнесени, а отъ Каспичанъ — 3000 кола сено. Имаше такъво наводнение и въ други села, гдѣто сжщо така станжжъ доста голѣми загуби. А всичко това, вие знаете, колко струва на това земледѣлческо население. Зарадъ туй, азъ ще моижъ, както г-да прѣдставителитѣ така и почитаемата комисия, при разискванieto на тоя законопроектъ, да постави въ една отъ тия категории на нещастията и наводнението. Отъ друга страна, както казахъ, тоя законопроектъ е отъ голѣма важность, и като такъвъ, вѣрвамъ, всички ще бждете съгласни, да го приемемъ по принципъ. Ако има нужда да станжтъ нѣкои допълнения или измѣнения, тѣ могатъ се направи, когато дойде да се разисква законопроектътъ членъ по членъ, като се допустне при разискванията да зематъ участие хора вѣщи, хора запознати съ земледѣлието, които въ всѣко отношение да

могат да искажатъ своето мнѣние, за да бѣде законътъ по-ясенъ, по-точенъ и по-бистръ. Това мислѣ, г-да прѣдставители, нѣма да бѣде злѣ, защото, не само азъ, като земледѣлецъ, но и вие всички сте избрани отъ хора земледѣлци, и никой нѣма какво да възрази, нѣма какво да сбърка съ приемането по принципъ тоя законопроектъ, който се касае именно до това земледѣлческо население. Само моля тая забѣлѣжка, за която споменяхъ, да бѣде вмѣстена отъ комисията въ законопроекта.

Маню Бояджиевъ: Г-да прѣдставители! Мотивитѣ, помѣстени въ доклада на тоя законопроектъ, споредъ мене, сж толкова убѣдителни и сериозни, щото никой отъ насъ нѣма да се не съгласи въ полезността на тоя законопроектъ. Азъ мислѣ, нѣма нужда много да се хортува по въпроса, да ли трѣбва да се приеме настоящия законопроектъ по принципъ или не. За себе си азъ съмъ убѣденъ, че само тоя, който не познава нуждитѣ на земледѣлца, който не влиза въ положението на единъ такъвъ човѣкъ, който е посѣлъ 100 уврати и не може да събере нищо отъ стихийнитѣ поврѣди, само тоя, казвамъ, могълъ би да възстане противъ тоя законопроектъ, противъ неговитѣ принципи и приемането му по начало. Между насъ има мнозина, които не сж истински земледѣлци, но струва ми се, че рѣдко ще се намѣри нѣкой, който да не е ималъ стѣлкновеніе съ тия хора, и да не му се е случвало да испытва, въ какво неприятно положение се намира единъ земледѣлецъ, когато е ималъ нещастieto да бѣде постигнатъ отъ такъво стихийно злощастіе. Зарадъ туй, макаръ че всички ние да не сме земледѣлци, прѣдубѣденъ съмъ, че всички съзнаваме полезността, необходимостта и добрата страна на тоя законъ, за туй, мислѣ, едва ли нѣкой отъ васъ ще оспорява неговата полезностъ. Ако обаче се намѣри нѣкой да стане и каже нѣщо противъ приемането по принципъ на тоя законопроектъ, мислѣ, че това не ще бѣде отъ друга причина, освѣтъ, че той не е вникналъ въ положението на тия земледѣлци, които постоянно сж изложени на стихийнитѣ нещастия. Г-нъ Топузановъ ни каза, че съ тоя законъ ние не сме щели да принесемъ Богъ-знай каква полза, а даже щѣли сме да обрѣменимъ хората, и казва още, че когато билъ внесенъ тоя законопроектъ въ единъ окръженъ съвѣтъ, по всѣка вѣроятностъ, Севлиевскій, намѣрили се членове и даже болшинството се произнесло противъ. Допущамъ, че това е истина, но защото единъ Севлиевскій окръженъ съвѣтъ, или нѣкой негови членове, които може и да не сж истински земледѣлци, намѣрили, че такъвъ единъ законъ е безполезенъ, не е основание отъ такова естество за да ни накара да признаемъ или да мислимъ, че тоя институтъ не може да има значение въ нашата страна, когато знаемъ, че нашата страна прѣимущественно е земледѣлческа. Заради това, тия аргументи на г-на Топузанова нѣма и мене и васъ да убѣждатъ въ това, че тоя законопроектъ е излишенъ и не на мѣстото си. Прѣди всичко процентътъ, който ще се наложи на населението за застрахуване отъ природнитѣ стихийни нещастия, които могатъ да го постигнатъ, не е до такава степенъ голѣмъ, щото да се каже, че то не ще може да го понесе.

Ще се налага единъ данѣкъ на земледѣлческото население за да бѣде прѣдвардено отъ тѣзи стихийни нещастия и този данѣкъ не ще бѣде до такава степенъ голѣмъ, за да се мисли, че селското население нѣма да го понесе, толкозъ повече, когато тукъ въпросъ е, че той ще дава туй, за да може най-сетнѣ, въ случай на нещастіе, да покрие съ това врѣдитѣ, които ще го постигнатъ. Г-нъ Габровски отъ своя страна като бѣше за приемането на законопроекта по принципъ и като се въсхищаваше отъ неговото внасяне въ Камарата, забѣлѣжи, че трѣбвало било вмѣсто този процентъ, който ще се налага, да се намѣри другъ единъ способъ на облаганіе и да се облагатъ както селенитѣ, така и гражданетѣ; да не би инакъ да се обрѣмени много населението селско. Г-нъ Габровски прѣди всичко забравя, че у насъ не само селенитѣ сж земледѣлци, ами има и много отъ гражданетѣ. И туй, че собствено данѣка или по-добрѣ процентътъ на данѣка, нѣма да падне, както той каза, собствено на селенитѣ, а на всичкитѣ земледѣлци, които въ случая могатъ да бѣждатъ селени и граждани, отъ които значителна частъ сж земледѣлци. Колкото се отнася до прѣдложението му да бѣде обложено съ такъвъ процентенъ налогъ и градското население неземледѣлческо, струва ми се, че г-нъ Габровски е неправъ, и, че ако той излѣзе и иска такова нѣщо, то бѣ вслѣдствие на това, че не е добрѣ изучилъ въпроса, до колко ще е билъ съ цѣль, да иска да плаща тоя данѣкъ едно съсловіе, което за себе си нѣма да има никаква облага отъ това. Той каза, че както търговията, тѣй и много други условия на гражданетѣ били въ зависимостъ отъ доброто състояние на земледѣлца; но туй колкото и да е истина, то не е резонно — да плаща г-нъ Габровски или който и да е билъ другъ, зарадъ туй, че единъ земледѣлецъ искалъ да обезпечи себе си. (Янко Сакжзовъ: Ами фабрикантитѣ?) Азъ мислѣ, че както земледѣлцитѣ не участвуватъ въ участъта на гражданетѣ, когато тѣ по едни или други причини искатъ да се обезпечатъ, тѣй и гражданетѣ не трѣбва да участвуватъ за обезпечаваніето на земледѣлцитѣ. (Ник. Габровски: Ами закона за индустрията?) Въ този законъ се прѣдвиждатъ клаузи по едни други причини, които не сж на васъ неизвѣстни. То е било зарадъ това, защото у насъ индустрията едвамъ сега се възражда. Всѣки е длъженъ да съзнае, че за да имаме индустрия, трѣбва да има покровителство на индустрията.

Заради това, азъ мислѣ, г-да народни прѣдставители, че безъ повече да се колебаемъ, трѣбва да приемемъ законопроекта по принципъ, да го испратимъ на комисията за да го изучи. Само, желателно е, въ тая комисия, независимо отъ нейния съставъ, който има сега, да влѣзатъ и нѣколко души земледѣлци измежду насъ, а ако е възможно, да се повикатъ нѣкои лица и отъ вънъ, да се консултиратъ, и въобще да се вземе прѣдъ видъ мнѣнието, което може да искажатъ по тоя законопроектъ.

Петко Горбановъ: Г-да прѣдставители! (Гласове отъ лѣвицата: Исчерпанъ е въпросътъ.) Щомъ опозицията приема законопроекта и казва че е изчерпанъ въпросътъ и азъ ще се съглася и кажъ, че е изчерпанъ; но ако тя

не приема законопроекта, азъ го приемамъ и ще кажъ защо го приемамъ. (Гласове: Исчерпанъ е въпросътъ.)

Прѣдсѣдателъ: Говорили сж само 4 души и не може да се полага въпросътъ за прѣкращение на дебатитѣ.

Петко Горбановъ: Има да кажъ, че тоя законопроектъ е отъ чисто социалистически характеръ. (Ник. Габровски: Охоо!) Г-нъ Габровски, ако нѣмаше духа на опозиция, не щеше да говори единъ часъ и да хвърля калъ върху Министерството, или върху г-да народнитѣ прѣдставители. Той по принципъ прие тоя законопроектъ, захвали Министерството и искажа съжаление къмъ досегашнитѣ министри, за гдѣто не сж изработили до сега такъвъ законъ, и ако нѣмаше тоя принципъ на противорѣчия, той щѣше да каже, да се приеме законътъ и да се испрати на комисията, и на второто четение да се приематъ нѣкои измѣнения, ако се прѣдложатъ. Азъ прѣдлагамъ въпроса за изчерпанъ, да се приеме законопроектътъ по принципъ и да се испрати на комисията.

Маринъ Гайдовъ: Г-да народни прѣдставители! Немогж да не искажъ своята искренна благодарностъ къмъ г-на Министра на Търговията и Земледѣлието. Именно заради това, защото той въ желанието си да се постави на висотата на положението, на оная висота, на която трѣбва да стои единъ министъръ; въ желанието казвамъ . . . (Не се чува.) виждамъ, че е отдѣлялъ твърдѣ много отъ своето врѣме въ работи, за да направи нѣщо добро, нѣщо полезно за всички ония хора, за които мнозина плачѣтъ, само че мнозина отъ насъ има, които плачѣтъ съ крокодилски сълзи, за да спечелѣтъ нѣщо, което имъ е желателно . . . (Не се чува.)

Г-да народни прѣдставители! Законопроектътъ, който се прѣдстави отъ г-на Министра на Нар. Събрание, е законопроектъ, по който ние не трѣбва да си отворимъ устата. Обаче, желателно би било, щото тоя законопроектъ да бѣде малко по-широкъ, да се распространи въ по-широкъ размѣръ, а не да се остави такъвъ, какъвто го е прѣдставилъ г-нъ Министъръ; ето защо азъ взехъ думата, да направѣмъ нѣкои бѣлѣжки — понеже ми се дава право за това при генералнитѣ дебати и да обърнѣмъ върху тѣхъ вниманието на комисията, която ще разглежда тоя законопроектъ.

Г-да народни прѣдставители! Вие виждате, че въ тоя законопроектъ се провежда слѣдующето начало: иска се да се доведе нашето население до съзнанието, щото то само, помежду себе си, да може да се ограда отъ ония нещастия, които го постигатъ, благодарение на природнитѣ стихии; но не е само една стихия — градобитнината — отъ която населението твърдѣ много страда; има и други природни стихии, г-да народни прѣдставители, които не малка врѣда принасятъ на селското население, а именно: наводнението, студътъ и трѣсение на плода отъ вѣтъръ. Мислѣмъ, че тия природни стихии сж почти равностойни по врѣдата, която нанасятъ, на оная, която се казва градобитнина. Да ли напирѣмъ не е по-голяма стихия това, което недавно се случи въ Пловдивския и други нѣкои окръзи отъ онай стихия градобитнината? Нѣма ли да бѣде

по-добъръ щото законътъ за градобитнината да се разшири въ такава смисълъ, въ какъвто говорѣмъ азъ, толкова повечѣ, че се остави това на селянитѣ и гражданетѣ, които се занимаватъ съ земледѣлие? Земледѣлецътъ го постига толкова зараръ отъ наводнението, колкото и отъ градобитнината; толкова зараръ го постига отъ измръзване на сѣмето, което е далъ на земята, и отъ което чака прѣспитанието си, колкото и отъ градобитнината; толкова зараръ го постига отъ вѣтѣра, отъ буритѣ, колкото и отъ градобитнината. (Прѣдсѣдателъ: Говорете по прѣдмета!) Азъ мислѣмъ, че това нѣщо може да се укаже на комисията да го има прѣдъ видъ, за това говорѣмъ.

Относително това, гдѣто нѣкои г-да народни прѣдставители искатъ налогътъ, който ще се натовари по тоя законъ, че не трѣбва да бѣде само върху селенитѣ, а и върху гражданетѣ, мислѣмъ, че е доста несправедливо. Селенитѣ, ако градушката убие посѣвитѣ имъ, ще продаватъ брашното 60 пари кило, ако ги не убие, пакъ 60 пари. Ето защо гражданетѣ да плащатъ 5% налогъ ще бѣде несправедливо . . . (Не се чува). Менъ ми е чудно, какъ може да се каже за единъ законъ приетъ минжлата година за поощрение мѣстната индустрия, че той благодѣтельствува само нѣкои, а се . . . (Шумъ. Не се чува). Какво е изгубило нашето население отъ приемането на този законъ? Да ли това, че неговата лой, вълна отъ неговитѣ овци може да изработи самъ по-хубаво . . . (Не се чува. Шумъ.)

Прѣдсѣдателъ: Пазете тишина г-да! И вие г-нъ Гайдовъ не се отстранявайте отъ прѣдмета!

Маринъ Гайдовъ: Да ли за това, че този законъ поощрява нашитѣ хора да се събиратъ и изработватъ сами и по-добъръ свойтѣ мѣстни кожи, и да ги продаватъ по-скъпо? (Ник. Габровски: Хаберъ нѣмате отъ тоя законъ. 20.000 лева се искатъ най-малко, за да може човѣкъ да отвори фабрика.) Азъ съмъ напълно съгласенъ, г-да народни прѣдставители, да се приеме този законъ по принципъ, обаче, намѣрихъ за неизлишно да направѣмъ тѣзи забѣлѣжки, щото законътъ да вземе по-широкъ размѣръ да усигори селенитѣ и отъ другитѣ природни стихии. (Гласове: Исчерпанъ е въпросътъ.)

Георги Добриновичъ: Г-да прѣдставители! Наистина, съ приемането на настоящия законопроектъ . . . (Д-ръ Минчо Цачевъ: Прѣди Маню Бояджиевъ искахъ думата и не ми ѣ давате. (Излиза отъ залата. — Ржкоплѣскание отъ лѣвицата). Наистина, съ приемането на настоящия законопроектъ, отъ начало ще се погледне малко не съ добро око отъ болшинството на нашата масса, защото съ тоя законопроектъ ще се създаде единъ новъ данѣкъ. (Шумъ) Наистина ще се погледне на тоя данѣкъ съ лошо око. Минжлата година ние приехме закона за поземления налогъ и се направи извѣстно намаление на земледѣлческото население. Това намаление, до като се почувствува, явява се настоящия законъ и той създава нови даждия и тия нови даждия ще се погледнатъ съ лошо око отъ нашето население, но идеята, която се гони и съ която се внася настоящия законопроектъ е твърдѣ похвална. За това казвамъ, че слѣдствието на тоя

законопроектът отъ начало ще се види доста трудничко, но подиръ неговитѣ резултати ще излѣзатъ по-добри, като се погледне на обстоятелствата, които сж прѣизвикали настоящия законопроектъ; за това, азъ като имамъ прѣдъ видъ че съ него се гони една добра цѣль, и че идеята, която се прѣкарва съ него е твърдѣ благородна, не мож да бѣдъ противъ приеманieto му по принципъ.

Каза се отъ г-нъ Габровски, че защо да се не облага и градското население съ такъвъ данѣкъ. Азъ разбирамъ, че по настоящия законопроектъ, както и трѣбва да бѣде, се облагатъ землевладѣлцитѣ и земледѣлцитѣ, а не само селенитѣ. Значи, като разбираме тѣй, излиза, че не само на селенитѣ ще се облага, но и гражданетѣ; защото много отъ тѣхъ има, които владѣятъ земя. Тамъ не може да се дава на едно лице право, вѣдѣто нѣма задължение, а г-нъ Габровски иска да задължимъ хората безъ да иматъ права. Това не е право, защото, който има право, той има и задължение, а който нѣма задължения не може да има и права. Споредъ г-на Габровски излиза, че на извѣстни граждани трѣбва да се даватъ задължения, да иматъ длъжности, а пакъ да нѣматъ права. Ако е така, въ тоя случай, г-нъ Габровски си противорѣчи на своитѣ идеи, за които той ратува, защото, никой нѣма право да се ползува отъ чуждъ трудъ. Противъ това ратува г-нъ Габровски, а въ настоящия случай настоява да се задължатъ хората, които не може да иматъ права въ тоя случай. (Гласове: Изчерпанъ е въпросътъ!)

Прѣдсѣдателъ: Гогорили сж 7 души и понеже има прѣдложение за прѣкрашаванieto на дебатитѣ (Иванъ Абрашевъ: Цѣль день съмъ искалъ думата, а пакъ не ми ъ дадохте.) Ще се гласува. Които искатъ да се продължаватъ още дебатитѣ по тоя въпросъ, да си вдигнатъ ржката. (Меншинство) Дебатитѣ се прѣкрятъватъ. Полагамъ на гласуване прѣдложението за приеманie на законопроекта по принципъ и прѣпращанieto му въ надлѣжната комисия за изучаванie и докладване на второ четение. Ония отъ г-да прѣдставителитѣ, които приематъ това прѣдложение, да си вдигнатъ ржката (Болшинство.) Приема се.

Ще се чете законопроекта за мѣржитѣ противъ филоксерната зараза и възобновленieto на опустошенитѣ отъ нея лозя.

Петръ Пешевъ: Прѣдъ видъ, че е вече късно, азъ прѣдлагамъ да се вдигне засѣданието и четението на тоя законопроектъ да остане за другъ пътъ.

Прѣдсѣдателъ: Има прѣдложение отъ г-нъ Пешева, да се вдигне дневното засѣдание. Моля ония г-да народни прѣдставители, които подкрѣпятъ прѣдложението на г-на Пешева и желаятъ да се вдигне засѣданието, да си вдигнатъ ржката (Болшинство.) Нѣма да се продължава засѣданието (Прѣдставителитѣ започватъ да излизатъ изъ залата.) Моля, г-да прѣдставители, има да направѣмъ нѣкои съобщения.

Има постѣпило отъ Министерството на Финанситѣ едно отношение, съ бюджетопроектъ за расходитѣ по сжщото министерство.

Отъ сжщото министерство е постѣпилъ бюджетопроектътъ за расходитѣ по Върховното Правителство, прѣзъ идущата година.

Отъ сжщото министерство е постѣпило едно отношение съ прѣдложение за опрощаванie 956 лева и 61 ст., недоборъ по даждията отъ миналитѣ години.

Постѣпило е отношение отъ Министерството на Нар. Просвѣщение, съ което се внася законопроектъ за откриванieto на държавно рисовално училище въ гр. София.

Сжщо така отъ Министерството на Вжтрѣшнитѣ Дѣла е постѣпилъ законопроектъ за чиновницитѣ по гражданското вѣдомство.

Отъ Министерството на Търговията и Земледѣлнето е постѣпило отношение, съ което се внася прѣдложение за отпущанie степендии, при държавнитѣ практически и занаятчийски училища.

Сжщо така е постѣпило отъ Министерството на Финанситѣ отношение, съ което се внася прѣдложение за опрощаванie 45.799 лева и 86 ст., дължими отъ разни несъстоятелни данѣкоплатци за разни държавни данѣци отъ 1878 година насамъ.

Постѣпило е отношение отъ сжщото министерство съ законопроектъ за окончателното сключване на бюджета за 1893 година.

Отъ сжщото министерство е постѣпило и отношение, съ което се внася главния отчетъ за финансовото положение на държавата, прѣзъ 1893 година.

Освѣнъ това отъ Министерството на Обществениитѣ Сгради, Пжтищата и Съобщенията е постѣпило отношение, съ което се внася за утвърждение отъ Нар. Събрание договора, сключенъ съ прѣдприемача Тодоръ Балабановъ за постройката на желѣзопжтната линия Перникъ-Радомиръ, заедно съ всичкитѣ книжа по тоя договоръ.

Отъ сжщото министерство отношение, съ което се внася за утвърждение договора сключенъ съ прѣдприемача Никола Българовъ, за построяване линията Романъ-Шуменъ. И по тоя договоръ сж испратени всичкитѣ книжа.

Всичкитѣ тия прѣдложения ще бѣдѣтъ турени на дневенъ редъ за идущето засѣдание, съ исклучение на главния отчетъ, и на законопроекта за окончателно сключване на бюджета за 1893 год., които ще се испратѣтъ направо въ финансовата комисия.

Ат. Краевъ: Вие рѣшавате сами, безъ да питате Събранието.

Прѣдсѣдателъ: Азъ мисля, че Събранието нѣма нищо противъ. Съгласно ли е Нар. Събрание, щото тия прѣдложения да се турѣтъ на дневенъ редъ (Гласове: Съгласни!)

Има постѣпило прѣдложение отъ Дрѣновския народенъ прѣдставителъ г-нъ Д-ръ Цачевъ, подписано отъ изкуемото число народни прѣдставители, за градското право октроа.

Желае ли Нар. Събрание да се тури на дневенъ редъ? (Гласове: Желаетъ.) Който приема да се тури на дневенъ редъ това прѣдложение, да си вдигне ржката. (Болшинство.) Приема се.

Сжщо така е постѣпило отъ Горне-Орѣховския народенъ прѣдставителъ г-нъ Московъ и отъ Търновския г-нъ Гайдовъ, прѣдложение подписано отъ изкуемото число народни прѣдставители, съгласно Конституцията, за продъл-

жение срока даденъ въ закона за замѣнението на турскитѣ документи.

Желае ли Нар. Събрание да се тури на дневенъ редъ? (Гласове: Желаетъ.) Който приема да се тури на дневенъ редъ, да си вдигне ржката. (Болшинство.) Приема се.

Също така, има предложение за измѣнение закона за земледѣлческитѣ каси, представено отъ Павликианския народенъ прѣдставителъ г-нъ Гено Недѣлковъ и подкрѣпено отъ нужното число прѣдставители. И това предложение ще бѣде турено на дневенъ редъ.

Има предложение направено отъ Куртъ-Бунарския народенъ прѣдставителъ г-нъ Хаджи Яхя Юмеровъ, подписано отъ изискуемото число прѣдставители, за измѣнение чл. 21 отъ Закона за устройството на въоръженитѣ сили въ България. И то ще се тури на дневенъ редъ.

Освѣнъ това, има постѣжило запитване къмъ г-на Министра на Народното Просвѣщение, отъ г-нъ Чучарковъ, по приспособление на чл. 1-й отъ Закона за народното просвѣщение, което ще се съобщи въ прѣписъ на г-на Министра.

Също така, има постѣжило запитване отъ Видинския народенъ прѣдставителъ г-нъ Добриновичъ, къмъ г-на Военния Ми-

нистръ, за отпущание пенсия отъ Военното Министерство на г-жа Муткурова въ минжло врѣме. Това запитване ще се съобщи на надлѣжния Министръ.

Георги Добриновичъ: Моля, дайте ми думата да го обясня.

Прѣдсѣдателъ: Има отъ Кулския народенъ прѣдставителъ г-нъ Маккавѣвъ едно запитване, което е останжло въ канцеларията. Кажете г-нъ Маккавѣвъ, какво бѣше вашето запитване?

Миланъ Маккавѣвъ: Азъ не мож да говорж, но ще каж на кратко. Запитванието ми е къмъ г-да министритѣ на Правосѣдието и Финанситѣ за опрощавание една глоба на единъ Провадийски търговецъ.

Прѣдсѣдателъ: Ще се съобщи на г-да министритѣ Никола Габровски: Кога ще се раздаде доклада на анкатната коммисия?

Прѣдсѣдателъ: Печата се и щомъ бѣде готовъ, ще се раздаде.

Утрѣ на дневенъ редъ ще имаме доклада на проше-тарната коммисия.

(Звъни). Вдигамъ засѣданнето.

(Край въ 7 1/2 часа вечеръта).

Прѣдсѣдателъ: Т. Теодоровъ.

Секретари: { Дам. Цековъ.
Дим. Марковъ.
Ат. Краевъ.
Геор. Юруковъ.

Подпрѣдсѣдатели: { Д-ръ Г. Янколовъ.
Д-ръ Ст. Даневъ.

Секретари: { Мих. Такевъ.
Никола Козаревъ.
Алекси П. Ангеловъ.
Манолъ Стефановъ.

Началникъ на Стенографическото Бюро: Хр. П. Константиновъ.